

Ján Rezik: Prešovská jatka

Ján Rezik

Prešovská jatka

Ján Rezik

Digitalizátor: Viera Studeničová, Dušan Kroliak, Erik Bartoš, Dorota Feketeová, Katarína Tinesová, Mária Kunecová, Slavomír Kancian, Simona Reseková, Jozef Vrábel, Daniel Winter, Bohumil Kosa, Miroslava Školníková

Copyright © 2010 Zlatý fond denníka SME

Tento súbor podlieha licencií \Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 2.5 License\'. Viac informácií na <http://zlatyfond.sme.sk/dokument/autorske-prava/>

Pôvodná publikácia	1
Venovanie	3
Zlovestné znamenie prvej, dňa 5. marca konanej tragédie	5
Tragédia druhá, vykonaná 22. marca	14
Tragédia posledná, konaná dňa 9. mája	21
Mená zahynulých	43
Dodatky	44

Pôvodná publikácia

Ján Rezik. *Prešovská jatka z roku 1687*. Tranoscius. Liptovský Sv. Mikuláš. 1931. 142. .
Gustáv. Pogány. poslovenčil a pripravil pre tlač latinský text. . Ján. Gömöry. latinský
text pripravil pre tlač. .

Bibliografické poznámky

Pamätnosti evanjelickej augsburského vyznania cirkvi na Slovensku

Redigujú: Ján Gömöry a Gustáv Pogány

Sväzok I.

Ján Rezik: Katovské lešenie prešovské, postavené r. 1687, čiže prešovská jatka

Liptovský Sv. Mikuláš

Nákladom „Tranoscia“

Tlačou Kníhtlačiarskeho účast. spolku v Turčianskom Sv. Martine

1931

Katovské lešenie prešovské, postavené r. 1687, čiže prešovská jatka z pera Jána Rezika, svojho času profesora na prešovskom kolegiu evanjelických stavov Uhorska, s dodatkami.

Poslovenčil Gustáv Pogány.

Predmluva

Uverejňujeme spis (udajne) vznešeného kedysi profesora na prešovskom kolegiu evanjelických stavov Jána Rezika: „Katovské lešenie prešovské, postavené roku 1687, čiže prešovská jatka“, ktorý sme, ani na pravopise nezmenený, s veľkým trudom doslovne odpísali z dosiaľ neuverejneného pôvodného rukopisu, nachádzajúceho sa vo vlastníctve Maďarského národného múzea v Budapešti. Nevynechali sme ani state pôvodiny (v našom vydaní hranatými zátvorkami [] označené), ktoré sú síce Jánom Rezikom samým prečiarknuté, ale zostali zato čitateľné. Neskršie sa pripojili k spisu rozličné dodatky, ktoré nepísal pôvodca Rezik, ale sa vzťahujú na tento predmet.

Tieto dodatky vypísané zčiasťky z dodatkov pôvodného [v našom vydaní písmenom R označeného] spisu samého, zčiasťky z jeho rozličných odpisov, uverejňujeme v druhej časti nášho vydania.

Pri vydaní dodatkov upotrebili sa tieto odpisy:

1. Majetok prešovského kolegia, „odpísaný úžasnou prácou Gregora Fábryho“, prešovského rektora, r. 1753 pre Samuela Székelya z Dobova [v našom vydaní D];
2. majetok prešovského kolegia, ktorý „odpísaný z rukopisu a opravený i prezretý podľa toho

istého rukopisu a pôvodiny, odpísal P. Klukai r. 1793 (od 7. aug. do 21. aug. 1793) v Prešove. Vlastenec, koho heslom je: Milosť Spasiteľova ma znovuzrodzuje“ [v našom vydaní K];

3. majetok rodiny Hodžovskej, odpísaný v júli 1797 neznámym odpisovateľom [P. F. Vgyay? — v našom vydaní H];

4. „Majetok svinianskej r. kat. cirkvi“, „odpísaný z mnohých rukopisov a opravený mnou a pre mňa Jura Sándora p. v rodisku vo Svini, dňa 24. júna 1809. Poznámky sú však Andrejom Kalivodom sozbierané aj z iného rukopisu.“ [V našom vydaní S.] Dodatky exempláru sú staršieho dáta, lebo „ukončené boly dňa 11. aug. o 9. hod. dopol. r. 1762 v Prešove, v dome Medvetzkého, z ktorého sa kedysi manželka generála Antona Karaffu na jatku cez oblok prizerala. S písaním sa začalo 6. aug. dopol.“;

5. majetok O. S. F. v Prešove [vo vydaní F], „odpísaný *J*(ánom) *P*(odhoránskym) 1821 a darovaný 1863 Jozefovi Xav. Királyovi“.

Názov na 3. strane vyňatý je z H, sám pôvodný rukopis sa začína siedmou stranou.

V Prešove, deň Vstúpenia 1931

Ján Gömöry a Gustáv Pogány

Venovanie

Rečník za Cluentia, 183: Nepravosťou mnohých potlačená pravda často vstáva, a znemožňovaná obrana nevinných ožíva.

Katovské lešenie prešovské, postavené dňa 5. marca 1687

I. Veru dosť dávno už tomu, čo ma osud i s domom odlúčil od uhorského kráľovstva, ktoré v posledných rokoch do záhuby bežalo a množstvo obecných záležitostí v meste, ktorého blaho už viac rokov mám na starosti, mi akosi nedovoľuje venovať dostatočnú pozornosť udalostiam v cudzine, ktoré nám nenávisť a klebety v nepravom svetle predstavujú; jednako, keď už na všetko zvedaví Nemci dychtively prijímajú klebetami niektorých rozširované bájky a výmysly sa za pravdu majú, súc o veciach lepšie poučený, zaumienil som si rozptýliť ľahkovernými ľuďmi dychtively prijímané bludy a napísať tomuto i budúcemu veku len veci zistené. Lebo viem dobre, že sa nad Uhrami tak kruto vládne, že nesmú svobodne ani cítiť, ani písať, ani si na rozžialenom srdci uľaviť, ani sa ako-tak požalovať. Kto však nijakej bázne nepozná, toho tu závisť, neraz pochlebníctvo, často túžba po — nie každému prajnej — priazni panovníckeho dvora pohýňa k tomu, aby čistú pravdu znetvoril výmyslami. Ja budem písať ďaleko od lásky, ďaleko od nenávisťi, ďaleko od lichotníctva, ďaleko od priazne dvora, ktorá zriedka má trvanie, po ktorej som nikdy nezatúžil, ani sa jej — ak len smyslov zbavený nie — nebudem domáhať, vediac dobre, že jej viac budem mať, ak vystúpim pred verejnosť, ako keď sa utiahnem do samoty. [Priazne si tento spis nezaslúži, nech ju má ten, zásluhou koho poznám a píšem pravdu, cisársky totiž dôstojník, ktorý za štyri roky poctive slúžil cisárovi a poslednej zimy vrátil sa domov, ktorý, ako očitý svedok najhroznejších vecí, môže podať pravdu skorej, ako hocikto iný.]

II. Diviť sa nám prichodí predne osudnému pre Turka Leopoldovi, ktorý mal predkov na dary ducha a priazeň Šťasteny síce bohatých, ale ktorí nemohli dokázať to, čo sa dialo pod jeho vládou, čo podnikol a svetu na podiv z priazne Šťasteny vykonal on; ak to tak povedie až do konca, zaslúži si meno Veľkého Leopolda. Za krátku čas svojho života preslávil sa skutkami takými veľkými, že keby sa ľudské veci na zdarboh konaly a nepotrebovaly pomoci so strany ctnosti, samo by sa stroskotalo už všetko. Premohol arcibiskupský Ostrihom, osiecke mosty, Solnok, Jáger, Nové Zámky, Pešť, Vacov a nepočítané nepatrnejšieho mena mestá; podmanil si Budín, i podľa súdu Turkov prvé mesto medzi ostatnými, Mukačevo, hlavu ostatných hradov a útočisko nepokojného národa. Ak pridá k nim ešte Várad, Székesfehérvár, Sziget a Raab (lebo menšie nemôžu vyhnúť osudu väčších), nenajde, čo premôcť v Uhorsku. Položil synom, až dospejú, taký pevný základ pre ďalšie operácie, že nebude im ťažko držať jednou rukou Východ, druhou Západ.

Jeho ohromujúce víťazstvá predzvestovala ináč i príroda a i veštec. Určite sa tvrdí, že keď sa narodil, mal dosiaľ nebývalým a v dejinách neznámym divom na zadnej časti hlavy konskú srst' v podobe konského chvosta. Ako by ho už sama matka-príroda bola dala na záhuby tomu národu, ktorý na žrdi pripevnený konský chvost má za válečný odznak,¹ a položila ho na zadnú časť hlavy preto, aby naznačovala, že sa plnej slávy svojich skutkov dožije v predvečer života. Nie je bez smyslu ani to, čo sa na všetky strany hovorí a číta. Toho totiž času, keď sa Maximilian ujal vlády a hodnosti panovníckej, akýsi žid prorokoval.²

¹Rozumej Turkov.

²H. K.: Tu akiste chybuje veštba Žida, ktorá sa v predošlých tak spomína, ako čo sa už dosiaľ malo stať; skôr totiž, ako za Maximiliana sa nemohlo prihodiť, čo sa hovorí o Leopoldovi. — Nasledujú slová pôvodu prv hovoriaceho.

Vďaka si síce u sudcov a pôvodcov toho katovského lešenia, viem, nezaslúžim, ale jej ani nežiadam, spokojac sa s uznaním, ktoré mi udelí verejnosť a priatelia pravdy. Nenávisti sa nebojím. Ako by som sa bál, keď viem, že nemôžu byť nenávidení podnikaví ochotní ľudia preto, že vynášajú na svetlo veci inými nepovšimnuté a odsúdené na zabudnutie? Iste len milovaním lže sa stáva, že mnohí výmysly rozširujú ako pravdepodobné veci a táraninami klamú mnohých, hoci je pravdivosť vecí na bielom dni. Veľmi pečlivo som oddelil pravdu od táranín. Ty, milý čitateľu, kto si koľvek, sleduj ma a nehorli tak za domáce veci, aby si si pri tom ani nepovšimol cudzích.³

---

³H. K.: Vidno z toho, ako by pôvodca nebol Uhrom, keďže uhorské deje, ktoré opisuje a ku študovaniu ktorých predsa len vyzýva čitateľov, menuje zahraničnými; ale z toho, že jeho charakter je totožný s Rezikovým, a z iných znakov vie sa dobre, kto a aký bol naozaj.

Zlovestné znamenie prvej, dňa 5. marca konanej tragédie

II. Zkaza miest a slávnych mužov neprichádza pomaly, nepozorovane, ale býva predchádzaná rozličnými znameniami; kde sa nejaké zhubné plány kujú, tam sa z akéhosi riadenia Božieho i predzvestujú. Je to tak, ako keď čiernymi mrakmi plné nebesá skryté dosiaľ blesky chystajú metať na hlavu priestupníkov. Strháva sa blýskavica, mračí sa, vietor ostrejšie hvízda okolo domov a hradov, dážd' sa leje a prudký príval všetko pohlcuje. I v Prešove, v meste horného Uhorska, známom podľa dobrých a zlých jeho osudoch, zázračný Boží úkaz naznačoval príhodu, ktorej niektorí potomci nezabudnú nikdy. Lebo r. 1685, tretí rok pred touto zlopestnou pohromou, práve v lete, okolo chrámu Nemcov, Uhrov a s ním súvisivšieho kolegia daly sa mnohé kavky a vrany s odporným škrekom v bitevnom šiku do takého tuhého boja, že ich na oboch stranách veľa padlo mŕtvych a ostatné zobákmi zranené cedily krv svojho tela na zem (čo diváci pokladali za veľavýznamné znamenie). Preľaknutí prosili Boha predkov,¹ aby odvrátil zášť od mesta, nenávisti Nemcov vystaveného, alebo aspoň podlomil jej záhubnú moc. A naozaj na tom mieste, kde videli boj vtákov, čiže vyše kolegia a cisterny, na malú vzdialenosť smerom k hornej bráne,² liala sa krv zo šijí mužov, ktorí podľa úsudku sudcov strojili politický prevrat.³

III. Kto boli a akí, čo v potupnej smrti ztratili hrdlá, cudzincom nie je ľahko vedieť. Povinnosťou Uhrov by bolo poučiť ďaleké národy o ich rode a hodnosti, o spôsobe mučenia a popráv, aby sa neverilo o nich čosi nepravdivého (ani čistá pravda nezostala neznáma). Ale keď, ako som spomenul, po ztročení slávneho kedysi kráľovstva i zanikla u Uhrov svoboda pravdu cítiť, hovoriť, písať, ba i oplakávať domáce biedy, nám Nemcom však dosiaľ je ponechaná, treba jej upotrebiť a s celou pečlivosťou dať sa do hľadania pravdy.

IV. Budem ich brať po jednom, jednako nie tak dôkladne, aby som komentáre čítal a vypisoval o predkoch zavraždených, čo poznať síce by neškodilo (lebo by sme sa naučili, že smrť význačných mužov je prečasto taká biedna, ako ľudí z najnižších vrstvi), jednako vykonať je to veľmi ťažko, lebo Uhri a šľachta radšej vidia, keď sa ich pôvod mlčky uznáva, ako v mnohom oslavovaní spisovateľov pretriasa. Ba, hoci by sa to nijako vykonať nedalo, nemá pri tejto veci nijakého významu. Nezmieňujúc sa teda o predkoch, obmedzujem sa na význačné domáce vrodené vlastnosti a vlohy a zvečním ich tak, ako som sa o nich ako cudzinec od zahraničných sám dozvedel. Ani mená všetkých nevediem, iba význačnejších, o ktorých som sa mohol dopočuť. Hriech je ten istý u všetkých; trýzne, poprava a osudy po poprave rozličné. Tamten bol, že podporovali nepriateľa; tieto však také, aké si žiadala zášť, alebo ich vina. Nech idú v poradi, v akom na katovské lešenie vystupovali smrť podstúpiť.

V. Žigmund Zimmermann, rodom šľachtic, náboženstva evanjelického, čo do hodnosti senátor a inšpektor v meste založeného kolegia evanjelických stavov. Bol občanom prešovským a obchodníkom medzi prvými. Ducha mal nadchnutého pravou pobožnosťou, ktorá sa pokladá za koreň ostatných ctností. Pri napomáhaní šľachetných cieľov nepostrádal jeho ochotnej pomoci nikto.⁴ Bystrosťou umu predstihoval svoj vek; vynikal nevšednou vzdelanosťou; hovoril plynne po latinsky, nemecky, uhorsky a slovensky. Postava úctu

¹K.: Boha svojich otcov.

²H. K. S.: A či kolegiu bližšie, kde teraz sochu kráľovny anjelov vidno; tu bolo katovské lešenie.

³H. K.: Dva roky po boji vtákov.

⁴Prednosti telesné, duševné, pracovitost', k host'om prívietivosť (marg.).

vzbudzujúca, duch otvorený, vlasy plavé, tvár výrazná a akýmsi milým rumencom spríjemnená; údy silné a urastené.

V thökölyovskej dobe zúčastňoval sa a stál na čele rozličných podujatí, hájac záujmy mesta radou a pomocou. Keď po návrate cisárskej vlády do Prešova r. 1686 nastal obrat a po odňatí nemeckého a maďarského kostola (kostol Slovákov totiž už prv boli odovzdali minoritom) komisármi dňa 7. januára 1687 náboženská svoboda zanikla v Prešove, on, neznajúc únavy, na vlastné trovy pohol každým kameňom, aby hynúci cirkevno-náboženský život a školu zachránil, a, dovolávajúc sa stáročných práv, prosbami vymohol, že sa mohlo slúžiť Bohu v Hasovskom⁵ dome podľa obradov zdedených po predkoch.

Ani tento zásluhový muž nemohol ujsť úkladom osudu. Dňa 16. febr.⁶ 1687, čo bola I. nedeľa pôstna, cez obed, keď ľudia odpočívali, vzali ho vojaci na rozkaz generála s plnou mocou, Antona Karaffu, na strážnicu, sputnali ľavú ruku a nohu železom a v nasledujúcich dňoch ho najprv sám generál vypočúval tu vyhrážkami, tam sľubovaním mu najväčšej priazne a života, ak sa prizná pred ním k vine, slúžiacej za zámienku, potom i na mestskom dome komandant Görtz, Michal Fischer, správca Spišskej komory v Košiciach, a iní sudcovia rozličnými krížovými otázkami, ktorými mienili odhaliť nejaké tajné sprisahanie. Preto, že tieto otázky nemohla zmariť proti úskokom potmešilcov ani najbystrejšia obozretnosť a že smrti nemohol vyhnúť, či sa tajil a či priznával, podrobili ho dňa 25. febr., v stredu po II. nedeli pôstnej, vo vykričanej izbe vyvolavača, trýzňam a ho v mučiarni tuhú prácou katanov za celé štyri hodiny — ba aj dlhšie — neľudsky rozťahovali. Medzi inými vyslatý bol na vyšetovanie i býv. senátor Juliani, rodom a duchom Talian, údajne kmotor Zimmermannov a jeho zvlášť oddaný priateľ, ako to hneď uvidíme. Keď sa mu videlo, že kati naschvál ochabujú v práci, on sa divo osopil na nich, hnal ich k väčšej usilovnosti, a Boh vie, bol by sa azda priložil k hnusnej práci aj sám, keby hrozni mučiteľia boli ustávali. Aby neumrel ako nevinný, chytal ho prísediaci, v tomto umení veľmi obratný generál premnohými krížnymi otázkami, pri čom ho na škripci mučili, kým nesvedčil, ako sudcovia chceli. Mnohé veci vytrvale zapieral, ako i na mestskom dome; k mnohým sa v hrozných mukách priznal a udával i nevinných za hriešnikov. Len čo prestávaly muky, prestal svedčiť i on, hovoriac, že ďaleko je od vymysleného zločinu, aký sa na ňom vyhladáva. Keď mu neborákovi vyčítali, že je vo svojej výpovedi váhavý a klátivý, povedal: „Je vám divné, že zatracujem svedectvo, v nadľudských mukách vydané? Keby ste sa ma spýtali, či sa priznávam, že som si rodičov naničhodne zmárnil, priznal by som obidvoch, hoci dávno umreli.“ [Hlavné otázky sa týkali listov posielaných Prešovčanom z hradu Mukačeva, kde bojovná nálada — hoci bez výhľadu — ešte vždy neklesala: že kde sú, kde ich schovali, čo obsahujú, na koho sú adresované, komu odovzdané, kto ich videl a kto čítal. O nich poviem pravdu neskoršie.]

Keď trýzne boli ukončené a sudcovia počuli, čo chceli, sňali ho zo škripca a dali do väznice vedľa mučiarnie. Ležiac na holej slame, nábožným spevom a modlením trávi celé dni a noci a živí sa záživným pokrmom, ktorý mu pečlivosť chorľavej manželky posielala, aby utýrané telo pookrialo. Nemilo niesla chuderka, že jej domáci, pretože bola chorá, neoznámili čas, kedy ho mali trýzniť a mučiť: „V slzách by som sa bola modlila — hovorí — a prosila Boha, aby mu uľavil bolesti a dal ich tak znášať, že by ich vôbec alebo aspoň veľmi málo cítil. Kým on vo väznici strachom hynie, pred smrťou sa nebeskou útechou kojí a v mnohých žalmoch i modlitbách odprosuje Boha, jezuita Ignác Peritzhoff, ktorý s mníchmi z jeho rádu samojediný smel navštevovať väzňov, vykonal všetko možné, aby Zimmermanna odlúčil od evanjelického kacírstva, a mámiac ho nádejou, že si zachráni život zemský, nahováral ho, aby

⁵F. H. K.: V ktorom teraz na Jarkovej ulici učiteľia bývajú.

⁶K.: 17. febr.

prijal jedine spasiteľnú vieru katolícku. Bezpochyby mal na mysli Zimmermann pri tom i príklady Daniela Guttha, muža veľmi poctivého, v dobe rozkvetu Prešova notára a senátora, neskoršie pod Imrichom Thökölyim radcu a všetkých jeho statkov správcu, ako i Jura Bezegha a Michala Hydweghyho, ktorí sa z viedenských temníc po dlhom mučení inak nemohli dostať na slobodu, ako odrieknutím sa viery Lutherom založenej. Náhle sa však vysvobodili, rozišli sa zas s našim⁷ katolíckym náboženstvom a pridržali sa svojej starej a kedysi rodinnej viery. Ale Zimmermannovi nič neosožilo odriecť sa kacírstva, nič slzy a prosby jeho manželky a zlaté náhrdelníky, posielané manželke Karaffovej, aby srdce mužovo obmäkčila; nič nemohla ani bedlivá a pečlivá starostlivosť, prímluva a prosba Nemcov i iných, ktorých skoro každý deň častoval všetkým možným, nič nevykonala u muža, od odsúdencov naprosto odvráteného. Nasledoval ho:

VI. Andrej Keczer z Lipovca a v Pekľanoch, muž zo starobílej šľachtickej rodiny, ktorý tak skvele študoval vedy o slobode vlasti na gymnáziách a luteránskych akademiách, neskoršie doma v kráľovstve, že zo svojej nadanosti a bohatých vedomostí neraz vzal dobrý osov v službe vlasti; už či na zemianskych shromaždeniach stolice Šarišskej, či na krajinských snemoch bolo treba hájiť záujmy Uhorska proti náporu a úkladom odrodilých, po vôli cisárskej auly chodiacich občanov a synov vlasti. Tak sa ohradil proti zotročovaniu najmä r. 1662 na prešporskom, nielen evanjelickému náboženstvu, ale i slobode nebezpečnom sneme, tak že sa málo našlo jemu podobných a horlivejšieho snád' nikoho nebolo. Rakúsku sa pozdávalo, že mu je prinepriateľsky založený a že sa odpláca za dobré zlým. Lebo si jeho predkovia vernosťou a službami toľko milosti zaslúžili u Ferdinanda I., pochádzajúceho z domu rakúskeho, že boli poctení nielen veľkými statkami, ale im ten istý Ferdinand dal vyraziť na šľachtický erb i náslovné písmeno⁸ svojho mena F. s korunou. Bol otcom niekoľkých detí, z ktorých jeden toho istého priezviska syn a päť dcér oplakávalo ozaj nehodnú smrť otcovu. Toho istého roku a dňa ho odvliekli do väzenia, keď zaťa Zimmermanna. Sedel si bezstarostný pri jedle so sestrou Klárou Keczerovou za stolom a na otázku sestrinu, prečo zanedbáva návštevu chrámu, odpovedal, že natoľko nepohŕda službami Božími, že by sa ich nechcel zúčastňovať, ale že sú príčiny iné, a to dôležité, medzi ktorými spomenul podozrenie, ktoré zúri v terajších pánoch, v Nemcoch. „Bojím sa“, hovorí, „aby ma pri vykročení z domu a pri návrate domov nepostretol ktosi z priateľov, nesúc mi list alebo pozdravenie od kohosi, čo by tým, ktorí sa vo dne, v noci o moju hlavu radia, mohlo byť zámienkou, aby mi škodili.“ Preto po vydobytí Prešova cisárskymi, kde býval, prísne zakázal sluhom prijímať, hostiť, k sebe púšťať cudzieho človeka, naopak, kázal každého držať čím ďalej od domu, mysliac: radšej nech ho majú za nevzdelaného a nezdvorilého, ako že by bol v podozrení. Sestru, zaťa Zimmermanna a dcéry prijímal zriedkakedy a nerád, bojac sa i preto o svoj a o ich život. Ale hoci sa tak pečlivo chránil, zachrániť sa jednako nemohol. Nadišiel prvý z osudných mu dní, deň 16. februára, a tu — keď sedel pri raňajkách vo svojom dome — prišiel k nemu akýsi dôstojník v sprievode vojakov, ktorým posunkom tvári dával znamenie a ktorých nechal pri prahu domu. Čaká, čo mu asi chce zvestovať. „Veľmi pekne vás, pane, dáva pozdraviť vznešený generál a prosí, aby ste ho, ak možno, navštívili.“ „Milerád!“ I zavolá na sluhov, aby mu priniesli čisté čierne šaty, ktoré nosieval. Keď trochu meškali, Nemecký púšťať zvolal po nemecky: „Hýbať sa! Čo robíš, lenivec? Nemám kedy márne čakať s tebou!“ — „Zlý znak — táto reč,“ povie Keczer preľaknutý sestre Kláre. „Žalár ma čaká!“

Predtucha ho nesklamala. Len čo vykročil z domu, obstúpili ho zpredu, so zadu a s oboch strán vojaci, čo tamvon čakali, a viedli ani nie ku generálovi už, ale do odľahlého domčeka

⁷K.: Pôvodca hovorí o svojej simulovanej viere.

⁸S.: t.j. literu.

blízko hradieb, aby ho strážíli; sestra a niekoľko detí, ktoré s ním v jednom dome bývaly, márne prelievaly nad ním horké slzy. Pakostnicou sužované nohy sputnajú mu okovami, ktoré by ho iste dlhšie boly tlačily, keby mu syn Gabriel v mnohých prosbách nebol vymohol úľavy. Dvojsmyseľnými, k jeho ztrate smerujúcimi otázkami znova a znova dlho ho viac mučia, ako vyslúchajú, pred veliteľom stráže, ako predsedom (komandantom ho menujú), a že sa im pozdávalo, že zo zaľatosti zapiera, vytiahli ho dňa 26. februára na škripec (znášal ho s takým nezlomným duchom, že ho ani kruté lámanie údov, pálenie a rozťahovanie nemohly prinútiť k doznaniu nového hriechu), a priložiac mu oheň k samému boku — hrozná trýzeň pre človeka tučného — mučili ho lámaním a rozťahovaním údov päť a či šesť hodín, aby sa priznal, pri čom ruky mal sputnané na chrbte; častejšie mu privolali, aby sa priznal k svojej a iných vine. Ale od neho nebolo počuť ani slova ani zastonanie; tak srdnate sa choval, že ani vo vyberaných mukách nevydal nijakého, sebe alebo iným škodlivého svedectva, a tým krásne zmaril neľudskú krutosť múk, sudcov a katov. Jemu Prešov bol Karthaginou a on Prešovu Regulom. Častejšie opakoval: „Robte, sudcovia, čo chcete, so mnou. Ja neodsúdim vlastnou výpoveďou ani seba, ani iných. Ak novú vinu hľadáte, nenajdete jej; ak ma chcete zmárniť pre staré, ktoré všetky došly milosti, neodprosujem vás.“ Škoda však bolo reči a ustávania, lebo sudcovia chceli, aby umrel. Napokon, keď najhroznejšie trýzne prestávaly a sila ducha telesne už i vekom sklúčeného starca (ved' bol v 64. roku) ohňom a inými na trýznenie ľudí vymyslenými mučidlami sa vyčerpávala, vrhli ho na zem; tu, aby v nevýslovnom bôli našiel úľavy, ujala sa ho z povolenia sudcov katova žena, prikladajúc mu zmierňujúce náplasti na obhorené údy. Hľadiac na útrapy takého veľkého, na škripci tak dlho týraného muža, prepukla v horký plač, za čo ju potom prísne pokarhali.

Do 5. marca sa trápil v nevýslovných bôľoch, a keď počul rozsudok smrti, nemal prednejšej veci, ako smieriť sa so svojím Bohom. S námahou podarilo sa mu odoprieť jezuitov, ktorí vždy a len oni sami mali prístup k väzňom, a keď hodinu alebo dve pred popravou prišiel kňaz Mikuláš Lipoczy, vydal v súdnej sieni, v prítomnosti niekoľkých, na to vyslatých Nemcov, po latinsky, aby mu všetci rozumeli, toto svedectvo: „Velebný pane!“ — hovorí. — „Keď, hľa, nadchádza môjmu hynúcemu životu posledná chvíľa, a už mám byť presídlený z tohoto časného života i plačlivého údolia do bydlia čistých duchov a do vlasti lepšej, ktorá je u Boha, verná pečlivosť o dušu velí mi smieriť sa s Bohom, hriešnikom vždy milostivým. V bôľnom želení uznávam teda, že som mnohým hriechom poškrvený. Koľko je svätých prikázaní Božích, ja som ich zachovával ľahkomyselne všetky, hovejúc viac telu, viac krehkej a klamlivej márnosti, než rozkošným zákonom Božím. Prosím Ťa však, dobrotivý Otče nebeský, nech nezahorí hnevom proti mne tvoja duša, ani ma netresci, že som spotupil a zľahčil tvoje meno. Smiluj sa nad mojou dušou, Otče, ani nehľad' na veľkosť prestúpení, ale na svoje, vinnikom shovievavé milosrdenstvo. Daj mi miesto v príbytkoch, ktoré môj jediný Spasiteľ, Ježiš Kristus, pripravil veriacim v neho atď. Chcem veriť, že ma, hriechy vyznávajúceho, vyslyšíš a nezaženieš, keď prichádzam k Tebe, a čo by ma hneď pre ohromné previnenia mal stihnúť pekelný oheň, Ty z púhej milosti pre rany môjho Ježiša udeľ mi života blahoslaveného a šťastného atď. Ale čo sa týka akéhosi nového, proti jeho veličenstvu pomýšľaného hriechu a úkladov, pre ktoré práve mám byť spotupený a usmrtený, s nekláteným duchom, smelým hlasom protestujem pred Bohom, ktorý zná a tresce každú nepravosť, pred anjelmi, nepoškrvenými duchmi, pred vami, čo hľadáte na moju smrť a čo ju uvidia, protestujem, že som naprosto čistý hriechu, ktorým ma viníte. Ničoho som nerobil, ničoho neschvaľoval, čo by mohlo dať podnet k novým, alebo podporovať nepokoje staré v Uhorsku, čo by smerovalo k podlamovaniu auktority jeho veličenstva, alebo ku zkaze jeho vojska. Ak tu ide o akúsi pamiatku starých previnení, — hoci by nesmeli byť nijakej, lebo sa všetkým vymohla a udelila milosť, — a tie majú byť potrestané, zasluhujeme si hrdelného trestu všetci; ak, ako predstierate, hľadáte nové hnutia a ich pôvodcov chcete trestať, čoho

aby ste nerobili, nemôžem ani zakázať, ani prekaziť, tak vás, ktorí ma posledný raz počujete hovoriť a ktorí v posledný, pre všetkých hrozný deň súdu budete svedkovia mojej nevinnosti, úpenlive prosím, aby ste si mňa, čo neviem o nijakom novom hriechu, ani jeho páchatelom nie som, nesplietli s tými, ktorí vedia o ňom a sú azda jeho pôvodcovia.“ Nikto ho neprerušil, nikto z prítomných neodpovedal na túto reč. Pomyslel si konečne na deti, na syna a dve dcéry-panny, a pošlúc k nim kohosi, napomína ich, aby vzdávali povinnú poctu Bohu vždycky a nedali sa zlomiť potupnosťou jeho smrti, doložiac, že blahoslavení sú, ktorí nevinne musia umrieť. Sestru Kláru Keczerovú pre spoločnú krv a pre rodičov prosí, aby sa ujala verne dietok-sirôtok a bola im matkou v rade, v pomoci a v láske. On pri svojom odchode z ľudských bied privoláva posledné „S Bohom!“ všetkým dietkam a nespravodlivému svetu a ďakuje za všetky ochotne preukazované služby.

Keď už nastávala osudná chvíľa smrti, idúc za duchovným, v mnohých modlitbách odprosuje Boha zmužile, a keď ho z hanebnej mučiarnie skôr vyvliekli, ako vyviedli, položili na sane, — lebo nemohol stáť na nohách pakostnicou a v mučení utýraných, — a obklopeného početným vojskom — už či z úcty k pohrebu, keď sa tak ľúbi Bohu, či aby sa predišlo vzbure v meste — postavili ho spolu s ostatnými pred mestský dom, aby počul konečný rozsudok smrti.

Po vyhlásení rozsudku z obloka radnice všetkým, jeho pomaly na saniach viezli na popravné miesto, kým ostatní pešo urobili poslednú cestu; na ceste sa ho neraz zmocnila starosť o deti, prerušoval modlitbu a znova i znova dolieha prosbami na duchovného, poslednú funkciu vykonávajúceho, aby vyhľadal jeho zronené deti a sestru, prehovoril na útechu úbohých akousi dôtklivou rečou a naložil im, aby boli dobrej mysle a nehľadely na potupu smrti, ale na jej príčinu, ktorá jediná môže tíšiť veľký žiaľ skormútených. Nadto chce im dôverne pripomenúť, aby prosily generála o milosť pohrebu a uložily ho, ak bude udelená, k boku manželky v Pekľanoch, v obci jeho majetkov; keby jej na prvé prosby nedosiahly, nech prosia i druhý raz. Príde kedysi deň, ktorý spojí rozpadnuté údy jeho...

Po chvíli začal sa zas modliť. A keď už všetci pred okom mali lešenie, na ktorom práve mala byť vyliata ich krv, keď všetci kati stáli na mieste a všetci boli obklopení vojskom, vyvolávač zopakoval rozsudok a jeho dôvody. Znel takto: „Preto, že sa Andrej Keczer, Žigmund Zimmermann, František Baranyay, N. Rauscher, zabudnúc na vernosť k jeho cisárskej jasnosti, k svojmu kráľovi a pánovi, posielaním a prijímaním od nepriateľa (t. j. z hradu Mukačevského) listov čo najšpatnejšie previnili novým hriechom urážky veličenstva, preto na rozkaz a z naloženia jeho veličenstva cisára delegovaný súd uznáva za správne a spravodlivé, aby sa potrestali na hrdle, a to nasledovne. Najprv sa im na lešení sekerou odtne ruka, ktorú zneužívali pri písaní listov, potom mečom hlava, zatým rozštvrtení povešajú sa a zostanú visieť na hákoch vedľa štyroch hradských ciest (z ktorých jedna ide do Šariša,⁹ druhá do Šebeša, tretia do Levoče, ostatná do Košíc) pocestným na pobavenie a pohrdateľom jeho veličenstva na výstrahu a postrach; hlavy sa pribijú veľkým železným klincom na šibenice. A keby v budúcnosti niekto bol prichytený, že s nepriateľom drží, s ním si dopisuje, alebo na akýkoľvek spôsob má s ním do činenia a podporuje nepokoje, zaslúži si smrti hroznejšej. Za živa sa stiahne na kôl; tam potom nijaké želenie viny a nijaké prosby nezmiernia popravu; tým však, ktorí majú jeho veličenstvo v náležitej úcte, sľubuje sa a udeľuje plná milosť a blahosklonnosť cisárska a kráľovská.“

Po vyhlásení rozsudku jasným hlasom vyvolávača najsamprv Zimmermann vykročil na lešenie smrti s P. Ignácom Peritzhoffom, jezuitom sprava, v ktorom nebolo srdca, no tým viac vypočítavosti, a s vojenským kňazom sľava. Na schodoch lešenia ho už čaká kat a zdvorile

⁹Najbližšieho hradu na severo-západ.

ponúka, aby vystúpil. Istý o smrti, ale i s nádejou na život vidí už klát, kde má ztratit ruku; vidí rozmanité vražedné nástroje, povrazy, sekery, kata košického, prešovského a vojenského, ktorí ho majú olúpiť o ruku a o život. Stojac medzi jezuitom a medzi kňazom, prosí ich, aby prosili za jeho život a udelili mu — čas je tu — prisľúbenú milosť. P. Peritzhoff, pohladkajúc mu rukou nešťastnú hlavu a plecica, povedal: „Oddane a pokojne prijímaj smrť, Zimmermann, nemôže byť inak. Milosť ti je pripravená, ale u Boha.“ Neskôršie podáva mu jezuita obraz Umučeného, aby ho poctil posledným bozkaním; ale on, viediac, že ho nádej na život a jezuita sklamali, v opovržení sa odvracia od neho. Sám prosí o život, tri razy opakujúc úpenlive: „Ihr Herrn, ich bitte um Gnade!“ (Pánovia, prosím o milosť!) Keď mu na to s koňa ktosi od schodov lešenia odpovedal: „Keine zu hoffen!“ (Nečakaj na ňu!), hodil preč poľskú čiapku, kati ho schytili, zo šiat vyzliekli, ruku, aby nezavadzala rane, povrazom sviazali, — zatým sa on celým telom spustil na kolená, a, ani si nevšimnúc formulky: „Ježiš, Mária, Jozef!“, ktorú kázal zopakovať jezuita, mocným hlasom tri razy zvolal na Vykupiteľa po nemecky: „Ježiši, synu Dávidov, smiluj sa nado mnou!“ Kým tak volal, odťal mu prešovský kat na dve rany ruku. Aký je život milý a drahý! — ani okyptený neprestáva mocne túžiť po ňom, spínajúc ruky, skrúšene prosí o milosť; potom ešte raz vracia sa k modlitbám: „Ježiši, synu Dávidov, smiluj sa nado mnou!“ Kým sa tak modlil, priblížil sa mu od chrbta vojenský kat a dal mu poslednú, ale menej šťastnú ranu. Lebo hlava zostala na čiastke hrdla visieť, ktorú nešikovnosť košický kat ostro pokarhal a spomenutého kata pohoršený sohnal s lešenia.

Keď tento ležal, bol vyzvaný onedlho a vystúpil na lešenie v dlhom čiernom plášti Ondrej Keczer; posmeľovaný katom, aby vypustil z duše všetok strach. On srdečne prosil posmeľujúceho, aby dobre konal svoju povinnosť, čo ten prisľúbil a aj urobil. Keď sa vyhlásený rozsudok tak vyplnil neskôršie i na ostatných, ako prv na Zimmermannovi, museli pretrpieť 5. marca, — ako sa hovorilo, zaslúžene — i potupu smrti.

VII. Gašpar Rauschner. Verný priateľ a spoločník Zimmermannov v kupectve. Človek nie všednej pobožnosti, poctivosti a miernosti. Vína a iných opojných nápojov akživ nepožíval, majúc najradšej pramenitú vodu. Vinou predošlých bol zapletený do zločinu a zavretý v bašte; hoci bol chudobný a o slávu nestál, ani podvratných snáh nepodporoval, jednako padol v obeť tomu istému zlému osudu. Keď Thökölyi strhol moc do ruky, pri vyplácaní vojska konal cenné služby. Hoci bol v 44. roku a či vyššie, žil mimo manželstva. Nemal priateľov, ktorí by boli prosili u generála, alebo mu boli pomáhali k svobode. Ale nech by bol mal koľko príbuzných, zachrániť by ho neboli mohli. Takou vinou ztratená priazeň, z akej oni boli obžalovaní, viacej neožije; ani nemajú čo čakať okrem múk rozmanitých. Hovorí sa, že ho menej pálili, a keby si bol mohol žiť po vôli, bolo by sa popálené a utýrané telo ešte ako-tak zotavilo. Smrť prijal duchom kresťanským.

VIII. František Baranyay, uhorský zemän a prešovský občan, pritom senátor a v posledných rokoch inšpektor. Bol horlivým zástancam spravodlivosti, muž lepšej povesti, ako šťastia, majúci veľa nepriateľov, ktorí ho napádali, kedy len chceli. Keby jeho snahám a podujatiam bolo prialo šťastie, viera a veda by neboly bývaly otrasené, neboly by trpely nijakého nedostatku, ani by sa bez prístrešia neboly musely sem-ta potulovať. Bol veľmi horlivým obhájom starej, toľkými kráľmi zachránenej a ich prisahou potvrdzovanej svobody. Pritom bol i učený veľmi, ako to už bývalo u pravotárov v Uhorsku. Trval na zdedenom po otcoch práve, neraz zastával obžalovaných alebo ľudí, čo sa o dedictvo pravotili pred súdom. [A nadovšetko, keď štyri roky bol väzňom v obecnej temnici, postavenej na košickom námestí pre lúpežníkov a vrahov, nechcel ani svobody za cenu zanechania náboženstva, ktoré pokladal za pravé.] Od kacírstva, ktoré mu bolo v krvi,

nemohly ho odtrhnúť nijaké protivenstvá, sľuby a hrozby ani predtým, radšej sedel celé štyri roky v smradľavom žalári, postavenom na košickom námestí pre vrahov, zlodejov a iných zločincov, ako by bol opustil kacírstvo, ktoré on pravým náboženstvom menoval, a tak si kúpil svobodu. V posledných dňoch života prialo mu šťastie, z ktorého užil veľmi málo, ešte menej, a keď sa táto nová nerest uvalila naň, opustilo ho celkom.

Zavlečený v ten čas, keď predošli, do väzenia, po prísnom a častejšie zopakovanom vypočúvaní nemohol vyhnúť škripcu, ohňu, rozpínaniu údov a najkrutejšiemu barbarskému vynálezu, čo kati španielskymi čižmami menujú. Keďže však tento spôsob trýznenia je známy len nemnohým a kolujú o ňom mienky dosť nepravé, — v našej Germánii bolo ho vidieť raz iba náhodou, — opíšem ti ho tu, čitateľu. Na dvoch koncoch železa, na piad' širokého a asi na dva prsty hrubého, vsadené sú práve také hrubé kolíčky. Na nich sú vyrezané zárezy, ako na vinárskom lise. Krížom leží železo iné, tvaru polmesiaca uprostred, ktorým sa zachytáva a stláča noha a nad ktorým leží ešte jedno, s ním súvislé železko. Kľúčom sa stlačí len toto, ale sostupujú po zárezoch obe, a tak objíma nohu s každej strany. Musí sa poddať alebo železo samé alebo noha, keď kľúčom hnané železko sostúpi na najnižší stupeň. Také stisnutie žíl, nervov a mäsa muselo vyvolať bôle nevýslovné. Dávalo sa najsamprv pod koleno, potom v stred holene, napokon na členky. Je to trýzeň, mučivejšia temer od ohňa a síry, keď chceš vydriapať z najnevinnejšieho výpoved', akej potrebuješ. Baranyay ju prestál s takou veľkou silou ducha a sebazaprením, že neprezradil nijakou pravou alebo predstieranou vinou ani seba ani iných. Jedno vyhlásil preda o sebe samom: Bol v meste pod hradbami kláštor, ktorý od tých nešťastných časov, čo hlava kacírov, Luther, človek zatratenej povesti, rozbil rímsko-katolícku cirkev, slúžil po vyhnaní, poťažne vymretí františkánov, nekatolíkom za skladište vína a zbožia. Ako sa však svätá cirkev rímsko-katolícka najnovšie začala vzmáhať, postavili ho po vypudení kacírskych kňazov zásluhou a na trovy našich znova a prepustili mníchom rádu sv. Františka do úžitku. Keď potom po zahnaní Nemcov tá zaslepená Thökölyovská luza zúrila, chtiac katolícku vieru so sveta sniesť, sborila — veď sa jej nepostavil, ani nemohol postaviť naproti nikto — i kláštor,¹⁰ nevšímajúc si prosieb a sľz našich. Mučením utýraný Baranyay sa priznal, že pomáhal pri tejto svätokrádeži a štal k nej, a hneď ponúkol tisíc zlatých na opravenie oblokov, ktoré pri pomoci ostatných potrepal vlastnou rukou. Či by toto previnenie mohlo byť príčinou znášaných smrteľných múk, keďže sa na všetky v rokoch povstania páchané hriechy už zabudlo a došla milosť pre celú krajinu, nevyhľadávam, ani netvrdím. Nechcem však veriť, že by sa volaly k súdu zabudnuté skutky z povstania. Ba i pri dvojnásobnom vyhlásení rozsudku smrti mlčalo sa o tomto zločine, iste preto, že si ho ani nevšímali, nie že by sa chceli zaň pomstiť. Keď s ostatnými spolu stál pred radnicou a počul rozsudok svojej pamätnej smrti, odvážil sa protestovať mocným hlasom pred spravodlivým Bohom, pred čistými duchmi a pred ľuďmi, čo boli prítomní a ho počuli, že vôbec nie je zúčastnený na hriechu novej velezrady, z akej ho obviňujú, pre ktorú stíhajú a na hroznú smrť odsudzujú, že k nej ani nenarádzal, ani o nej nevedel, ani jej neschvaľoval, on že svoju vec porúča horlivému mstitel'ovi neprávosťi, Bohu, aby on súdil a rozsúdil. Jeho odvahou posmelení, tak urobili i ostatní obžalovaní. Keď ho však ani táto protestácia a prízvukovanie svojej neviny nemohly zachrániť, na poslednej ceste na lešenie, pripravoval si dušu k smrti vyššie opísanej podľa prikázania svojho náboženstva spievaním akéhosi maďarského žalmu a potešovaný kňazom Mikulášom Lipóczym nádejou lepšieho života šiel jej neohrozene v ústrety. O jeho život nikto nechodil u generála.

IX. Keď týchto kedysi všeobecne ctených a predných hrdinov, obstúpených sprava a sľava ozbrojeným vojskom, hore mestom uprostred ľudí rozličného veku, stavu a pomerov na smrť

¹⁰17. aug. r. 1682, ktorý deň padá práve na 12. nedelu po sv. Trojici, bol Prešov dobytý; keď krátko zatým všetko sa utíšilo, i kláštor bol otvorený; v 18. nasl. pondelok chrámy sa uviedly v stav predošlý (píše Bubenka vo svojom diariu).

viedli, nezaslúžený osud mužov tak vynikajúcich, preslávených rodom, menom a učenosťou, mocne pohl dušami divákov. Ich úbohý zovňajšok a usedavý plač príbuzných budily v celom zástupe súcít, vyjmúc samých katov. Čo to natieklo, môj milý Bože, sĺz, kým ich rúbali na lešení sekerami, mečmi a nožmi, keď ich viezli von z mesta, aby ich povešali! Zprvu sa všetko ozývalo žalostným plačom a bedákaním zástupu a priateľov; — všetko, strechy, domy, steny, ba i kamenie na uliciach; veľa národovcov sa skrylo a zavrelo v klenutiach mŕtvych palácov, neskoršie ostalo všade, ako by na púšti Skythie, strnulé ticho; začalo bolieť pomyslenie, čo bude s inými, už či podozrivými, či na veci naozaj zúčastnenými. Manželky, deti, vnúčatá, zvyklí láskavému nazívaniu s popravenými, nevedely si rady od veľkého bólu, ani najst' lieku nemohly na nevýslovný žiaľ. Od veľkého žiaľu, ako šialené zúriac, behaly sem-ta; ich plaču a bedákania plné bolo celé mesto a nebo. Ból a smútok cudzích v ničom nezadal ból pokrevných, iba že netrval tak dlho. Jedni oplakávali premilého starého otca, druhí otca, iné manžela a premnohí verného a oddaného priateľa. Niektorým tanul na mysli Keczerov šedinami zdobený vek, jeho prastaré a slávne meno, bezpráviu na pospas vystavená osiralosť toľkých potomkov. Pred okom im bola tvár, rezká chôdza, dôstojná postava Zimmermannova, v hodnosti radcu jeho úslužnosť, vľúdnosť a mravov nevšedná ušľachtilosť. Pomysleli na skromnosť jedného, na predtým nevidanú, nenávidenú, cudzieho, t. j. španielskeho pôvodu trýzeň druhého a ňou zapríčinené modriny na tele. Početná rodina Keczerovská, odená veľkému nešťastiu primeraným smútočným rúchom, prizerala sa na hrozné krviprelievanie zo susedného domu. V jedinom Keczerovi oplakával jeden premilého otca, druhý dobrosrdečného deda, tretí svokra. Jedni stáli tam v nemom bóli, keďže veľkosť nešťastia nenachádzala u nich sĺz na jeho ulavenie, iní svojím bedákaním a horekovaním naplnili dom, mesto a nebo. Takého osudu si nezasluhoval ani ich rod, ani charakter, tým menej ich ctnosti. Manželka, dcéra Keczerova, bez rozumu objímala šibeň. Všetky ctnosti a duchovné dary Zimmermannove nielen manželke, dcére Andreja Keczera...¹¹

X. Keď im ruky už boli odsekli, hlavy odťali a ich krv široko sa roztekla po lešení, prešovský kat (lebo vojenský hlavy odtínal) ich so svojimi paholkami nožom a sekerou rozštvrtil a, vyhodiac na sane, na ktorých Andreja Keczera viezli k smrti, tak povešal na šibenice na spomenutom mieste, aby každá čiastka odsúdencovho tela na jednom kríži visela, hlava však aby bola pribitá železným klincom o šibenicu. Čiastka vnútorností zostala — nevedno, či z nedopatrenia katov a či zúmyselne — na hrozne skrvavenom lešení, a keď odsúdených vyviezli k šibeniciam, stala sa pokrmom susedovho psa. Krv psi slízali, ako v jatke, a čo stiekla pod lešenie, zhanobily nečisté svine.

XI. Diváci sa už boli vrátili od lešenia a od žalostnej jatky domov, vyjmúc tých, ktorí sa radujú z cudzej biedy, všetci so žiaľom v srdci, so slzou v oku, už komu ako diktoval ból, — keď si Karaffa vojakom dal zavolať Mikuláša Lipóczyho, ktorý bol prítomný pri mučení Ondreja Keczera a ho pokrmom Večere P. vystrájal k smrti, lebo si myslel, že nebude od veci spýtať sa a zvedieť, čo povedal pred prijímaním Večere P. pri spovedi Keczer a akým duchom prijal smrť. Na to mu spomenutý kňaz odvetil: „Milostivý pane generál! Čo sa Keczerovej smrti týka, ráčte vziať na vedomie, že sa spovedal podľa zvyku v našich sboroch prijatého, a ten je, že sa jednotlivé prestúpenia nešepkajú v nejakej skrýši kňazovi do ucha po jednom, ale každý pred celým sborom — na prečítanie spovednej formulky kňazom, alebo

¹¹H. K.: Najviac obdivu zasluhuje si zpomedi všetkých Zuzana, dcéra Andreja Keczera, verná manželka Zimmermannova, nielen pre najväčšiu ztratu svojich milých, ktorí boli s'atí, ale najmä pre nezlomnosť jej ducha. Ztratila, mladá žena, práve keď svoju dcérušku nadávala, najsamprv mladého manžela Zimmermanna; ztratila toho istého dňa vrelomilovaného otca. (Matka už prv bola umrela prirodzenou smrťou.) Po niekoľkých dňoch, ako z 2. a 3. §-u 2. tragédie vidno, uvidela hroznú smrť vlastného brata, ako i švagra Martina Sárosiho; samé nemlúvňa muselo okúsiť žalár s matkou. Bolesť, nad ktorú neviem, či bola niekedy väčšia! K tomu prišlo zhabanie nesmiernych majetkov a v jeho zapätí chudoba. Div, že po tom všetkom žena Zuzana ešte dlhé roky žila; ostala, pravda, smutná až do smrti a veselú ju potom nevidel nikto.

keď sa inde ten zvyk zachoval: za jej predriekania samým spovedníkom — len vo všeobecnosti vyznáva verejne a otvorene, že je hriešnikom a priestupníkom B. zákona. Povoľuje sa síce každému odhaliť pred kňazom hriech, ktorý mu zvlášť leží na srdci, aby sa tak zranenému svedomiu hneď dostalo spomoženia, hriešnik sa útechou z evanjelia potešil, nad milosrdenstvom Božím si nezúfal a nemyslel, že viac je jeho zlosti, ako u milostivého Boha milosti. Ondrej Keczer, držiak sa obvyklého zvyku, vyznal pred spravodlivým a milostivým Bohom, a pred mnou, jeho služobníkom, že je nepočítanými hriechmi poškvrnený, ale neodhalil nijakého zvláštného hriechu, ktorý by ho tlačil, naopak zdôrazňoval, že je čistý hriechu, pre ktorý mu smrť bola pririeknutá. Túto spoveď urobil po latinsky, v prítomnosti na to vyslatých Nemcov, ktorí ho počuli a môžu vašej excelencii, ak si žiada, oznámiť, čo hovoril. Akej myslí bol tento starec (veď bol už v 64. roku), keď smrti mal ísť v ústrety, nie je ľahko povedať. Ako labužníci idú na bohatú hostinu, tak on: telom zmorený síce, ale na myslí nepreziabiac nijakej pomätenosti, duchom nezločným, pokojným a neohrozeným šiel na smrť.“ Keď to počul, prepustil ho.

Na ich smrť prizerala sa Karaffova žena z domu Medveckého staršieho. Hovorí sa, že Nemci koňmo každý deň vychádzali k šibeniciam pozrieť visiach. Boli sňatí. Zimmermann o šesť týždňov. Všetci po krajinskom sneme; kde sú pochovaní, nevedno.

Keď sa však zvest' o nevine týchto Uhrov hlučne rozniesla a našla viery po krajine a manželky zavraždeného Zimmermanna a Gabriela Keczera o jej pravdivosti v Prešporke viacerých presvedčili, ba i pred samým panovníkom v hojných slzách oplakávaly nehodnú smrť nevinných manželov, uzavrelo sa, aby sudcovia komisie, ktorá mala byť v Košiciach, vyšetrili a rozhodli, či zahynuli vinní a či nevinní, ináč že smrťou budú trestaní.

Keď títo, takou ohavnou smrťou usmrtení nešťastníci na otvorenom poli od mesta asi na 5 stadií, ako nejakí najostatnejší zločinci na kusy už rozsekaní na hákoch a krížoch viseli, našli si veľa obdivovateľov nielen z jednoduchých cestujúcich a z mestského davu (lebo kto mal nejakú hodnosť, nohou cez bránu nesmel vykročiť), ale i z popredných Nemcov, ktorí po tomto, okrem nepriateľov všetkým hroznom a žalostnom vraždení za viac dní vychádzali k týmto krížom a pozorovali nielen zmenu na tele zavraždených, ale i náhly zvrät v ich osude. Dom a srdce Zimmermannovo boli im stále otvorené, strojily sa im, tu viacerým, tam menej, viac ráz skoro deň po dni najskvostnejšie hostiny: robili si s ním mnohé žarty, pritiahla sa všelijaká hudba, aby sa mysle rozjariť, aby sa s väčšou chuťou jedlo, pilo, plytvalo; prvotriednym vínom si nielen telo hovel, ale tieklo ho hojne i po šatách a po podlahe. Kto ich tak pohostinne prijímal, kedy len prišli k nemu, toho vidia na poliach, snehom, prudkým dažďom a mrazom preziabnutého v studenom objatí. Dcéra Ondreja Keczera, ktorá sa vydala za zemäna, zvaného Semere, nehľadela na tieto kríže a na tých, čo na nich viseli, ako ostatní diváci, ale keď ju po masacre do domu otcovského viezli cestou, ktorá ide do Šebeša, soskočiac s vozíka, objala, pobožkala a mnohými slzami polievala šibenicu, preto, že uzrela na nej visieť údy otcove, ktorého celou láskou svojho srdca milovala. Tak tuho sa jej držala, že ju s veľkou námahou sotva mohli odpútať od nej. A vôbec nebolo svobodno otvorene hovoriť o tak zlou smrťou usmrtených, alebo povedať, že nezaslúžene prestáli túto vraždu.

Tragédia druhá, vykonaná 22. marca

I. Týmito štyrmi hlavami vina nebola ešte smazaná, ani ich smrť nepriniesla bezpečnosti iným. Nalieha sa na potrestanie iných. Hneď zatým rástol počet tých, o ktorých ako o odporcoch nemeckej moci sa tvrdilo, že ich čosi podnecuje na politický obrat, a ktorí mali sa dostať na lešenie. Strážnice pri bránach, veže a poniektoré privátne domy ich už sotva mohli prijať. Najmä začiatkom týchto tragédií dovážali sa cudzinci do mesta vozmo, alebo koňmo zväčša o polnoci, keď občianstvo v tuhom sne spalo a o ničom ani tušenia nemalo; najviacerí však za bieleho dňa, ako Jur Bezegh, N. Radwanski [zo Zvolenskej stolice], N. Geczy, opravdový to Katilina svojej uhorskej vlasti, Melicher Smrtnik, sudca v Banskej Bystrici, Daniel Weber a iní. Túto v poradí druhú tragédiu podstúpili:

II. Gabriel Keczer, uhorský zemän, syn Ondreja Kecera, o ktorom hovorí tragédia prvá. Príroda dopriala mu povahu veselú, vľúdnu, ku každému prívetivú a dobrosrdečnú. Bol symetricky urastených a zavalitých údov, tvári peknej, akou sa mohol páčiť každému, tela a smyslov zdravých, muž ozaj vážny. Mal vzdelanosť latinskú, maďarskú, nemeckú, slovenskú. Dostalo sa mu šťastného manželstva za podiel, ktoré svojím pokojom, svornosťou, nemeckou vzdelanosťou, čistou láskou a oddanosťou zjemňovalo trochu voľnejšiu povahu jeho rodu. Nebol ešte ani veku mužského. Kde by, veď práve že nastúpil rok 30-ty, ktorým sa mužský vek počíta. Kým ako vďačný syn horlive plní svoju úlohu, prosí pre otca milosť, prosbami a naliehaním nakloňuje k priazni známych i neznámych, aby ho vysvobodil, dostáva sa deň-dva po uväznení otcovom tiež do väzenia, pod stráž ako pôvodca nových hnutí, alebo preto, že vie o nich. Hoci mu po predchádzajúcom vyšetrowaní potupu mučenia odpustili práve tak, ako i ostatným, ktorých ten istý deň strhol do záhuby, zachrániť ho jednako nemohlo ani jeho ospravedlňovanie sa, ani vek, ani úsilie vernej manželky, ani pečlivosť priateľov oň, ani poľutovaniahodný osud otcov. [Svitol naň posledný deň, 22. marca, čo bola sobota pred Kvetnou nedeľou; vyviedli ho z nižnej brány.] V posledných dňoch jeho zemskeho života a vyšetrowania spýtal sa ho senátor a prísediaci súdu Medwecki, kedysi prívrženec evanjelickej sekty, či si chce zachrániť život, že nie je ešte neskoro zachrániť si ho; videlo sa však, že sľubuje to len, ak si vytrhne zo srdca to novopečené, viac len vychýrené, ako pravdivé náboženstvo evanjelické a stane sa údom prastarej cirkvi katolíckej, ktorá, ako veríme, jediná vedie do neba. Na to mu on odvetil: „Rozumie sa, že nenenávidím život, ktorý je milý i nerozumnému zveru. Keby si mu ho chcel vziať, vzopre sa tí. Milý má byť však len, keď sa môže zachovať v počestnosti. Bez nej nestojí život za nič. Po zavraždení predraheho otca, po takom citlivom naštrbení našej česti, nepokladám za hodné žiť ďalej na svoju a mojich predkov hanbu.“ Tieto slová prezradily, že niet nádeje, aby opustil vieru, ktorú miloval. Odviedli ho teda do nižnej brány, aby ho uväznili. Nadišiel už 22. marec, deň jemu posledný, na ktorý čakal odhodlaný. Dal si zavolať Jána Andricia, duchovného pastiera slovenskej cirkvi v Prešove, aby sa nebeským pokrmom ujal jeho duše (oni to volajú vel. Večerou P.), hovoril mu o Božom milosrdenstve a o prehorkom utrpení Vykupiteľa, čoho sa mu, ako si želal, i dostalo. Po tomto obrade vzali ho zo žalára a viedli s kňazom a vojakom po boku pod meč. Keď sa rezkým krokom uberal na poslednej ceste, priskočila k nemu sestra na vydaj, sklúčená len nedávnou nehodou otcovou, a nemnohými, krutým bôľom diktovanými, ale milosrdenstvom divákov otriasajúcimi slovami zvolala: „Ach, brat (hovorila po maďarsky a objala ho), posledná, najmilšia čiastka nás všetkých duše! Čo si len počneme, keď ztratíme i teba? Z draheho otca neostalo nám nič, okrem o pomstu volajúcej a na osudnom lešení zosmradenej krvi, s ktorou má byť smiešaná v tejto nešťastnej hodine tvoja. Nám, ako ovciam bez ochrany, hociktorý dravý vlk vpustí zuby do

tela.“ — „Žije Boh na nebi!“ odpovedal on. „Kým jeho máte v srdci, niet sa báť čoho. Jemu vás porúčam. Skroť svoj plač a pusť ma k radostiam, ku ktorým som na ceste. Po ničom tak netúžim, ako po hodinke, ktorá ma má spojiť s mojím a s vaším Ježišom.“ Hrôza pojmala obecnosť a ktorí rozumeli tomuto rozhovoru, nemohli sa ubrániť slzám. Vojak po jeho boku nemilo niesol tieto reči a, odženúc pannu, postavil odsúdeného na priestranstvo pred mestským domom, aby vypočul ortiel smrti. Prišiel ta skôr, ako ostatní odsúdenci, a majúc sa k veciam nebeským, modlí sa, vzdychá, a že sa — Boh vie, prečo — preťahoval čas, oslovil i kňaza, ktorý ho na ceste odprevadil. „Mám za zisk tento deň, velebný pane!“ hovorí medziiným. „Verím, že svojho Spasiteľa, ktorého som miloval a ctil, uvidím, ako je. Jedno ma trápi: strach pred bolesťami smrti.“ „Márny to strach,“ povie mu kňaz. „Preň tu niet miesta: bližší hraniciam nebeským, nezanedbávajme pečlivosť o dušu.“ Primal ho znova modliť sa. „Ach, keby som,“ hovorí on, „s povolením týchto vojakov mohol vstúpiť do výčapu vína (pred ktorým stál), a padnúc na kolená sám sa pomodliť, poručiť dušu ako drahé dedičstvo Spasiteľovi Kristovi.“ Keď sa pýtal, neodpreli mu doň vstúpiť. Tam, padnúc na kolená, s celou vrúcnosťou duše prosí o odpustenie trestu, ktorého si zaslúžil mnohým previnením na zemi, a života sýtu dušu porúča i odovzdáva Stvoriteľovi, otcovi duchov, Vykupiteľovi Kristu a Svätému Duchu, obživovateľovi utrápených. Keď ho upozornili, že nadišla posledná hodina a že sú prítomní i jeho v smrti spoločníci, razom vyskočil a bez najmenšieho znamenia sklúčenosti na tvári vypočul z obvyklého miesta vyhlásený rozsudok neprestrašený; potom dal sa spolu s ostatnými, tou istou loďou plávajúcimi, do zvelebovania Ježiša nemeckým žalmom: Herr Jesu Christ, meines Lebens Licht, — a tak pri spievaní žalmov prešli spomenutú cestu. Umrel bez bázne a, ako jeho vystúpenie na lešenie svedčí, veselo. Keď drahocenné, cez plecia prehodené rúcho oddal sluhovi a keď mu tento (sluha) zaviazal oči, sklonil sa krásnym pohybom, so sopätými rukami, pri neustálom vrúcom modlení a, obnažiac si trochu plecia, tak prijal osudnú ranu, že sa ho ruka katova nikde nedotkla na tele. Tak ztuha ho zasiahla rana, že mu hlava až so stred lešenia odskočila do blata na zemi. Zdvihli ju a priložili k telu, samého však položili v predsieni susedného domu do rakve; ztadiaľ ho preniesli do otcovského domu, obmyli vodou a slzami manželky i sestár a druhého dňa viezli do Peklian, do obce majetkov Keczerovských, na dve míle od Prešova, kde ho pri veľkom smútku priateľov a nežne milovanej manželky uložili do hrobky predkov, čomu Nemci, ktorí tam mali pole a hrobku pre seba požadovali, zprvu odmietali, neskoršie však dovolili. Tak pohltila pred časom táto zkaza šľachetného muža, ktorému by Boh bol ešte doprial života.

III. Martina¹ Sáarossyho, uhorského zemäna, syna Sebastiana Sáarossyho a zaťa Andreja Keczera, zavalila tá istá pohroma. Kým sa otec v prepevnom hrade Mukačevskom skrýval, kde ho dobré šťastie na svojich krídlach vtedy ešte odnieslo ako do nejakého útočiska, keď v noci prekvapený a vínom opojený tábor r. 1685 generálom Schultzom až k Prešovu bol zahnaný, jeho samého odvliekli zo Sabinova, kde sa zdržoval, do Prešova a držali v strážnici, ktorá je na prostriedku námestia. Sputnaný na oboch nohách kladou, prestál na mestskom dome, ako i ostatní, prísne vyšetovanie. Bol človek slabého tela, podstúpiť smrť nespělý, veku ani len mužského nie, veď bol sotva 25-ročný. Podľa luteránskeho zvyku v spovedi, v požívaní Vel. Večere P. a vo vzývaní Boha hľadal posilnenia svojej duši. Úzkostlivo sa triasol na celom tele tak pri vyšetovaní, ako na lešení. Sila ducha ho natoľko opustila, že bol skoro bez seba ako na ceste k lešeniu, tak i neskoršie na ňom; iba čo mu kazateľ Lipóczy dodával, ako mohol, zmužilosti a utvrdzoval myseľ. Dostalo sa mu toho istého poctenia a milosti, čo švagrovi Gabrielovi Keczerovi: vzali ho a pochovali jeho sluhovia. Ktorí mali spoločnú vinu a smrť, sudcov, žiaľ a priateľov, tých hrob nemohol rozlúčiť. NB. Písal otcovi

¹Vzťahuje sa len na latinský text.

list vo veci čisto súkromnej, to bolo príčinou.²

IV. Jur Fleischhankker, šľachtic, predný občan a obchodník v Prešove. Nie raz, ale opätovne zastával v prospech občanov sudcovskú hodnosť, od ktorej v týchto mestách, ako počúvam, niet vyššej. Hoci vyššej vzdelanosti nemal, viac horlil za vieru, za vedy a za obecné dobro, ako hocikto iný. Obyvatelia tohoto mesta si vysoko cenia jeho povestnú mienku o školách: „Domáce zkúsenosti nás poučily, akej dôležitosti majú pri obecných záujmoch školy, ktoré k dobrému nahýňajú mládež ešte nezkúsenú. Ako pribývalo výtečných mužov u nás, keď ony prekvitaly! A po vyvrátení tohoto i iných miest akých surovcov máme či v poctivosti a v iných ctnostiach, či najmä v napomáhaní obecného dobra! Ak si ich znova nepostavíme, naša a našich potomkov zkaza je istá. Máme sa teda pričiniť v neunavnej usilovnosti a práci všetci, aby nám právom repozície boli vrátené, pred úkladmi ochránené, aby nemusely trpieť nedostatkom a opovrženosťou, ani neboly zanedbávané.“ [Povedal to vtedy, keď sa tak videlo, že vláda Thökölyho je ustálená a prešovské školy šly do rozkvetu, a opakoval i vtedy, keď sa po dobytí mesta ujal vlády už Nemec.] Ten istý deň, ktorý sa stal osudným pre Zimmermanna, vzal i jeho svobodu, lebo sa dostal medzi uväznených, a z náručia milých domácich dali ho stráži. Viac ráz ho podrobovali pečlivému výsluchu; tu ho raz samotného trápia rozličnými, pečlivo kladenými otázkami, na ktoré mal dať odpoveď kladnú alebo zápornú, inokedy postavili ho zoči-voči s Bedrichom Weberom, mestským notárom, s N. Feldmayerom a s inými. Dopytovali sa nielen na veci nové, o ktoré podľa nich usilovali všetci, ale primiešali rozličné otázky i o starých. Lebo v tom čase, keď generál Schultz r. 1686 druhý raz obliehal mesto, Fleischhacker v hodnosti sudcu pôsobil, a to veľmi pilne. A Feldmayer bol nadporučikom. Obaja silou-mocou o to stáli, aby zahnali nepriateľa zpod hradieb a s krku občanov. Títo dvaja a ktorí s nimi stáli proti mocným pánom za svoje blaho, za svobodu, tento najvzácnejší medzi všetkými statkami, a za svoj predrahý rod, že radšej ochotne podnikli akékoľvek nebezpečenstvo, ako že by boli poddali svoje hrdlá nespravodlivej samovláde, ako oni hovorievali, alebo z nedbalosti pripustili, že by sa svobodní stali najostatnejšími z otrokov. Keď toto i viac ráz počuli obyvatelia, ktorí k vôli svojim múrom dni a noci trávili pod holým nebom, zahoreli spravodlivým hnevom. Skutočne hanebnú porážku pripravili Nemcom títo prešovskí občania pod týmto mestom; zahynulo ich totiž asi 6000, a hoci ich nebolo tak veľa, vytrvali v obliehaní proti 14.000 za 9 týždňov; mohli by sme ich pokladať po istú mieru i za slepých opovážlivcov, keby neboli bojovali za najkrajšiu vec, za svobodu náboženskú a politickú. A keby vtedy, keď rozpajedený nepriateľ už na samú bránu doliehal, viac odvahy bola mala posádka k odporu, ako k odovzdaniu mesta, keby jej nebolo bývalo milšie bez udatnosti ustupovať, čo robia zbabelci a zradcovia, ako so zbraňou v ruke spolu umrieť s hynúcim mestom a svobodou: občania by sa neboli poddali, hotoví radšej vlastnou krvou a kopami svojich mŕtvol obrániť starobylú svobodu svojho národa a mesta, než sýtiť psov krvou a vnútornosťami svojich najprednejších, kŕmiť havranov ich ohavne rozdripaným telom, ako sa i stalo, a netajenú alebo skrytú radosť vyvolať v nenávisníkoch a posmievačoch. Fleischhackera a Feldmayera pokladali za pôvodcov smrti toľkých vojakov, hoc i nie samých. Lebo cisárski za buriča mali i ml. Webera, Medveckého, Guttha a Schönlebena. Neškodilo by síce viac spomenúť o tejto veci, o ktorej budúce pokolenia budú chcieť vedieť, čítať a ktorou sa s bôľom budú zaoberať; keby tieto veci, a všetko, čo tu sa dialo, čo hovorilo, nepotrebovaly iných záznamov. Vraciam sa teda k Fleischhackerovi. Dňa 22. marca okolo ôsmej hodiny prijatím spasiteľného pokrmu sviatosti Vel. Večere Pánovej pripravuje sa k smrti vo väznici pri vyšnej bráne, kde ho držali, aby ho zničili. Prislúžil mu ju nemecký kňaz Michal Glendelius, lebo bol odmietol jezuitského pátera Peritzhoffa, ktorý vo svojej apoštolskej horlivosti čím viac duší chcel získať Kristu a práve preto, kde ho volali, vďačne ponúkol svoje služby. Hovorilo sa o ňom,

²O umučeniach prečítaj si Curtia, str. 712.

že mu myšlienky prestúpiť na vieru katolícku neboly cudzie, ale len ak prestúpením získa život, ktorému už-už hrozilo nebezpečenstvo; a takú nádej v ňom niektorí i roznecovali. Ale videli všetci, ako dodával ducha klátivému Fleischhackerovi práporník, súverenec, ktorý v tej chvíli strážil bránu. „Čo sa klátiš, Fleischhacker?“ hovorí. „Myslíš, že si odpadlivosťou zachrániš hynúci život? Ver mi, o tvojej hlave je už rozhodnuté, a márne by si odstupoval od svojho náboženstva: ujsť svojmu osudu nemôžeš. Vzmuž sa radšej, buď taký, akého sme ťa vídávali, skalopevný vo svojej viere, i na katovskom lešení, ktoré či si si zaslúžil, a či nie, ty vieš najlepšie. Z dvoch nebezpečenstiev treba vždy voliť menšie. Aký mizerne malý je život, ktorý ztrácame! Ale odmenu akú veľkú má viera, ktorú ako ja, za jedine pravú máš i ty; aké hrozné je byť zatraceným! [Dajme tomu: zachránil by si si život: o krátky čas ti ho sama príroda vezme.] Ak príklady viac môžu, ako reči, tu ich máš naporúdzi. Zimmermannovi najprv jezuita vzal vieru, a potom kat život. Neverím, že teba lepší lós čaká.“ Táto reč tak utvrdila zprvu klátivého muža v jeho luteránskej povere, že ani nepomýšľal viac na to, aby prijal kat. vieru, i umrieť chcel len vo viere evanjelickej, podľa jeho bludného presvedčenia pravej. Tak veľa môže náboženská zaslepenosť v dušiach nevzdelaných, aká bola aj vedami nevytríbená duša Fleischhackerova, len nech nechybuje, kto by klátivých posilňoval. Keď odchádzal kňaz jeho sekty, objal ho a privolal mu posledné s Bohom! „Už ma meč odlúči od teba, milý otče! Zaplať ti Boh večný, keď ja už nemôžem, že si ma občerstvoval zálohami nebeskej milosti, dodával mojej smädnej duši útechy z evanjelia. Že aký hriech má tu byť smytý krvou, nijak nepochopujem. Dávne hriechy došly milosti, novým veciam som sa vyhýbal, a umieram. Tí múdri vedia len, aká hrúza sa skrýva pod týmto rúškom. Ty, dobrý môj pastier, stoj pri mne až do konca, ako svedčí, keď sa mi vyhasí život.“ Kazateľ odišiel, ale keď po vyhlásení na obvyklom mieste smrteľného rozsudku kráčal na popravište, stál mu zas po boku, porúčajúc v spoločných modlitbách dušu Kristu Vykupiteľovi. Tvár a posunky jeho, keď šiel na popravište, neprezradily nijakého znamenia o zlom svedomí, ale tým viac veselej mysle. Neprestrašený dáva ducha Bohu, rúcho manželke, obnažený krk katovi, telo zemi; súd potomstvu. Kým on vzdychajúc čakal na smrteľnú ranu meča, oplakávali ho v úprimných slzách manželka, dcéra a vnukovia po nej, ktorí ho stretli i na hlavnej ulici, keď ho viedli od brány k mestskému domu, kde mala byť vynesená sentencia, a posledný raz objali svojho milovaného starého otca a živiteľa. Vojakom, ktorí ich odstrčili, keď mu kolená chceli objímať, povedal: „Nebráňte mi prijať posledné objatie od tých, ktorých som vychoval.“ Priatelia plačú, všetci vlastenci, ktorí sa na popravište kol-dokola s oblokov prizerali, vítajú ho s takým plačom a nárekom, že sa ďaleko ozýval aj za mestské hradby. Údy mu posbierali, niesli do jeho domu, umyli, a uložili v truhle, aby ho pochovali.

Dlho sa hádalo, kde ho pochovať. Vdova a priatelia si priali, aby ho pochovali vedľa zaťa u minoritov, ako si za živa žiadal. Keď na to nepristali, prosili preň miesto pri kostole Nemcov. Jedni súhlasia, iní odpierajú. Keď generál na to poznamenal, že sa nesvedčí pochovať nečestného človeka na mieste, zasvätenom pochovávaní ľudí bezúhonných, pochovali ho³ za účasti niektorých po západe slnca, bez všetkej ceremonie v pomeriu, ako sa ide do Šebeša. Nad jeho, ako aj nad hrobom Medveckého a Schönlebena založili z nakopanej zeme trojkopcovitý pomník, ktorý však hneď v najbližších dňoch dali rozsypať, zašliapať a so zemou srovnáť, aby potomstvo ani najmenšieho znaku nemalo o jeho hrobe. I uprostred vysokej bašty, ktorá na šibenice hľadá, stály tri kamenné gule na trvalú pamiatku prvého obliehania mesta Schultzom, z ktorých na najväčšej byly vytesané náslovné písmeny mena a priezviska Zimmermannovho a Fleischhackerovho. Vyčnievajúcu časť strednú, ktorú murári tak pevne zasadili, že sa nijak nedala vyvaliť,⁴ odbúral kat, a na námestí pred verejným stĺpom, kde sa palicovalo, železným kyjom roztrepal. Tak nemohli vyhnúť potupeniu ani

³R.: pilne prikkladajúc ruky k práci.

⁴K.: Kto chodí okolo hradieb, môže ho vidieť podnes; dobre zachovalý.

kamene, ktoré ich meno mali hlásať do budúcnosti.

V. Samuel Medwecki. Toho preslávila viac jeho statočnosť, učenosť, zbehosť v tajomstvách domácich zákonov, bezúhonnosť a iné ctnosti, než pôvod, o ktorom vedely iba Spišské Vlchy. Sebe d'akoval všetko, domovské právo a senátorskú hodnosť v Prešove; osud však, ktorý ho stihol, prevratu, ktorý keď mocne otriasa hynúcim štátom, nikomu neškodí tak, ako čelným mužom, ktorí proti nemu brojili. Nesľuboval si lepšieho losu, ako jeho priatelia, ktorí buď smrť podstúpili, buď sa v žalároch biedne trápili. Preto sa za tie dni, keď ešte bol na svobode, v zamknutom dome skrýval, mysliac, že to ho môže zachrániť ešte najskôr. Na každé šepkanie, i keď ho pozdravili, sa strhol, bojac sa, že ho podobný osud zachváti (čo sa aj stalo). Aby ho posledná hodinka nenašla nepripraveného, trávil celé dni a noci pri modlitbách a prosbách, a v slzách usmieroval Boha, hriechnym životom (ved' bol človek) rozhnevaného a urazeného. Tak pripravený na všetko, dostal sa do počtu obetí, súc dňa 15. marca, — čo bola sobota po Laetare, — po dni zlých znamení za súmraku zavlčený do katovej bašty. Stihol ho los, akého sa obával. Los ľudí totiž dochádza zväčša takého konca, aký určuje pri udalostiach hneď prvý strach alebo nádej. Poldruhej hodiny strávili sudcovia pri jeho výsluchu, len aby ho neodsúdili nevyšetrovaného. Okolnosť, že sudcovia zaobchádzali s ním trochu miernejšie, dala tušiť, že bude skoro prepustený. Mal aj medzi sudcami tohože mena priateľa a mestského senátora, zďaleka, myslím, aj príbuzného, ktorý mu trochu dobroprajne bol naklonený a pokladal to za česť rodiny, aby zostal na žive a nezahynul poškvrený potupnou velezradou. A bol by zaň iste bez váhania prosil, keby bol predvídal, že sa mu podarí odpútať ho od luteránskeho náboženstva, ktorého sa srdnate pridržiaval, a zaprenie ktorého dnes najskôr získa sudcov; áno, obdarúvajú často životom, ba obsypávajú čestnými úradmi ľudí, ktorí si sto smrťi zaslúžili. Keď zvesť o ich smrti bola už nepochybná, navštívila ho práve, keď sa na smrť pripravoval, sama manželka, a v slzách ho prosila, úpenlive prosila, aby si viac vážil od evanjelickej viery náboženstvo katolícke a život, nad ktorý drahšieho biedny človek nemá. Ona a jej domáci by mu toho nezazlievali, len aby ho zachránili. Takou pretvárkou chcela ľahká žena otriasť vierou mužovou, ale márne sa usilovala. „Daromné sú tvoje slová,“ odpovedal. „Od hriechu apostázie (tak menoval prestúpenie na katolícku vieru) chcem byť vzdialený čo najďalej. Bože chráň, že by som si tak zamiloval tento, len krátkemu prímeriu podobný život, že by som mu dával prednosť pred spasením. Cestu, ktorú mám pred sebou, musím vykonať pevným krokom. Ty chod' len ztade domov a mäkkými slzami svojimi nelám moju myseľ. Dobre sa maj, mne verná až do konca, aj s dieťaťom, a chod' stále s Bohom!“ Keď ho vojak na stred námestia pred radnicu postavil, počul ten istý rozsudok, ako ostatní v ten deň odsúdení, a po vyspievaní prvej dal sa do predspievania nemeckej piesne, pri čom druhovia spolu spievali s ním. Keď vystupoval na lešenie, postál na schodoch chvíľku a pousmejúc sa akoby, povedal: „Naozaj divné, že som ani svedkami nebol usvedčený, ani nikým obžalovaný, ani zákonite vyslúchaný, a už idem prijať smrť ako odsúdený.“ Po vernej péči o dušu dal sa bez meškania starať sa o telo, aby slušne padlo. Vidiac, že je koberec, ktorý niekto bol prestrel prijať padajúce telo, nie dost' dobre a nie na pravom mieste rozprestretý, sám vyrovnal jeho zahybnutú časť, zadnú potiahol, a sám si zaviažuc oči, kým za kňazom svojej viery posledné slová umierajúcich: Herr Jesu in Deine Hände atď. odriekal, pri slabike „dei“ s pre'atou na jeden úder šijou prestal žiť a hovoriť. Pochovali ho na tom istom mieste a na ten istý spôsob, ako Fleischhackera.

VI. Juraj Schönleben, narodený v Prešove z otca občana, šľachtica a obyvateľa, bol spríbuznený s prednejšími rodinami mesta, zastával i hodnosť senátorskú pochvalne. Keď šlo o bezpečnosť luteránskeho náboženstva v meste, rýchlymi, u rýchlych poslov pri každom míľnom kameni na verejné potreby pripravenými koňmi šiel do Viedne, a často priniesol z dvora, kde ho už veľmi dobre poznali, priaznivé rozkazy. Keď tí, o ktorých tu bola reč, boli

popravení, strhla spoluúčasť na vine a trest odsúdencov do záhuby i jeho, keď prv niekoľko dní bol v strážnici, v okovách a niekoľko ráz pred sudcami na výsluchu. Na tom istom mieste bol pochovaný, kde ostatní.

VII. Žigmund Gutth, akiste Banskobystričan, rodom šľachtic, hodne obdarený bystrou súdnosťou, právnickými vedomosťami, znalosťou jazyka latinského, nemeckého, maďarského, slovenského; radou — kedy ako bolo treba — obozretnou. Medzi senátormi dostal sa skoro na prvé miesto. Spolu s ostatnými predákmi svojej sekty prv ešte, než by sa mesta bol zmocnil Thököli, i pri hrozbách a nástrahách vtedajšieho sudcu Jána Webera a iných podarilo sa mu vymôcť u dvora, aby evanjelické náboženstvo našlo miesta v istom dome v Prešove (meste). V ťažkých chvíľach občania skladali takú dôveru v jeho radu, že bez váhania vykonali všetko, čo jeho múdrosť velila. Od mladi zúčastňoval sa najdôležitejších podnikaní, a to mu dalo tú mnohostrannú zkusenosť a radu vždy hotovú. V Prešove dostal občianske právo, o ktoré keby nebol prosil, bol by býval požiadaný, aby sa uchádzal oň, a boli by ho z usnesenia mestskej rady a obecnstva prinútili prijať ho, keď mu ho už odhlasovali. Jeho znamenité ctnosti pripravili mu tohoto spôsobu vyznačenia, akého dodnes nemal nikto. Stal sa inšpektorom a kurátorom prešovského kolegia. Nepatrí sem opisovať, ako zastával tento úrad. Tohoto pre Uhrov tak pamätného roku začali ho upodozrievať, že podporuje nepriateľské snahy, lebo všetci občania, čo týmto nešťastím zahynuli, deň i noc u neho trávili. Za celý polrok ho vo väzení za zločinca mali, zo zaslepeného vzteku v putách držali, rozličnými žartmi rozpustilých vojakov sužovali. Podnetom k nezrelostiam bola jeho dávna a nevyliciteľná slepota:⁵ „Sem sa, kamarát,“ zvolal neraz strážny, „pozri na toho buriča: Gutth prikladá rebrík k múru, dáva sa na útek!“ Inokedy: „Pre Boha, za môjho strázenia Gutth ušiel z väzenia! Nestretol si sa s ním niekde, Pamfil? Bohu prisahám, polovicu môjho žoldu ti dám, ak mi ubehlíka nazpäť privedieš!“ Neraz celé dni trávil o hlade, lebo mu stráž pojedla poslaný pokrm a často mu (keď bol lačný) dali len kúsok chleba, posypaného popolom a prachom. Misku mu predkladali a zas len odtiahli. Keď bol smädný, podali mu krčah prázdny, alebo vodou rozriedeným vínom naplnený. Ale kto by mohol pospomínať všetky vojenské žarty? Na mestskom dome častejšie stál zoči-voči s obžalovanými z rozvratných úmyslov, pri čom ho nútili rad-radom pomenovať strojitel'ov prevratu. A keď bol trochu nepovoľný, hrozili mu a postrašili ho mučením; hovoril teda pekne, aby vyhnul mukám. Na sudcov, ktorí kázali natiahnuť ho na škripec, volal: „Pre Boha vás prosím, sľutujte sa! Dost' krutý škripec a súzenie mám na svojej pakostnici a dvanásťročnej slepote!“ Spomienka na veľké nešťastie premohla a k milosrdenstvu pohla trestateľov zločinov a pánov života a smrti. Trest smrti, akému podľahli ostatní, bol pririeknutý i jemu. Ale že mu ušiel, nech za to ďakuje Michalovi Fischerovi, správcovi Spišskej komory, čo je v Košiciach, ktorý, obľúbený u generála Karaffu, prosil za život svojho pokrvného, čo i docielil. Podivná je tá ľudská slabosť! Hlavného — ako sa súdilo — pôvodcu velezrady nielen že nepotrestali, ale ho poctili i hodnosťou senátora. Ktože ostane potom verný, keď sa zrada netresce, ale odmeňuje vysokou hodnosťou v meste, len sa oddeľ od prívržencov Lutherových (ako urobil Gutth)... U niektorých učených teologov čítame že je hriech proti Duchu Svätému, ktorý sa volá neodpustiteľný, o ktorom sa tvrdí, že mu ani Pán Boh nemôže byť milostivý. Takým neodpustiteľným hriechom je urážka veličenstva, pre ktorý nestačí nijaký trest, nijaké poľahčenie a nijaká obžaloba. Dnes sa veci tak majú. Môže byť niekto velezradcom, môže byť zločincom, len nech sa z luterána stane katolík, vec je v poriadku. Príznačné je, čo tu rozpoviem. Keď Fraňo Vešelini, palatín kedysi uhorského kráľovstva, vo veciach kráľovstva chodil vo Viedni, ztratilo sa mu veľmi cenné

⁵K. S. H.: Trápený ňou už od mnohých rokov, stal sa Gutth predmetom bezbožných žartov vojakov; bol tým poľutovaniahodnejší od ostatných jeho v nešťastí druhov, že nevidel svojich posmievačov a nemohol zabrániť, aby mu poslaný pokrm neznečistili alebo práve neodnimali.

zlaté rúno. Lebo vlámal sa mu do stráženej izby zlodej, a nevšímajúc si peňazí na stole, vybral si toto, vzal a odišiel. Keď o chvíľu hruď palatínovu mali ním prízodobiť, začalo sa hľadať, a keď ho nebolo, videl každý, že ho ukradli. Obkríkli vrátnika, vinili ho z ospanlivosti, a nech sa rúno nenajde, bol by musel iste umrieť. S najväčšou pečlivosťou sa začalo stopovať, koho asi videli túlať sa okolo paláca a okolo palatína. Ktorí videli, tvrdili, že sa akýsi študent tu ponevial. Pátralo sa po odvážlivom človeku (a našiel sa), vsadili ho do temnice a držali pod dozorom pre šibenicu. Ale čo sa nestane? Prišli učitelia, krásnymi slovami hladkajú zástupcu kráľovského, aby odpustil kajúcemu hriešnikovi. „Milostivý pane,“ hovoria, „tvoj previnilec odvážil sa skutku nenapodobiteľne zlého, a preto by zvlášť bola preslávená tvoja dobrota, keby si veľkému vinníkovi odpustil. Sú to asi tajné rady božie, ktoré na tento spôsob chcely odlúdiť luteránskeho zločinca od kacírstva a získať ho pre cirkev katolícku.“ A tak vierolomnosť zachránila človeka, ktorého smrť bola už istá. Ale štátnym záujmom je, aby takí odvážliví zločinci boli potrestaní, aby neupadli — keď sa nepotrescú — nazpät do svojho hriechu na svoju i na škodu iných. Lebo omilostenie nenapravuje odvážlivého zločinca, naopak, roznečuje jeho sebadôveru a dodáva mu odvahy; neprávom vpaľuje potupný znak, kto jednu stránku tepe, tresce, druhú olejom pomazuje...

Tragédia posledná, konaná dňa 9. mája

I. Ako sa táto druhá tragédia z milosti sudcov akosi preťahovala — veď obviňovaných šľachticov a občanov ani na škripec neťahali, ani im ruku neodsekli, hoci sa im len pred lešením oznámilo, že sa im ponecháva nedotknutá, celá, ani rozštvrtení a obesení neboli, ba poslednému z nich daroval sa i život a časť, — tak nenajst' v tejto poslednej, keď sa porovná s prvou, ani stopy po milosti, o čom sa môže presvedčiť každý, kto urobí porovnanie medzi mukami. Čo len nerobili s obeťami tejto tragédie! Až hrôza prejíma dušu, keď si predstaví trýzne na škripci a bôle, keď ich potom na celom tele zmučených a pálených stiahli s neho. Na holej slame stonali po rozličných kútoch, v úpenlivom bedákaní prosiac už ani nie o život, ale o dobrodenie smrti. Boly to viac nahé, jazvami pokryté, hnisavé mŕtvolky, ako telá, čo sa popravily, ktorým čím skôr zahnúť smrťou previnilcov bolo hotovým dobrodením. Div, že v ukrutných mukách všetci neprišli o rozum!¹ Dvaja iste nemohli ostať pri rozume: N. Radwanski a Dávid Feja, ale temer zošalení nevýslovnými mukami [bez tešiteľa] nemali väčšej túhy, ako umrieť. Túto tragédiu začal:

II. **Šimon Feldmajer**, ktorého sudcovia dňa 5. mája, práve v pondelok po Rogate, vyzvali, aby sa pripravil v najbližší deň na mučenie, narodil sa údajne v Küstrine (pokladal sa za kustrinského). V iných veciach neučený, mal výtečné známosti vo vojenstve, ktorému sa oddal ešte za mladi. Opustiac rodné kraje, vojenčil u Poliakov. Potom slúžil u Imricha Thököliho, ktorý bol hlavou a falkou viac plieniacich, ako [proti nenávidenej mocnosti] bojujúcich Uhrov v Pannonii. Vyznačil sa niekoľko ráz; tak najmä keď koncom jesene r. 1685 obliehal generál Schultz² Prešov, povestný svojou starobylou slávou a novými porážkami. Vôbec ničoho nepremeškal, čo je vojakovi a obrancovi na chválu, za čo sa mu dostalo nielen pochvaly, ale i odmeny. Jeho pán poctil ho veľkým Meltzeliovským domom a drahým rúchom. Pamätlivý nenávisti, ktorou horel proti cisárskym, a daného slova, neochaboval ani r. 1686, keď ten istý generál po druhý raz prišiel obliehať Prešov. Povzbudzovaním, vlastným príkladom a prosbami dodával ducha bojujúcim za hradby a za život. Chabých povzbudzoval, aby dostali odvahy; udatných, aby neochabovali. Ustupujúcich zastavil, v tiesni postaveným posielal vojsko na pomoc. Opevnil celé mesto, pravda, nie bez poškodenia občanov. Blízke záhrady dal spustošiť od koreňa, aby nezakrývaly tajné plány nepriateľov. Jeho veľká udatnosť podľa hla napokon väčšej, lebo po dobytí Prešova prešiel pod cisárske zástavy a pred Budínom vydal skvelé dôkazy svojej udatnosti. Lepšie by mu bolo bývalo padnúť pod týmto mestom ako obeť Turkov. Priazne Nemcov, s ktorými bojoval spolu, nemohol si získať nijakým odvážnym činom; neraz ušiel ich osídľam. Keď boj odpočíval, trávil celú zimu v Bardiove, a ztade, kedy chcel, chodil do Prešova a späť. Sladkými, neraz i žartovnými slovami tak ho uchvácholil generál, že nešťastník nezbadal, aké nebezpečenstvo hrozilo jeho životu. Nadišiel však istý deň, keď v takom veľkom priateľovi poznal nepriateľa. Chytili ho nič o nebezpečenstve netušiaceho v Prešove a zavreli v domku, ktorý je na trhovisku blízko kamennej váhy na obilie, odkiaľ ho často predvolali k sudcom na výsluch. Aby nepadol v posmech svojim závistníkom, katom a občanom, rozhodol sa v noci s 5. na 6. mája okolo 11. hod., že si vlastnou rukou vezme život. Potíšku, ako len mohol, sa zdvihnúc, povrazom, ktorý mal u seba, priviazal kľučku, aby sa dvere neotvorily ľahko, keď budú chcieť vtrhnúť. Keď však strážca zavolať naň: „Čo robíš, Feldmajer?“ odpovedal: „Nič

¹O ich osude vid' Curtia, str. 581 (marg.).

²K.: 7. nov. sa začalo obliehaním Prešova, 14. sa tuho útočilo naň, 29. a 30. obliehanie prestalo.

zvláštneho! Střpnutý sedením v tejto ohyzde, prechádzam sa, aby sa mi vyrovnaly zdrevenelé údy. Ale aká to prechádzka v tej tesnej diere?“ Keď to strážca počul, ostal ticho, nemajúc nijakého podozrenia. O chvíľku zvolal: „Bože, smiluj sa nado mnou! Neumieram, ako by som si zúfal nad Tvojím milosrdenstvom, ale zahyniem, aby som nepriateľom nebol na obdiv!“ Pri tých slovách vrazil si do srdca nožík, ktorý mával u seba. Strážca, preľaknutý, kričí na vojakov pri strážnici, aby pribehli chytro; i prišli, sekerami vyvalili dvere, ale Feldmajera našli už v jeho krvi a bez života. Ešte v ten istý deň, keď umrel, priviazali ho o konský chvost, rýchle vyvliekli z mesta k šibenici, rozštvrtili a obesili. Umrel hriechom, spáchaným na vlastnom tele. Úmysel zavraždiť sa pokúšal sa oň kedysi už i v Sedmohradsku, kde bol zajatý, a bol by ho iste i vykonal, keby ho boli na smrť odsúdili. Prezradil to, súc rozjarenej mysle, na akejsi hostine, a chcel sa dozvedieť od kohosi, či môžu vojsť do kráľovstva nebeského i samovražedníci; keď mu povedali, že nie, zamľčal sa...³

III. Andrej Székel, uhorský šľachtic (helvetského vyznania), bol držaný niekoľko týždňov v strážnici. Človek neobyčajnej odvážlivosti, ktorý vtedy, keď druhé obliehanie najtuhšie zúrilo pri Prešove a rozostavené stráže so všetkých strán uzavieraly prístup, vpašoval listy do mesta. [A predným mužom ich odovzdal.] Táto opovážlivosť človeka nepriniesla ochrany obliehaným, na neho však pritiahla zkazu. Keď už bolo po nádeji, že si prosbami zachráni život a neúfal sa nijakej milosti proti spravедlivému hnevu sudcovmu, začal sa obzerat' po pomoci, ktorá by mu aspoň zmiernila trest, keď ho už zažehnat' nemohla. Zriekol sa teda helvetskej povery a, zavolajúc si kňaza, pridal sa k pobožnosti katolíckej. „Keď ona,“ hovoril, „najvyšších panovníkov môže uistiť o spasení, nebude mať menšieho účinku ani pri mne.“ Dvoch synov dal si do výchovy otcou jezuitom, o ktorých sa potom títo starali. Lebo oni sú istou záštitou ľudského pokolenia. Neumelých vo vedách a vo vzdelanosti oni vycvičia, poblúdlcom sú výtečným vzorom, lačným udeľujú chleba, smädných napájajú, nahých ošacujú; zavrnutým od otca a matkou zapomenutým oni sú otcou, oni matkou. Kto by im teda odoprel sladkého otcovského mena? Idúc na katovské lešenie, pobozkal kata na znak, že sa preto, že mu odníma dušu, nepohoršuje nad ním, ba prosil, aby sa obratne mal a on čím menším trápením umrel. Keď mu hlavu odťali, pochovali ho v pomoeriu⁴ tam, kde ostatných.

IV. Jur Bezegh, uhorský šľachtic zo Zvolenskej stolice. Bol za viac rokov zvlášť obľúbeným radcom Thököliho, jeho neodlučiteľným sprievodcom, či sa zdržoval s uhorsko-tureckým vojskom v Budíne, či v iných mestách a či v Uhorsku. Mal dvoch synov v kvete mladosti a sľubnej nádeje, z ktorých starší, Adam, žil so mnou v dôvernom priateľstve za celé tri roky vo Viedni, kde si vymáhal vrátenie majetkov, zhabaných po poprave otcovej kráľovským fiškusom. Niekoľko rokov predtým držali tohoto Bezegha — neviem, z akých príčin — zavretého za celé tri roky vo Viedni, a keď sa inak nemohol dožiť svobody, ba práve len že nepodľahol trestu smrti, pridal sa k viere katolíckej a tak sa vysvobodil. Onedlho však, keď nadišla vhodná chvíľa, vrátil sa zas k viere, ktorú bol zavrhol; teda zriekol sa na čas viery luteránskej z lásky k svobode, ale rímsku neprijal z lásky k pravde.

Po zaujatí Košíc r. 1680 generálom Aeneom Caprarom tu ho postihli s mnohými inými prívržencami Thökölyovými, ako so Štefanom Geczom, Andrejom Jelenikom, Petrom Feigelom a Michalom Hydweghym, a keď sa mierové a bezpečnostné body s oboch strán prijaly, zachoval sa pri živote, ale tak ho držali s ostatnými v meste za dlhý čas, že nesmel ani vykročiť cez bránu. Keď Štefan Geczy raz prosil generála Capraru, aby mu vrátili svobodu a

³K.: Sú, ktorí tvrdia, že Feldmajera utýrali v tmavej noci Karaffom najatí vrahovia, aby sa myslelo, že sa sám zavraždil.

⁴K. H.: Pomoerium je priestor pred hradbami, ako naznačuje etymologia sama. Toľko totiž docielil tým, že sa zriekol helvetskej povery a prijal vieru katolícku.

ho pustili z mesta, trochu netrpelive zvolal: „Keby sme, milostivý pán generál, vopred boli vedeli, že milosť taká štedrá bude k premoženým, a že si smluvené strany nedostoja slovu, boli by sme radšej vyliali svoju krv na hradbách tohoto mesta, ako vám padnúť do rúk, keďže nemáme byť svobodní.“

Po mnohých ťažkostiach a námahách dovolili Bezeghovi vyjsť a vrátiť sa domov pod týmito podmienkami: Po prvé prisahou sa zaviazal, že sa nikdy nespustí vernosti k jeho veličenstvu cisárovi; potom, keby sa dokázalo o ňom, že nepriateľské city prechováva v srdci a stáva sa kráľovi neverným, zabudnúť na dané slovo, zaplatil by to životom a ztratom majetku. V týchto krutých časoch obvinili ho z nadŕžania novému rebelstvu a zavliekli v sprievode syna spolu s Radwanským do Prešova, aby ho podrobili ťažkému trestu, aký si aj sám predpovedal. V žalári strávil viac dní. Po výsluchu na mestskom dome ho nemilosrdní kati skoro za päť hodín rozličnými mukami veľmi kruto trápili, až rozumu pozbýval a smysly mu tak otuply, že skoro ani necítil. Málo predtým, čo ho začali mučiť, hracími kartami si rozptyľoval skormútenú myseľ, odkladajúc peniaze do peňaženky pre svojich trýzniteľov. Keď ho mali vyviesť k poprave, siedmy týždeň po tom, ako mu začali mučiť telo (kto počul kedy a kto by uveril len o pokolenie neskoršie, že by toľko času prešlo od mučenia do popravy?), prosil si kazateľa, ktorý by ho potešoval a mu poslednú Večeru prislúžil. Dostal ho.

Prišli i niektorí Nemci, ktorí zvestovali milosť bansko-bystrickému Rothovi, ale jemu vytýkali vierolomnosť. Odpovedal im: „Pánovia, viem, že vy, keď z vašej a z vôle osudu umriem, toto roznesiete medzi ľahkoverným ľudom ako príčinu; bárby vaše slovo nemalo nijakej moci! Ale môžete túto vec začerňovať a prekrúcať, ako chcete, nadíde pravý súd toho najspravedlivejšieho sudcu, Boha, u koho nepomôžu praktiky, ktoré pred svetom za pravdu platia. Na to, prosím vás, pamätajte! Mojou vinou je moje náboženstvo, ku ktorému som sa po svojom poklesnutí vrátil; starý hriech, ako i nové rebelstvo sú len zádrapkou.“ Spozorovali, že auditor — veľmi obratný v kladení krížnych otázok pri výsluchu a hotový žiak otcov zo spoločnosti Ježišovej — slzy ronil pri týchto slovách; on sám vie prečo. — Hoci sa na tele triasol, smrť prijal so statočným duchom, a po poprave tak sa s ním zaobchádzalo, ako s predošlými odsúdenci. Srdce milovaného otca odkúpil a vzal domov syn na večnú pamiatku smútku sebe a milým...⁵

V. Jur Radwanski, uhorský šľachtic,⁶ právom spomínaný medzi boháčmi. Veľké množstvo zlata a striebra, dediny, lesy a mestá mu slúžili. So stránky mravnej človek tichý, prívetivý a taký ďaleký od vyvolávania a roznecovania nepokojov, že sa mečom málokedy opásal, nie že by ho bol zdvihol proti niekomu, ani len v (týchto) najbúrlivejších časoch nie. Práva starého zemepána a vernosť k nemu zachovával a mal v úctivosti i vtedy, keď proti vzrastajúcej moci Rakúska v Uhorsku skoro každá myseľ a každá zbraň bojovala, a aby ho ani nenútili proti nemu bojovať, bohatými darúнкami získal si predných dôstojníkov Thököliho, ktorí mu potom dali pokoj, lebo si mysleli, že svojou pokojamilovnosťou neprispieje k víťazstvu ničím. Jednako stihlo ho zlo, akého sa ani báť nemal, o ktorom sa mu ani nesnívalo; to sa prihodilo i jemu, čo najprednejším.

V mesiaci februári priviezli ho do Prešova a, pozbaviac ho záprahu i ostatných vecí, čo mal, uväznili a nútili odpovedať na rozličné otázky pred sudcami na radnici; potom ho vytiahli na škripec. Tu ho za viac hodín tak neľudsky rozpínali, piekli, driapali a trápili, že ho táto krutosť všetkých síl pozbavila, lebo neušetřili ho ani jedného spôsobu mučenia, akým bývajú

⁵F.:Potomci tohoto nešťastného Juraja Bezegha podnes žijú vo Zvolenskej stolici, o Jánovi Rothovi de Királyfalva, o ktorom sa tu robí zmienka, viď viac v F. 27. §.

⁶K.: Po synovi Jánovi starý otec Jura Radwanského, radcu jeho veličenstva, umrevšieho asi r. 1761.

trestaní otcovrahovia, kráľovrahovia a akých zločincov si len predstaviť možno. [Diváci spozorovali, že telo jeho bolo také spálené, ako býva pečená hovädzina.] V nevýslovných bolestiach a útrapách sa svieral za mnohé dlhé dni na holej slame na zemi tento kedysi najšťastnejší medzi ľuďmi, teraz najúbohejší bedár, hodný sľutovania všetkých, vyjímúc tých, ktorí ho utýrali a utýrať dali, najmä sudcov a katov.

Ešte kým bol pri dobrej pamäti, predvídajúc smrť, úpenlive a prenikave v plači si prosil nejakého kňaza zo svojho náboženstva, aby mu — keď sa v toľkej utrápenosti sám nijako nemohol potešiť — primeranými slovami útechy zaháňal príšery zúfalosti a ubiedenú dušu, nad ktorú väčšej starosti umierajúci nemá, modlitbou a požívaním sv. Večere ku Kristu obracal a priviedol. Ale kým bol pri dobrej pamäti, nedopriali mu tejto, na prahu života a smrti takej prepotrebnej a nevyhnutnej útechy. Až keď už bolo vidieť na ňom, že v pekelných mukách a krutých bolestiach tráti pamäť, povolili luteránske mu kňazovi, aby ho navštívil. No márna bola jeho návšteva, lebo ho muky už pozbavily vedomia: nevedel, čo hovorí, ani tomu nerozumel, čo mu hovorili iní [temná noc smrti zastrela jeho smysly]. Tak ho stonajúceho, horekujúceho, každou ľudskou dušou opusteného osud preniesol — ako by na rukách — inam, pozbavil života, ktorý mu v tomto súžení a trápení iste nemohol byť milý; no potupy, ktorá čakala na živého, nemohol ho sprostíť ani po smrti. Lebo čo bolo najžalostnejšie — špinavé ruky katov a katových paholkov ho vyvliekli z ohavných dier väznice, na vozík vyložili, a kým ostatní pešo šli na popravište, jeho vyviezol šarha. Keď ho s voza sňali, položili na nosidlá a niesli na katovské lešenie, tu hodili ním ako červami žratým hoviadkom na klát, aby ho rozsekali. Takto ho zhanobiac, najsamprv mu odsekli pravicu, potom mu o vlasy katovi paholci priviazali povraz, za ktorý ho mali vytiahnuť a tak nastaviť, aby sa mu šija mečom dala preťať.⁷ A keď o povraz priviazané vlasy neuniesly ťarchu tela a sa odtrhly, spustily mu povraz až pod uši, tam hlavu previazali a tak postaviac telo, odťali mu hlavu. Hovorí, že sám poľný kat sa veľmi pohoršoval a hneval, že tak hnusne a špatne zachádzali s človekom prirodzenou smrťou už umrevším. Jeho rozsekané telo bolo také, aké býva dopoly upečené mäso. Čo všetko nepodnikol syn tohoto Radwanského, aby dostal a hocikde pochoval rozštvrteneho otca, no nedostal ničoho.⁸

VI. Fridrich Weber, prešovský občan, senátor a notár. Len ako súdiť o tomto človeku? Bol akživ dvojtvárný a nestály, ako viem od vieryhodných ľudí (lebo ja som ho nepoznal osobne ani s dobrej ani so zlej stránky) v našom Nemecku. Preto vedz, čitateľu, že ma nevedie priateľstvo, o ktoré som nestál, ani ho nehľadal nikdy; nie nenávisť, veď kto by zľahčoval mŕtvych; ani lichotenie nie, veď čo dobrého by mi kynulo z neho od kohokoľvek; ani strach nie. Lebo kto pravdu píše, sa nebojí. Keďže sa však z rodičovských mravov, ktorým povaha synov neraz býva podobná, dá súdiť ako-tak na synov: ak chceš poznať Fridricha Webera, prizri sa bližšie na jeho otca, ktorý len pár rokov čo umrel v Prešove. Bol on v spomenutom meste občanom, apatekárom, senátorom a viac rokov i sudcom. Vo dne, v noci len o tom rozmýšľal, ako si postaviť pamiatku na dlhé časy, čo je síce vec chvályhodná, ale neverím, že by bez pravej ctnosti mala trvania. V predošlých pokojných a šťastných časoch, t. j. okolo roku šesťdesiatehopiatego,⁹ a v iných vymyslel tento márnej chvály žiadostivý muž, neviem aké obrazy, ktoré ho predstavovali sediaceho na vysokom kresle medzi orlami, ľvami, gryfmi, mesiacmi, slncami, bludicami a hviezdami, oblakmi, bleskami, ako symbolmi ctnosti. Ozbrojení prosebníci raz stáli pred ním, inde mu padali k nohám, alebo, zahodiac svoju zbraň, utekali pred ním. Keď chválorečníka (správnejšie: lichotníka) nebolo po ruke, zastávaly úlohu darmožrútov na rozkaz a za smiechu (nehodného) otca deti. Sám urobil

⁷H. K.: Veď, ako bolo spomenuté, už prv bol umrel v žalári; hlavu mu odťali teda len po smrti.

⁸K. H. F.: Hovorí sa, že ho potajomky pochovali v Svini. H.: Všimni si kresťanskú lásku Nemcov.

⁹T. j. 1665

skvostnú a dost' nádhernú dosku a upevnil ju raz neďaleko oltára na stene nemeckého, na námestie hľadiaceho chrámu. Bola ona takáto: Bola vcelku päť¹⁰ lakt'ov široká, predstavujúca nádherný, umelecky maľovaný oltár, na akom sa kedysi za starej smluvy na rozkaz boží obete preukazovali. Vidiš tam býka, v plameni ohňa horiaceho, a rozkošnej vône dym, vznášajúci sa až k samému nebu. Weber so ženou a so sestrou so sopätými rukami a s vrúcim výrazom na tvári modlia sa k Bohu. Stály tam, ako by z úst Weberových plynúce slová Jozua, k. XXIV: 15: „Ját' pak a dům můj sloužiti budeme Hospodinu!“ Táto doska, vraj, tam už nevisí a bola sňatá vtedy, keď po vypudení kňazov luteránskej sekty zamiloval si a spolu s manželkou i s deťmi prijal našu katolícku vieru.

Keď ho vo veľkom nemeckom chráme pripustili k prijímaniu velebnej sviatosti na spôsob katolícky, chrám bol plný ľudu zo všetkých vrstiev. Nemohli pochopiť, ako mohol prejsť ku katolíkom človek, ktorého vždy mali za najzarytejšieho luterána; cítili, že neurobil to z lásky k pravde, ale aby si podržal hodnosti. Prv, než by bol okúsil posvätný pokrm, vyviedli ho zo sakristie pred hlavný oltár a kázali mu kľaknúť si na spodný stupeň. Vzal z rúk jezuitu, p. Habermanna, knižočku, z ktorej mu kázali čítať čosi v prítomnosti jezuitu. Len čo prečítal prvú a druhú stranu, zamľčal sa celkom zarazený, ale ostrejšie okríknutý musel čítať ďalej. Nevie sa, čím bol tak veľmi užasnutý. Poniectorí mysleli, že v tej knižočke stály akési hrozné kliatby, akými kedysi v Čechách zasypávali učenie a učiteľov svojej sekty, svojich rodičov ľudia, ktorí z luteránov prešli ku katolíkom, a že preto prestal čítať. Ináč, keď chrámy po vypudení posádky a našich kňazov prešli na evanjelikov, vrátil sa tento Vertumnus¹¹ s otvoreným náručím zas k učeniu luteránskeho, ktoré bol zatracoval, na skvelý dôkaz toho, že z prospechárstva oblieka a vyzlieka náboženstvo, ktoré mu je len otázkou kuchyne. Len čo sa obrátil, umrel, úpenlive prosiac, aby ho nepochovali v chráme. Uložili ho teda v cintoríne na pravej strane bránky, ktorou sa z chrámu ide na faru.

Jeho manželka, ktorej Šťastena tak priala, ako sama chcela, zápasila v posledných časoch života s najväčšou psotou. Bola z tých najúbohejších, lebo nemala ani čo do úst položiť, a keď hľadala, ledva našla, čím by si hlad ukojila. Neraz sa uchádzala o milosrdenstvo ľudí, ktorým kedysi šťastím opojená do luteránskych psov nadávala. Umrela v žalári; zanechala troch synov v okovách a dve dcéry, ktoré, nechtiac žiť z milosrdenstva tých, ktorým ho ich rodičia nedopriali, opustily mesto a, chodiac sem-ta po obciach, žily na vyžobranom chlebe. Preto, že nemala ani toľko, aby mohla byť slušne pochovaná, dostalo sa jej truhly a hrobu pri manželovom boku zdarma. Ó, spravdivé bohyně pomsty, ktoré za krátku priazeň Šťasteny tak ťažkým krížom platíte, že nám ani toho posledného dychu nedoprajete voľného! Veru kto vysoko stojí medzi smrteľníkmi, daj sa upozorniť týmto príkladom na spoločný ľudský osud, z ktorého nie je sprostý nikto; nenamýšľaj si, že si istý vo svojom šťastí, že ťa ťažká ruka navštívení nemôže zroniť. Ja však vrátim sa po odbočení na svoju cestu.

Fridrich Weber, ktorému nemôžem uprieť isté duševné dary, mal nemalú chybu, že ako speváci a muzikanti radšej jedával ráno a na obed hocikde inde, len nie doma. Táto nesmyselná vášeň: túlať sa sem-tam vzbudila u mocných pánov, ktorí striehli na každú príležitosť, podozrenie, že sa spiera úzde, že hotový je vydať sa na akékoľvek nebezpečenstvo proti — ako sa neprávo zdalo — krutým pánom a, ak dá Boh, vystúpiť i ako osvoboditeľ vlasti. Nuž na potvrdenie tohoto podozrenia bolo treba niečo vymyslieť, čím by presvedčili každého, kto počuje o jeho páde a ho uvidí, o čom už tu poviem, čo viem.

Toho času, keď sa Thököli r. 1685 rozložil táborom pri nižnej bráne Prešova, svobodne

¹⁰Široká o jeden menej (marg.).

¹¹Staroitalský boh premien.

vychádzali ľudia oboch pohlaví do tábora, jednak aby videli čaty a výzbroj vojakov, jednak aby sa im sami ukazovali, pri čom sa hodne napili vína, tam predávaného. Hnaný podobnou zvedavosťou, neraz bol v tábore i Weber, človek v meste nemálo vážený, a pohovel si pri čistom, nemiešanom víne. A keď raz nemal u seba peňazí, vyhľadal známú ženskú,¹² čo víno predávala, a vypil si s priateľmi niekoľko krčahov. Keď sa krátko zatým tábor rozbil, táto žena uchýlila sa na bezpečnejšie miesto; náhle však cisárski dostali posilu, prišla i do Prešova, a keď sa cisárske vojsko zmocnilo mesta, tu sa i usadila. Súc vo veľkej núdzi, neraz a márne upomínala a prosila táto žena medzi inými dlžníkmi i Webera, aby jej vrátil desať cisárskych grošov, ktoré jej za víno už dávno ostal dlžen, že jej budú viac za dar, než za platbu.

Tu chytili a uväznili na rozkaz Karaffov Webera práve na Karlov jarmok, a keď ho vliekli na výsluch, generál vyčítal mu, že prostredníctvom tejto ženy prijal list od Mukačevských. On tvrdil, že neprijal. Aby si však generál získal túto ľahkomyselnú ženu, kázal sluhom, aby ju do akéhosi domčeka zaviedli, tam výbornými jedlami a prvotriednym vínom až do zhnusenía hostili, a tak ju omámili sľubovaním darov, — čím sa chytajú bedári, ako vtáky do osídla, — že by smelo vedela povedať Weberovi do očí pred generálom, že bola v Mukačeve a priniesla mu list od tamejších rebelov. Keď sa vyšetrovanie opakovalo, žena mu to vyčítala, a ako ju poučili, tvrdila, že áno, priniesla list z Mukačeva a ho tomuto Weberovi odovzdala. On dôsledne zapiera, ona však tvrdí. Dali ich späť do väzenia, Webera a ženu. Keď neústupne zapieral, dali mu pravú ruku a nohu do klady, vyviedli zo strážnice a odovzdali nemeckému katovi pod dozor. Častejšie navštevuje ho tu p. Perizhoff a podniká všetko, sľubuje hory-doly, len aby nezapieral, čo žena tak dôsledne tvrdí, no nemohol ho zviklať vo výpovedi; naopak, čím ďalej, tým viac tají, čo žena tvrdila. P. Ignatius videl, že musí chytiť vec za iný koniec, a nenašiel lepšej cesty, len že začína sľubovať úbohému, ctibažnému človeku, ktorý sa triasol o život a bol vo veciach viery hotovým chameleonom, bezpečnosť, hodnosť a bohatstvo, ak zo svojej sekty prejde do katolíckej cirkvi. Tak sa stalo, že, lapený do tejto siete, začal tvrdiť, čo prv dôsledne zapieral, a povedal, že listy prijal. Vínom a sľubmi kúpená ľahkomyselná žena a iní, ktorí ju ku lži sviedli, vedeli dobre, že nehovoril pravdu; najviacerí skutočne verili slovám ženy pochybnej povesti, tak najmä zlomyseľníci a zvrhlíci. A je to nemalá ľudská slabosť, že ochotne uveríme i ničomníkovi veci, ktoré by sme radi vidieť ako skutočné. Ako by sa prázdne táraniny hneď na pravdu obrátili, náhle my srdnate trváme na nich. Meškať tu už nesmeli tí, ktorí si zaumienili pomstiť sa ohňom a železným prútom na starých, naoko zabudnutých hriechoch. Dopytujú sa teda, kto ich potom ešte čítal, komu ich odovzdal, kto ich počul čítať, kto ich videl, kto o nich vedel, čo v nich stálo, kde a u koho sú. Tým, že odpovedal na všetko, a udal, nešťastník, i mená tých, čo ich čítali atď., mnohých priviedol do nebezpečenstva, že ztratia dobré meno a život. Hneď zatým vyhľadali, chytili a vypočuli Ondreja Kecera, Žigmunda Zimmermanna a iných, o ktorých sa už zčiasťky hovorilo, zčiasťky sa ešte bude hovoriť. Z tohoto jediného zkazonosného žriedla chrľila sa celá záhuba a pohltila tých, ktorí boli upadli do nemilosti, ale neušetrila ani toho, kto tak mnoho zla pritiahol na hlavy mnohých priateľov. Lebo práve tohoto májového dňa vyviedli ho vojskom obklopeného okolo pol desiatej hodiny od vyšnej brány z tretieho už žalára, aby na obvyklom mieste spolu s ostatnými so zrakom k zemi sklopeným vypočul rozsudok smrti. Kráčal, nešťastník, s črtami veľkej zmätenosti na zdesenej tvári, chvejúc sa na celom tele.

Keď prišiel na miesto, kde býval vyhlasovaný rozsudok, smieril sa s tými, ktorých bol očiernil. Odprosival i brata, ktorého bol vrhol do smrteľného nebezpečenstva. Ale brat mu povedal: „Canius, prečo si sa zlakomil na moju nevinnú krv? Ja iste dôjdem spasenia, ale teba

¹²K. H.: Eršök Tabory, alebo radšej Eršeb Tabori, inak Alžbeta Ujhelyi zvanú.

celkom iné čaká.“ Keď ho spolu s inými vyviedli na popravište, p. Ignatius ho pripravoval na smrť; tu mu prv jeden z katov sekerou odsekol ruku, neskoršie druhý mečom hlavu. Ó, aký zmätený padol, aký nepokojný čakal na ranu! Dôkazom je jeho zúfale volanie. Ani neopakoval, keď úd po úde umieral, katolícku formulu: „Ježiš, Mária, Jozef,“ ale mocným hlasom zvolal: „Herr Jesu, dir lebe ich, dir sterbe ich (Pane Ježiši, tebe žijem, tebe i umieram)!“ Málo alebo vôbec nikoho nebolo, kto by bol zaplakal nad jeho smrťou, vyjmúc manželky a pokrevných. Jeho maličké deti,¹³ ktoré možno ľutovať medziiným i preto, že nebudú mať ani poňatia o pohrome, ktorá ich stihla v prvom rade, neplakaly, ale sa za celý čas hračkami bavily. Bolo však počuť slová súhlasu: „Tak mu treba!“ hovorili. „Nebude viac škodiť lepším, kto premnohých ohavne zašpinil a svedomie si krvou nevinných zakalil.“ Vdovy popravených prešovských občanov iste zažehnávajú pamiatku Weberovského mena a nemálo sa mrzia na ovdovelú manželku.

VII. Daniel Weber, vlastný brat Fridricha Webera, nemeckými vojakmi v putách bol prevezený do Prešova zo Szolnoku, kde zastával akýsi úrad. Brat ho udal a vrhol do smrteľného nebezpečenstva. Múk nepodstúpil, ako ani brat nie. Že ho nerozštvrtili a na šibenice neobesili, čomu brat neušiel, môže ďakovať katolíckej viere, ktorú bol prijal.

VIII. Ján Roth, uhorský šľachtic z Banskej Bystrice, slávneho mesta banského. Keby pamäti chcel písať o spôsobe, ako mučili v Prešove odsúdencov, on by vedel najlepšie, lebo sám vystál najvyberanejšie muky na koníčku. Ten istý májový deň, ktorý ostatným priniesol smrť, jemu vrátil život a svobodu. Lebo keď Juraj Bezegh, s ktorým viac dní po mučení spolu bol uväznený, mal ísť po trpelivej príprave na smrť, tomuto Rothovi posol vtedy dodal nádeje na život, keď sa na luteránsky spôsob požívaním sv. Večere a v mnohých modlitbách už pripravil na smrť, ktorú mal podstúpiť o hodinku, o dve. Keď bol prepustený, dal si napraviť vytknuté údy katmi, a požiadal kúpeľníkov, aby mu osviežili utrápené telo, ktoré bolo také vysilené, že za viac týždňov i pri najpečlivejšej opatere ledva prišiel k sebe a sotva sa ako-tak zotavil. Rukami a nohami iste akživ nebude pohodlne hýbať, veď bol už nachýlený k starobe.¹⁴

Keď sa ako-tak uzdravený vracal domov, vystavili mu sudcovia svedectvo o nevinnosti, v ktorom stálo, že po spravедlivom vyšetovaní (týchto dvoch slov bolo použité) bol uznaný za nevinného. Jednako naložili mu zaplatiť 10.000 toliarov titulom trestu, čo by na zachránenie zločinca bolo stačilo. Keď si kupuje život, ako môže byť nevinný? A keď je naozaj vinný, ako môže byť prehlásený za nevinného? 5000 zlatých mu potom vrátili za pretrpené ukrutné bolesti.

Šiel i na najbližší snem do Prešporku, kde pred viacerými prednejšími mužmi Uhorska, s ktorými sa náhodou sišiel, opísal všetky útrapy. Ale nezdaly sa jeho slová pravdepodobnými všetkým. Viacerí, najmä poslanci z Horvatska, mali za to, že preháňa, a prízvukovali, že živé ľudské telo neznesie takých krutých a dlhotrvanlivých utrpení. Aby týchto pochybujúcich horvatských poslancov presvedčil, obnažil si v ich dome popečené telo, ukázal im ho, tak že pri pohľade naň všetci začali nadávať pôvodcom barbarských mučení a preklínať tých, ktorí tak hanebne nakladali so šľachtnou krvou Uhrov, ako krvou nejakých na trhu kúpených otrokov.

IX. Gabriel Pallasti, uhorský zemän z Krušoviec zo župy Nitrianskej. Človek sotva 30-ročný, štíhly, obratný a neohrozený. Pod Thökölim slúžil vlasti, za ktorú a v ktorej tak

¹³K. F. S.: Keď kedysi vyrastú a rozpomenú sa na los rodičov, iste kľiatbami a zlôčením si budú spomínať na Webera.

¹⁴S.: Na toto sa vzťahuje poznámka p. Székelya: pred trýžňami tohoto mučenia už dlhý čas trpel na pakošnicu, po mučení však bol zdravý. Ruky a nohy byly mu také zdravé, že neraz sa zúčastnil aj na poľovačke; čo vieme od jeho syna Adama.

sladko sa umieralo hrdinom. S Nemcom nebol v dobrom priateľstve nikdy; škodil im aj v prímerí, kde mohol, alebo im aspoň hľadel škodiť. Neraz sa odvážil i do samého tábora Nemcov, aby ukázal svoju udatnosť, hoci ho neustále varovali, aby nenapádal celé tábory s hrstkou bojovníkov a nespoliehal sa príliš na šťastie, ktoré odvážlivcom málokedy praje. Zriedka sa vrátil bez koristi a bez zajatcov; keď došlo k pračke, prvý sa rútil na nepriateľa a tak skvele bojoval, že ho v udatnosti a obratnosti sotva prevýšili najudatnejší. Niekoľkých srazil už pri útoku, ostatných zahnal na útek.

Kto v týchto srážkach ušiel smrti, v pokoji jej nemohol z driapov. Chytili ho vo vlastnom dome, kde, zameniac meč pluhom, žil bez starosti, spoliehajúc sa na udelenú milosť. Prišlo k nemu niekoľko rytierov-Nemcov, že vraj kupovať kone. „Počuli sme,“ hovoria, „že máš na predaj ušľachtilé kone; ak sa nám pozdajú, zaplatíme žiadanú cenu a kúpime ich.“ On netajil, že ich má, a netušiac nič zlého, viedol ich hneď do maštale, aby si ich obzreli. Tu, kým ich Nemci obzerajú a Pallasti vyzdvihuje krásne vlastnosti každého, zrazu zvolajú: „Pallasti, si zajatý!“ Čo mal robiť, sám a bez zbrane? Ozbrojeným nemohol klásť odpor, dal sa im do moci.¹⁵ Obviňujú ho hriechom novej vzbury; on tvrdí, že nevie o ničom. „Ak sa na starú zabudlo,“ hovorí, „a vyhľadáva sa na mne nová, tak sa nič nemôže stať môjmu životu a môjmu majetku!“

Po chvíli, pripraviac si všetko, čo bolo potrebné na cestu, vydal sa s nimi v sprievode jedného sluhu do Prešova. Na ceste mu viac prialo šťastie. Spoliehajúc sa však na spravdливость svojej veci, nechcel použiť jeho priazne, hoci mohol. Lebo — neviem, kde — bola stráž Nemcov prinedbalá, a že dlhý čas pili, tvrdo zaspali a dávali dobrú príležitosť na útek. „Hľa,“ hovorí k sluhovi, „tu je neočakávaná príležitosť ujsť, ktorú však — zdá sa mi — lepšie je pustiť, ako sa jej chytiť; keby ma zaiste utekajúceho chytili, stal by som sa podozrivým, a keby ma potrestali, zdalo by sa, že som trestaný spravdливо, čoho uchovaj, Bože! Rozhodol som sa preto zostať a vyčkat, čokoľvek prinesie osud.“

Tak došli vojaci, ktorí ho mali priviesť a ktorým sa on v ničom neprotivil, do Prešova v mesiaci marci; pár dní ho mali v putách, a podrobia ho tvrdému výsluchu, zas a zas úskočne doliehali naň otázkami. O pár dní dali ho katom a mučili na vyberané spôsoby. Najprv mu ostrihali vlasy, už alebo aby ho zhanobili, alebo že podľa akejsi starej povery mysleli, že kým má vlasy, oheň sa ho nechytí, lebo je zakázanými liekmi otužovaný. Popri iných mukách, ktorým nešťastníka spolu s inými podrobili, podstúpil i nasledovné: do palcov na nohách pod samé nechty, kde je človek najcitlivejší, nabili mu kincov, uživaných pri kovaní koni; do úda, v ktorom je naša mužskosť, vrážali mu rozpálené drôty.¹⁶ I medzitým trápia ho mnohými, na jeho zmárnenie diabolsky vymyslenými otázkami a vynucujú z neho priznanie, záhubné i jemu i iným. Dlhý čas a všelijako ho sužujú; čo tvrdil, keď ho piekli, odvolal ihneď, náhle ho pustili a si vydýchol. Aby urobil koniec mukám, samému anjelu neznesiteľným — keby vôbec mohol zničiť také veci — priznal sa k mnohým veciam, na aké nemohol nikdy ani pomyslieť. Tak medziiným na otázku, či bol v deň obrezania Pánovho v Mukačeve, povedal, že bol; ale mnohí, naskrze hodnoverní ľudia hovorili a potvrdzovali i prisahou, že ten deň trávil u svojich dobrých priateľov v župe Nitrianskej, bol na luteránskych bohoslužbách a po ich skončení šiel z chrámu domov. Zas sa ho opýtali, či nedostal od Radwanského a či neniesol do hradu peniaze. Zprvu dôsledne zapieral, neskoršie po nevýslovnom trýznení povedal, že áno. Ale sotva videl on niekedy Radwanského a sotva hovoril s ním. V dome mu iste nebol nikdy, tým menej prijal a nosil peniaze Mukačevským. O niekoľko hodín pozdejšie ho sňali so škripca, a keď ako-tak prišiel k sebe, rozpamätal sa,

¹⁵Dali ho do pút, odsúdeného na popravenie (marg.).

¹⁶K. S. D. F. H.: Čo je taliansky spôsob mučenia.

že neváhal obviniť buričstvom človeka naskrze nevinného, koho nepoznal a tak ani milovať, ani nenávidieť nemohol. Úprimne želejúc toho, poslal k Radwanskému posla prosiť ho, aby mu, ktorý s ním spolu umiera, pred smrťou láskave odpustil hriech, že ho nevinného v svojom priznaní obviňoval. Čo povedal, že povedal nie z hnevu, ani z nenávisti, akú ani nemôže mať k neznámemu človeku, ale v najkrajnejších mukách. Dve hodiny pred popravou dal zavolať kňaza, aby mu — odpoly už upečenému — pred smrťou podal útechy a nasýtil ho posledným pokrmom sv. Večere. Dostalo sa mu obidvoje tam, kde ležal pri pálení. Ťažko by bolo opísať, aké bolo zmučené jeho telo. Z toho, čo sme povedali a ešte povieme, možno súdiť, aspoň si predstaviť. Keď mu ruka alebo noha s lôžka, na ktorom ležal, visela, nemohol ju zdvihnúť, ani ňou pohnúť, keď mu ju vyložili.

Keď mal ísť na popravište, katova žena mu preobliekala košeľu. Keď mu vyzliekala starú, špinou celkom na telo prilepenú, počínala si trochu bojazlive okolo neho, aby mu hrozné muky nezvyšovala. Ale on povedal: „Čo to robíš, bojazlivá? Preto mi ideš tak nesmele rukou na chrbát, aby si mi bolesti nerozmnožovala? Rob, čo chceš s mojím hnilým telom, nič nepocítim ja z toho!“ Schopnosť cítiť bola v jeho tele nielen otupená, ale zrovna odumretá.¹⁷ Stojac pred mestským domom, aby vypočul výrok smrti, myslel si, že bude protestovať, a oznámi svoju známu nevinu okolostojacim, ale nemohol. Lebo opatrní sudcovia uzavreli ťahať hneď k novému, a to hroznejšiemu mučeniu, než bolo prvé, každého, kto by protestom hájil svoju vec. Protesty prv odsúdených učily ostatných opatrnosti. Poručiac svoju vec Bohu, radšej teda umrel, než vystaviť sa novým útrapám. Klince nechali mu zabité v prvých dvoch prstoch, s nimi visel na šibenici rozštvrtý. Hlava, pribitá železným klincom na šibenicu, vyschla vedľa cesty, idúcej na Spiš s tejto strany mosta, asi na dostrel z pušky, kde bola i hlava Zimmermannova.

X. Dávid Feja, šľachtic z Turčianskej župy, občan, pravotár a nakoniec v dobe Thököliovskej i sudca košický. Prestál podobne hrozné muky, v ktorých po niekoľkodňovom bezvedomí — pri čom mu odopreli dať kňaza, hoci si ho túžobne prosil — v žalári umrel. Krutosťou múk premožený, zaplietol do novej velezrady ako spoluvinníkov veľa evanjelických občanov, ktorých potom privliekli do Prešova a v osobitných žalároch uväznili a keď tu v hnuse viac týždňov strávili, kázali im vrátiť sa domov a prevziať majetky, ktoré sa im zhabaly po uväznení. Feju odviezli kati domov, na lešení rozštvrtili a na šibenice повеšali. Robil, neborák, čo musel, a nie čo chcel, jednako, keď hrôzy mučenia prestaly, odvolal, ba zatracoval všetko, čo v svojom trápení na koničku tvrdil, a tým sám vysvobodil z nešťastia tých, ktorých bol do neho uvalil.

XI. Aby Feja neumrel sám, popravili po krátkom žalárovaní jednoducho a bez trýzní¹⁸ akéhosi mäsiara košického, človeka nízkeho rodu. Preto, že sa sudcovia uspokojili odseknutím hlavy, vyviezli ho trýznitelia spolu s ostatnými pred bránu a pochovali. Tento nešťastný človek nestál na radnici pred sudcami nikdy, hoci ho naoko a aby ľuďom zaslepili oči, neraz predviedli z temnice a držali i dve-tri hodiny s vojenskou strážou v predných izbách poradnej siene. Po uplynutí tohoto času vzali ho späť na nemalé pohoršenie vojakov. „Nie raz, ale opätovne sme ho vyviedli na pojednávanie a na výsluch,“ hovorili, „a nemohol uvidieť svojich sudcov tvárou v tvár ani raz; po každom zasadnutí kázu ho odvieť, odkiaľ prišiel.“ Jemu, ktorý ani vypočutý, ani vyšetrený nebol, oznámili smrť prvému. Keď počul smutnú smrteľnú zvesť, zhrozil sa a v mnohých slzách, s rukami k nebu zdvihnutými osvedčoval, že je nevinný. „Nijakej viny som si nie vedomý,“ hovoril, „nič som nerobil, nič nepodnikal, čo by smrti bolo hodné, a odsudzujú ma. V Mukačeve — čo sa mi vytýka —

¹⁷K.: To sa síce trochu preháňa a má sa rozumieť o tých údoch, o ktoré mu bola prischnutá košeľa.

¹⁸Boly mu odpustené (marg.).

nechodil som nikdy, nenesil som ta listov, ani ztade sem neprinášal na žiadosť nikoho na svete; prisahám na Teba, Bože-Mstiteľu! Tebe by som sa pred smrťou priznal (obrátil sa k akémusi prednejšiemu spoluväzňovi), keby som to alebo ono bol urobil.“ — „Tak teda,“ doložil ten, „je na čase, aby si sa staral o ten večný a nie o tento mízerný život. Keď nevinný umieraš, buď dobrej mysli. Lepšie je nevinne umrieť, ako žiť hriešne. Nepreceňuj si tohoto krehkého života. Ak ti ho nevezme dnes-zajtra kat, pozbaví ťa ho onedlho príroda sama.“ Jeho nevinu rozhlasovala po Prešove i jeho žena a v deň popravy bez obalu povedala, že je to holá lož, ako by ho Feja do Mukačeva bol poslal s listom. Kňaza pri jeho smrti nebolo, lebo bol kalvín, a táto sekta nemala v meste kňaza. Ale ho maďarský kňaz oslovil po maďarsky a kázal mu opakovať formulku, ktorou by svojho ducha Bohu poručil. Zle ušitú huňu mal na sebe; keď mu ju kat pred popravením vyzliekal, povedal, ako by bol zabudol, že stojí pred samou smrťou: „Čo, aj z tejto šaty ma vyzliekaš? Nechaj mi ju, prosím ťa, úbohému bedárovi!“ Sľali ho sediaceho na stoličke, lebo už dokonával.

To sú, hľa, tí hrdinskí mužovia, predmet odohravšej sa tragédie, ktorí napoly živí, napoly upečení tisíc smrtí podstúpili!

Čo myslíš, čo bolo na nich ešte živé? Ruky azda?

Tie boly tak zmordované, že ich už ani k úpenlivej prosbe nemohli zdvihnúť. A či nohy? Tie boly tak vysilené, že okrem tvaru nebolo na nich nijakého znaku po živote. Alebo vari boky? No, tie boly tak spálené horúcou smolou a plameňom, že zostaly z nich len kosti a na uhlie spálené telo. Nemohli vydať ani len slova, aby oplakali svoju biedu, nastrojili k žalostnej piesni jazyk. Nešťastný ich čuch, ktorý odporným smradom z vlastného tela otupol. Nešťastné ich uši, ktoré vo dne, v noci musely počúvať bedákanie svojich druhov.¹⁹ Nešťastné oči, ktoré musely hľadiť na rozpálené rany, na navreté vrede, na hnisavé, od smoly, dymu a plameňa sčernelé telá. Ó, hrozné a neuveriteľné divadlo! Ó, divadlo žalostné nielen ľuďom, ale i divej zveri, lesom a kameňom! Aká to krutá a nezapomenuteľná tragédia! Z dietok, z vnukov, zo sestár, z manželiek, z priateľov nikto nebol, nikto nesmel byť prítomný, nikto pripustený, kto by bol podal trochu nápoja, trochu polievky, kto by im rany bol hojil, spálené telo liečil; kto by skoro nahých bol prikryl, na opuchliny a vrede nalial oleja, zomdlené údy ponaprával, hasnúce oči zatlačil, vychladlé údy poukladal, pri umierajúcich stál, ich krv bol zachytil. Títo svoju starobu nemohli zavrieť smrťou tichou, pokojnou; tamtým nebolo dopriate, aby svoj mužský vek doprevadlili k šedinám. Ó, časy, ó, lešenia, ó, zkaza! Idúc na popravište, keď odsúdenci počuli usedavý plač svojich, keď sa poobzerali po nich, aby ich ešte raz videli, či si nepovedali, či nepomysleli: „Čo hľadíte na nás? Čo plačete, milé duše? Či len teraz prestávame byť vašimi? Vtedy sme prestali byť vašimi, keď nás zúbožili, keď uväznili, keď sme potupné muky začali znášať. Majte sa dobre, dušičky, dobre sa majte, premilí! My zahynieme, ztratíme vás! Prestaňte kvíliť! Hoci nás i odtrhnú od vás, Boha vám nemôže vziať nikto! Dobre sa majte detičky, ženy; kedysi šťastné, teraz nešťastné, kedysi kvitnúce, teraz ubiedené! Znášajte kruté navštívenie s nezlomným duchom: hrdinským znášaním budú ľahšími!“

Jednako, keď sa zúrivy hnev krajnými mukami a popravami už nasýtil, došli milosti pohrebu všetci; jedni neskoršie, iní skorej. Zimmermanna, za koho jeho manželka naliehavejšie prosila u Karaffu, po šesť týždňoch sňal s potupného dreva zlatom najatý kat, obvinul do čistého plátna, poskladal do truhly a v prítomnosti dvoch z jeho bývalých domácich a niekoľkých z ľudu, vykonávajúcich pohrebný obrad, uložil po vytrpení posmechov a potúp na odpočinok v puste komôrke záhrady kdesi v predmestí. Ostatných, napoly strovených,

¹⁹H. K.: A napokon nespravodlivo vynesený rozsudok.

vyschlých, vtákmi ozobaných, sňali po sneme²⁰ koncom marca jednej noci bezpochyby kati a ich paholci; kde našli miesto pre ich kosti, aby ich pochovali, nevie sa istotne. Katovské lešenie rozobrali v novembri.²¹

XII. Kto si tieto veci čítal a prečítaš, čo nasleduje, čitateľu, sám si môžeš utvoriť mienku o obžalovaných, o sudcoch, o spravdливosti a či nespravdливosti veci, o spôsobe a priebehu vyšetrovania, vyslúchania, či bol spravdливý a či nespravdливý, a o mnohom inom. Čo si ešte dost nepochopil, vysvetlím ti, a čo je skryté, objasním. Je isté, že sudca má byť človek bezvadný; taký totiž, aby bol dôsledný sám v sebe, ako zákon: koho neodvráti priateľ, moc nezlomí a dar nesvedie. V službe sa nemá sháňať po priazni predstavených. Má zostať svojim pánom. Má vedieť opanúvať svoj hnev a nenávisť, túto dvojicu odvekého zla. Nech sa nevyhráza prv, než by bol vinník usvedčený; ba nesmie sa vidieť, ani keď je usvedčený, že nie podľa zákona súdi, ale zo zlobivosti zúri. Má byť opatrný, najmä keď ide o život a dobré meno, kde chybu napraviť v prvom prípade nemožno, v druhom len veľmi ťažko. Lebo život raz vyhasený nemôže sa vrátiť, a prinútiť ľudí k tomu, aby mali dobrú mienku o niekom, v čom dobré meno vlastne záleží, je práca veľmi ťudná. Slovom: keď ide súdiť, nech si nemyslí, že je sám, že môže, čo chce, robiť; ale nech sa drží zákona, viery, spravdливosti a poctivosti; vášni, zášti, strachu a všelijakým chůtkam nech dá výhosť; nadovšetko nech sa drží svedomia, ktoré je darom nesmrteľných bohov, ktoré sa nám nemôže vyrvať. (Reč za Cluentia, str. 159.) Akou nenávisťou horel generál naproti Uhrom, aby som o inom ani nehovoril, nasvedčujú jeho od slov Neronových neronskejšie slová: Keby som atď., vid' ku koncu XIV. bodu. [Čo teda povieme o sudcoch prešovských odsúdenovcov? Kiež by som nemal tak šliapať po autorite splnomocneného sudcu, ktorý je vyznania augsburgského! Zhýralosti nie je oddaný ani najmenej, tak že sa právom môže povedať o ňom, že triezvy, vedome žije na zkažu uhorského kráľovstva z jeho rán a liekov. Spoločnosti žien sa tak stránil, že keď s prosbami prišli k nemu, pripustil ich k sebe len málokedy. Túžbu po zlate nespomínam; lebo nikto ho nikdy nemal toľko, že by nechcel mať viac; a kto aj má veľa, ono ho nenasycuje, naopak, dráždi k väčšiemu hladu po bohatstve. Ako sa nemôže zazlievať človeku, že hľadá priazeň vyššie postavených spôsobom povoleným, tak sa zakazuje sháňať sa po nej schytralosťou italskou a machiavellistickou; toto posledné robil Caracalla. Hnev a nenávisť zúrilily všade proti nemu. Ako kruto vládol nad Uhrami, svedkom je Debrecín, nad ktorý ľudnatejšej a na počet domov bohatšej obce niet v Uhrách; o tom inde. Tvrdí sa, že sa takto vyhráza: „Keby som,“ hovorí, „našiel v sebe jedinú, Uhrom trochu naklonenú žilku, vytrhol by som ju a do ohňa vrhol na spálenie!“ Krvolačnejší nad pijavicu! Muky a kvílby nešťastných sú mu hľadaným pôžitkom. Že mal svedomie široké, je jasné, lebo kde nenašiel vinníkov, stvoril si ich.]

XIII. Nebude od veci posvietiť na to, ako hľadali vinu sudcovia delegovaného súdu na nevinných. Keď mali v ruke, koho mali zmárniť, zostavili si medzi sebou rozličné krížne otázky o rebelstvách, a predvolajúc ho zo žalára, predložili mu ich pred generálom alebo pred komandantom Görtzom, najviacej však na radnici; na ktoré keď prisvedčoval, odsúdil sa vlastnou výpoveďou; ak zapieral, odovzdali ho, ako zatvrdilca, katom. Zimmermanna na pr. medziiným takto vyšetrovali:

— Ty, Zimmermann, dostal si od Webera listy, ktoré mu nedávno poslali z Mukačeva?

Odpoveď: Nedostal som.

²⁰H.: ktorý sa začal r. 1587; dňa 25. jan. 1688 bol skončený.

²¹H. K.: Klára Keczerová z Lipovca, vdova po Mikulášovi Merse zo Svinie (H.: Mikulášovi Szemere zo Svinie), príbuzná viacerých zahynutých, dala kosti sňať so šibenice, na voze odviezť a nočného času vo veži svinianskeho chrámu pochovať. Vid' viac v dodatkoch.

— Vieš, čo stálo v nich?

Odpoveď: Nevieť.

— Poslal si ich po prečítaní po Rauscherovi najprv Keczerovi?

Odp.: Neposlal.

— Počul si niečo z toho, čo v nich stálo?

Odp.: Nepočul.

— Povedal ti ktosi, že sa také listy priniesli z Mukačeva?

Odp.: Nikto mi nepovedal.

— Kde a u koho sú tieto listy?

Odp.: Nič o tom neviem, či boly prinesené a u koho by boly.

— Prosím ťa, Zimmermann, priznaj sa k vine a dostaneš milosť. Ak budeš tajiť, utfziš si zlo, ktoré ožlieš ty i tvoji.

Potom zas generál: „Prisahám na svoju česť, že sa ti nestane nič; len mi prezrad' vinu a čo s ňou súvisí, a udaj pôvodcov, ktorí spriadajú vzburu.“

Zimmermann odpovedal: „Milostivý pán generál (alebo vznešení sudcovia)! Prisahám na vševedúceho a srdce i ľadvie zpytujúceho Boha, že naskrze nič neviem o listoch z Mukačeva prinesených, že som ich ani nevidel, ani o nich nepočul, že sa mi o nich ani nesnívalo, ani o ich obsahu neviem, nikdy som takých nedostal, nečítal, ani prečítané po nikom nikomu neposielal. Ak púhe slová nestačia, hotový som potvrdiť ich aj prísahou.“

Zatým postavili Zimmermanna zoči-voči s Weberom, ktorý — ako sme vyššie spomenuli — bol už podkúpený. Čo tento tvrdil, on zapieral. Súd na to: „Pretože si ty, Zimmermann, človek takého zatvrdilého a nepoddajného ducha a pyšne opovrhuješ milosťou, ktorá sa ti ponúka na prípad, že sa priznáš k hriechu velezrady, najt'azšiemu u ľudí: sama spravodlivosť velí nám siahnuť na zlomenie tvojej tvrdošijnosti k prostriedkom, ktorými sa skrocujú ľudia hlavati. Budeš preto podrobený zkúške, budeš vyšetrovaný mučením, a tak potom vydáš pravdu, ktorú tu zakrývaš.“ Odviedli ho z radnice, odovzdali do rúk mučiteľom, ktorí ho tak dlho rozťahovali, kým, vidiac, že mukám inak nebude konca, neprisvedčil na všetky otázky, ktoré mu — už druhý raz na škipci — predkladali vyšetrojúci sudcovia.

Práve tak sa vodilo Pallastimu.

— Ty, Pallasti, kde si bol doteraz?

Odp.: Doma, kde ma drabanti aj našli a chytili.

— Nevymýšľal si nič proti Nemcom?

Odp.: Nič.

— Poznáš Radwanského?

Odp.: Nepoznám.

— Bol si v Mukačeve?

Odp.: Nebol som.

— Prijal si od Radwanského peniaze pre Mukačevských?

Odp.: Nič som neprijal.

— Zaniesol si prijaté peniaze, na čo máme svedkov a hodnoverné svedectvá, do Mukačeva?

Odp.: Nenosil som.

— Vieš niečo o listoch, poslaných niektorým šľachticom a občanom z Mukačeva?

Odp.: Vôbec nič neviem.

— Priznaj sa k spáchanej vine, a vyhneš trestu, alebo si ho aspoň zmierniš; ináč, ak ďalej budeš zapierať, čo beztak vyjde na svetlo, čakajú ťa vyberané muky a smrť.

Odp.: Ja sa vlastnou výpoveďou, hovorí, sám neodsúdim! Na vás je, či sa chcete riadiť pravdou.

Dali ho katom a ako pôvodcu i podporovateľa novej velezrady trýznili, na škripci naťahovali, piekli, až nie síce v povedomí zločinstva, ale krutosťou múk rozumu pozbavený priznával sa, ako sudcovia chceli, ku všetkému, čo bol zapieral.

Sudcovia ho mali v sebe už odsúdeného, ešte prv, než ho vypočúvali, hoci sa malo stať naopak. Lebo ako na zranenom tele skôr vystrekne krv a len potom sa zjaví rana, a ako strela skôr vyletí, ako by zahrnelo, — tak majú spravdiví sudcovia najprv dokazovať, obžalovaného z viny zákonite usvedčiť, a len tak prikročiť k odsúdeniu. V nedostatku iných dôkazov toto v mukách vydriapané priznanie nijako nestačí. Lebo daj do krvibažných rúk katovských človeka svätého, ako sám anjel, aby bol kmásaný všetkými mučidlami, a povedzte mu, že rozsudok smrti je už hotový, či nesiahne po falošnom priznaní, len aby ušiel mukám. Vid' príklady u Filipa Lonicera, u Jozefa Flaviana a Curtia (str. 547, záhl. 13) a u kňaza, v Komárne spáleného. Akýsi šľachtic v Nitrianskej župe, keď počul, že si niektorí odsúdení v Prešove vlastným mečom vzali život, pretože sa v mukách priznali k veciam, ktoré smrť zasluhujú, zvolal: „Čudná to filozofia a čudné očarovanie ľudí! Dajte mi do ruky na hodinku alebo len na pol samého generála Karaffu, sužovaním, pečením úda po úde a mukami dovediem to tak ďaleko s ním, že zaprie i Boha! A táto vina, i jej vyznanie sú iste hodné smrti.“

XIV. Akého prevráteného súdobného poriadku sa museli držať sudcovia prešovskej jatky, vysvitne i z tohoto. Keď mali vydať kohosi na istú smrť, prefikani sudcovia si už doma premysleli, čo majú robiť na radnici, čo povedať a ako napádať obžalovaného. Nakoľko však sudcovia majú súdiť na radnici, v posvätnnej budove spravdivosti, podľa viny, nesmú vnášať do nej veci, o ktorých už vopred bolo rozhodnuté, čo keď niekto robí, vyzlieka sa nielen zo svojej sudcovskej vážnosti, ale poškvŕňuje i svoje meno a svedomie. Prišiel teda na radnicu zloduchými rozkazmi vystrojený komandant a v prítomnosti ostatných prisediacich rozličnými machináciami hľadel usvedčiť nešťastníkov a, vypytujúc, usmievajúc, vysmievajúc a posmievajúc sa, vyhnať ich do úzkeho. Ostatní boli sudcovia vedľajší, nevoľné

drevené bábky, ktorí nesmeli slovíčka prerieť proti tomuto spôsobu pokračovania, tým menej dať výraz svojmu nesúhlasu. Kým obžalovaný stál pred sudcami, nič nepojednávali medzi sebou, iba ak pošepky, a čo do ucha si oznamovali, čo generál nariadil: totiž aby ho všemožne hľadeli odsúdiť, i keby videli, že niet viny na ňom.

Toto tajomstvo prezradil predným mužom jeden zo sudcov, pán Megyeri, človek katolík, na poslednom prešporskom sneme poslanec zo stolice Šarišskej, a neohrozene — neviem však, s akým výsledkom — vyhlásil, že jazyk a hlasy sudcov boly viazané, že sa všetko dialo podľa úmyslov a po vôli generála Karaffu, a doložil, že sa prisediacim súdu vyhrážal i tým, že budú shodení s okna radnice, ak v najmenšom nesúhlasia.²² Ktosi z prednejších mu s dôrazom odpovedal: „Radšej by ste sa boli dali shodiť s istým nebezpečenstvom života, ako proti svedomiu mlčaním schvaľovať odsúdenie nevinných. Lebo kto mlčí, kde z úradnej povinnosti má hovoriť, súhlasí.“ Košického správcu iste veľa ľudí chváli preto, že sa nejakou zámienkou vysvobodil zo sudcovstva. Vedel veľmi dobre, že je lepšie umrieť hocijakou smrťou, ako na takom súde predsedieť, alebo hoci len účasť mať. Nenašiel pokoja ani jeho excelencia, pán generál Wallis, muž chúlостivejšieho svedomia a mäkšieho ducha, kým sa nerozlúčil so súdom a s mestom, a z tej duše si blahoželal, že sa sudcovstva zbavil a nemusel si špatné zásluhy získať o nevinných, doložiac, že radšej ztratí 10.000 toliarov, ako byť sudcom pri vyšetrowaní a odsúdení týchto ľudí. Iní, keď videli, že proti krvibažným zámerom nemôžu uhájiť nevinných, hľadeli sa chorobami a inými zákonitými omluvami strániť súdu, ako mohli. [A čo sa dá, prosím, čakať od sudcu, ktorý — ani peklo — akousi neuhasiteľnou zášťou horí proti uhorskému národu a neustále opakuje to svoje bezbožné želanie: „Bár by tento zbil'agovaný ľud jednu mal šiju, aby mu ju jednou ranou mohol preťat!“] Počuli jeho slovo, neronskejšie nad slová Neronove: „Keby — hovorí — len jediná žilka bola v mojich údoch, ktorá by Uhrom trochu priaznive bola naklonená, i tú by som nožíkom vyhládaval, čo by kde bola, najdenú by som ju vytrhol a vytrhnutú do najväčšieho ohňa hodil.“ Čoho sa úfať od takého sudcu, ktorý istou smrťou a mukami núti človeka, aby obžaloval nevinného. O tom v Uhorsku všade vedia, tak že niet prednejšieho človeka, kto by nevedel, že sa to stalo; ved' rozhlasuje a rozpráva celú vec ten, koho generál na tento veľký zločin prinútil. Je to, ako som sa u nás, tu v Nemecku dopyčul, akýsi Petenady z dolných krajov Uhorska, ktorého v týchto krvavých časoch privliekli do Prešova do žalára, v ňom hodne dlho držali, naháňali mu smrteľný strach a preháňali na rozličných miestach, tak ho žalárovaním sužovali, že už nemal ani najmenšej nádeje na život. Opäť a opäť ho predvolali pred generála, nútili nešťastníka odpovedať na rozličné úskočné otázky a mnohými výhražkami priviedli ho tak ďaleko, že vo svojej, i prísahou a vlastným podpisom potvrdenej výpovedi obžaloval markgrófa Badenského, cisárskeho radcu, muža význačného, ktorého by generál rád bol o život pripravil a striehol na každú príležitosť, kde by mohol uskutočniť svoje zámery, že podporoval a napomáhal nové povstalecké hnutie, že je spradený s Mukačevskými. A keď na hlas svedomia dlho a veľa otáľal a nechcel svedčiť, čo oni chceli, toto mu povedali: „Ak neurobíš, ako ti kážeme, podrobíme ťa mukám sto ráz väčším, ako tých, čo umreli potupnou smrťou, a tak ťa prinútíme vyznať, čo chceme, keď už bez múk dobrovoľne nechceš svedčiť.“²³ A smrť potom oveľa hroznejšia a ohavnejšia ťa čaká.“ Na tieto hrozby podľaťhol. Keď sa však touto výpoveďou vysvobodil a ho z Prešova prepustili, išiel v čas snemovania do Prešporku, a želejúc svoj hriech, ani nechtiac nevinnému škodiť, celú túto tragédiu v prítomnosti viacerých, ba i pred samým najsvätejším Leopoldom tak vylíčil, ako sa stala, a s plačom prosil, aby ho uhájili pred takým veľkým budúcim nepriateľom. Z Prešporku ho potom o

²²S: Poznámka p. Székelya (aj v H. K.): Nesrovnávaly sa tieto s tým obrazom, ktorý vidno i dnes ešte na prešovskom mestskom dome zvonku na stene. Je to obraz bohyně spravodlivosti, so zaviazanými očami, no s prísnou tvárou, príliš ženský, má v pravici váhu a meč s nápisom: „Ja som tá spravodlivosť vecí, ktorá ich v rovnováhe držím...“ Ostatné som nemohol prečítať, lebo to zničil čas a či vápno múrov.

²³K. H.: Už nebolo dobrovoľné, lebo sa mu vyhrážali mukami a nedali mu povedať pravdu tak, ako cítil.

niekoľko dní zas odvliekli pod dozor do Viedne a zavreli do takzvanej červenej veže, z ktorej málokedy kynie vysvobodenie, aby svojho času, ako si múdre hlavy predstavujú, celú vec vyrozprával pred nepodplatenými, vec markgrófa prejednávajúcimi sudcami, a v opačnom priznaní za lož prehlásil, čo tam bol svedčil. Sám osvietený markgróf vymohol (u najsvätejšieho veličenstva), aby ho uväznili, držiac sa pevne svojej hodnosti. Mnohí dychtively čakajú, aký bude výsledok veci.²⁴

XV. Čo sa týka teraz už odsúdenia v Prešove popravených, ono sa nestalo bez vedomia cisárskeho dvora, naopak, s jeho súhlasom a na jeho rozkaz; svedčí o tom vyhlásenie rozsudku pred jeho vykonaním. Jasne sa totiž odvolávalo na meno, na rozkaz a na vôľu najsvätejšieho panovníka, aby na tých, ktorých za vinníkov uznali, vymeraný trest vykonali. Prv ešte, než smrteľné výroky vo Viedni vystavili, zaslal im generál, ktorému viac dobrých priateľov panovníkových v rade uverilo, skrze rýchlych poslov dáta o podozrení, zprávy o akejsi žene-listonoške a v neľudských mukách hrozbami vydriapané výpovede už vopred odsúdených; tieto sa bez ďalšieho vyšetovania cele prijaly a na základe týchto zprávy zostavili, napísali, vydali, vykonať dali súd a výrok smrti. Ale čo odporuje väčšmi súdenu, ako zanedbávanie súdneho poriadku a ľahkovernosť naproti človeku, ktorý horel proti Uhrom vztekem nad Aetnu hroznejším, ktorý je v jednej osobe i svedkom, i obžalobcom, i útočníkom a pôvodcom všetkej hrôzy. O tohoto sa mal a o jeho zprávy opierať celý aparát súdny? Bolo tu treba vec, o ktorej, ako všeobecne známej, písať nemá smyslu, riadne a na zákonný spôsob poznať, vyšetriť.

Ako sa má riadne súdiť, predstavuje nám príklad boží a zvykové právo všetkých vekov. Veľmi dobre vedel Boh, všetkých vecí znateľ, o priestupku našich prvých rodičov, jednako predvoláva ich pred súdnu stolicu, vyšetruje vec, vypočúva priznanie k vine, a len keď ich usvedčil, keď sa k vine priznali, vynáša nad nimi rozsudok. Vedel o bezbožnostiach sodomských a gomorských, ale aby dal sudcom príklad, ako súdiť, dal sa do preskúmania veci a povedal, že sostúpi, aby vec vyšetril. Ba zachovali obvyklý postup súdny i židia sami, keď usilovali o bezživotie nášho, podľa ich chápania, odbojného Spasiteľa. Pred príslušným sudcom ho žalujú, uväzňujú, pred sudcovskú tribúnu stavajú, svedkov predvádzajú. Kristus sa bráni a len tak ho odsudzujú. Netajím síce, že sudca kedy-tedy vystupuje z medzí riadneho súdneho poriadku a naozaj býva trestaný vinník i bez predchádzajúceho vyšetovania, bez súdneho hluku a bez slovných srážok advokátov-krikľúnov. Ale to len v prípadoch, keby sa vyšetrenie veci cestou riadnou dokázalo byť nebezpečným a zdĺhavým a keby zlo odkladaním rástlo, je tiež radnejšie potlačiť nebezpečenstvo, ešte kým ono netlačí alebo nestlačí nás; ďalej keď bol zločin poctivými a vieryhodnými svedkami tajne dokázaný a istými svedectvami potvrdený; potom keď ide o hlavu panovníka a o otrávenie alebo podvrátenie štátneho poriadku; konečne keď je riadny postup so zvláštnym znepokojením a zrútením štátu spojený. Tak odstránil kedysi v Medii Alexander dvorana Parmeniona skrze Cleandra, tak sa zabezpečil Tiberius so strany Sejanovej a Henrik III., kráľ Gallie, od vojvodu Guisia. Lebo inak si poradiť s ľuďmi bystrého umu a pevnej ruky, u vysokých a nízkych obľúbenými, vojskom vychytenými a zbožňovanými je veľmi ťažko. Srovnaj Boecl. Charact. Polit. vell. záhl., 5., stať 9. [Načo reči šíriť? Kristus osvobodil ženu, pristihnutú v cudzoložstve, pretože nebolo nikoho, kto by ju svedkami bol usvedčil: „Aniž já tebe odsuzuji,“²⁵ — povedal.] Že sa tu všetko robilo naopak, ukazuje celý priebeh. Všetko sa dialo z podozrenia, mučením, zastráňovaním, preto v nedostatku iných dôkazov nič nemohlo byť platné. Pravdu má Baldus: „Duch sv. dal do úst pretora: Čo bolo robené zo strachu, nech nemá platnosti!“ A to sa malo zachovať i tu. Panovníkova prítomnosť, ale ešte viac vyhrážky

²⁴S.: Markgrófa vyhlásili za nevinného.

²⁵K. H. S.: Ján VIII, 11.

mocnejšieho prestrašujú. A čo sa strachom robí, ľahko sa odpúšťa. [Peter sa tak naľakal slova dievky, že s preklínaním zaprel Boha; ale že bolo na bielom dni, že urobil to zo strachu a z bázne, ľahko došiel u neho milosti.] Povie niekto: „Ako buričov a zarytých rebelistov ich odsúdili, a tu netreba nijakého predvolania, usvedčovania, vyšetrovania veci, tu súdny poriadok prestáva.“ Ale práve o to ide: či sú buričia, či sú vzbúrenci, či sú notorickí? Prvé je jasné. Tretie sa popiera. Druhé Uhri silou-mocou od seba odvracajú a práve preto vyšiel pred pár rokmi v Uhorsku spis pod titulom: Declaratio²⁶ atď., ktorým chceli dokázať, že ich nemožno mať za vzbúrencov, oni sa riadia na svoju obranu článkom Andreja II. Jeruzalemského, ktorý sa má takto:²⁷

Že sa na tomto článku zakladá oprávnenosť Uhrov môcť siahnuť k zbrani proti krutým pánom, ukazuje i smýšľanie katolíckeho stavu v Uhrách. Lebo keď na poslednom sneme pre kráľa Jozefa predpisovali prísaznú formulu, s obídením, ako sa zpočiatku sľubovalo, prísaznej formuly Ferdinanda II., výslovne vyzdvihli tieto slová článku, ktoré sú koreňom a pilierom svobody Uhorska. Aby vec bola tým jasnejšia, nech stojí tu celá prísazná formula, predpísaná najjasnejšiemu Jozefovi a použitá ním 9. decembra 1687:²⁸

XVI. Kým sa tieto veci dialy a pochopovia sem-ta behali, aby iných sháňali na smrť, odvieďla hrôza a nie zlé svedomie alebo účasť na novej rebelii niektorých pokrevných z rodiny popravených do Poľska (ktorí u rozličných šľachticov našli bezpečnosť). Lebo kde vládne ukrutnosť a pravda i spravodlivosť sa nohami šliape, tam ani anjelská nevinnosť nedáva istú ochranu, a najpevnejšia dôvera vo vec dobrú začína byť znepokojená, zviklaná, zastrášená vtedy, náhle upodozrievaný vinník pred tribunou viac myslí na to, čo asi sa mu môže prihodiť pri sudcovi, ktorý mu je nepriaznive naklonený, ako na to, ako si hájiť a obhájiť vec a beztrestnosť. Rímsky konzul a rečník vedel, že je tomu tak (za Quinctia): „Všetci, ktorých život je v cudzej moci, viac myslia na to, čoho je schopný ten, v čej moci a ruke sú, ako na to, čo by sa malo robiť.“

Týmto generál Karaffa povolil, aby sa mohli vrátiť, zabezpečiac im v svojom mene štátnu ochranu; ale keď zvedeli, že dané slovo nebolo zadržané, áno, že bolo porušené i v Košiciach, i v Prešove, keď sa cisárska posádka vrátila, a že sú italské sľuby, najmä keď sa dávaly evanjelikom, veľmi vrtkavé, jednako sa len nemohli spriatelíť s myšlienkou, aby sa vrátili. [A lepšie je zďaleka dívať sa na požiar, ako sa do neho vrhnúť; ľahšie doň vbehnúť, ako dostať sa von z neho.]

XVII. Aby si však, milý čitateľu, kto si koľvek, vedel niečo i o tých listoch, pre ktoré vyššie opísaní zahynuli, pováž [či sa mohli dopraviť do hradu Mukačeva, veď ho v tej dobe, keď sa tábor Uhrov pri Prešove rozišiel, s každej strany bedlivá stráž chránila, aby nikto nezaniesol list a neprinášal válečné zásoby]: kto listom chce na niekoho dokázať zločin, nech sa učí spôsobu, ako ho z neho usvedčiť, od znamenitého znalca práva, od Cicerona. Lebo keď kedysi nebezpeční občania Cethegus, Statilius, Lentulus, Gabinius, Cimber s naničhodným Catilinom velezradné plány spriadali v Ríme a listmi navádzali poslov Allobrogov, aby vyvolali v Gallii rozbroje, dostaly sa riadením osudu tieto listy do rúk Cicerona. Čo neurobil premúdny Tullius? Ihneď posvoláva všetkých naničhodných sprisahancov do svojho domu a nesie písacie doštičky s pečaťami ešte nedotknutými každému svoju. Najprv odovzdáva Cethegovi jeho, ktorý sa hneď priznal k pečati, a keď statoční vlastenci prerezali šnúru listu,

²⁶Prehlásenie.

²⁷H. (čl. XXXI, § 2.): Keby sme my alebo niekto z našich nástupcov hocikedy proti tomuto svojmu ustanoveniu robili, môžu sa na základe tohoto zákona bez znamenia nevernosti tak biskupi, ako ostatní poddaní a šľachtici kráľovstva, spolu a po jednom, prítomní a budúci, i potomci postaviť sa nám a našim nástupcom oproti a nám protirečiť.

²⁸K. H.: Keďže autor sľubuje, že ju uvedie, ale nedostojí svojmu slovu (i v S.), vid' ju v Sbíerke Uhorského Práva r. 1687, čl. 1. a doložku Andreja II.

dozvedeli sa o jeho obsahu. Statilius uznal písmo, pečať a obsah za svoj. Keď Lentulovi ukázali jeho na Allobrogov písaný list, zprvu sa zľahka tajil, neskoršie prisvedčil. Gabinius odpovedal zpočiatku bezočive, onedlho potom už nezapieral nič z toho, čím ho obviňovali. Boly to nepodvratné svedectvá o sprisahaní a o tom, že si hľadali k nemu pomoc: doštičky, pečate, písmo, priznanie, a ešte pevnejšie: farba pleti, oči, vzhľad tvári, zamŕknosť pred konzulom-sudcom.

Ale v Prešove listy pôvodcom ani neukázali, obviňovaní sa k nim nepriznali, ani na iný spôsob potvrdené neboly: ba naopak i v čas mučenia, i bezprostredne pred smrťou v neustálom zapieraní a protestovaní odmietali ich všetci. Budme presnejší a dokážme, že tieto listy boly púhymi výmyslami tých, ktorí sa podľa všetkých príznakov už od prírody na zkažu Uhrov spojili.

Predovšetkým že nebolo medzi toľkými odsúdenými ani jedného, ktorý by sa v najvyberanejších mukách bol priznal, že dostal, alebo čítal, alebo len počul o listoch. A veru pred smrťou človek už nešetrí ani seba, ani iných.

Potom, že sa Zimmermannovi beztretnosť a najväčšia milosť sľubovala na prípad, ak povie, že ich prijal, čítal, videl alebo odovzdal iným, čo on neurobil.

Ďalej, že Mukačevskí vedeli, že nijakou pomocou nemôžu prispieť ani Prešovčanom ani iným, veď jej oni sami potrebovali.

Napokon, že sa také listy podnes nenašly a neuverejnily, čo sa ináč stať malo, a to hneď vtedy, keď sa z týždenníkov celá Európa dozvedela o ich odsúdení; aby sa celý svet presvedčil, že čo sudcovia urobili, robili dobrým právom.

Veď keď pravdu milujeme a pomyslíme na vec, čo sa pred niekoľkými rokmi stala, u ľudí nezkaženého úsudku by sa listom takéhoto obsahu neverilo a každý by ich mal za luhaniny, čo by hneď na tanieri slnca boly vyložené. Lebo vieme, že sa začiatkom panonských nepokojov vymyslely pod menom Wyttniedyho a iných listy, v ktorých sa niektorí kňazi v Uhorsku vyzývali, aby s kancl'a dôkladne pripravili ľud na najbližšiu vzburu. Ale skvele ukázal istý anonymný pôvodca v svojom spise o tejto veci, že boly sfaľované a akýsi vznešený muž z presláveného rodu Bethlenovcov — ako som sa dozvedel — potvrdil, že tieto listy boly podstrčené. Viac ľudí čítalo a videlo i listy Petra Feigla, uhorského šľachtica, muža veľmi múdreho a za blaho vlasti zaujatého, ktoré vraj v rozličnom vystavení na rozličných ľudí boly upravené, a preložené poľským kniežaťom prešly rukami viacerých, ktoré však Feigel, ako sa zistilo, ani nevidel, ani nerozposlal nikdy. Pristupuje k tomu, že po pokorení prepevného hradu Mukačeva dňa 14. januára 1688 nenašli vyšetrotatelia, hoci ako pečlivo po nich stopovali, nijakých Prešovčanmi alebo inými posielaných a prijatých listov, a presláveni sluhovia spravodlivosti museli preto o nich vymyslieť, že boly spálené. Napokon, že tí, ktorí sa po dobytí tohoto hradu vrátili do svojich rodinných krbov, dôsledne tvrdia a — ak len nebude nijakého teroru a mučenia, zdrojov takých mnohých nerestí — i budú tvrdiť, že oni neprijali od nijakej živej duše nijakých listov o štvaní k novému povstaniu v kráľovstve, alebo o posielaní vojenskej pomoci už či Prešovu, či pre iné časti južného a severného Uhorska: ich nevideli, nečítali, ani nikomu nepísali a neposielali. A tak sa v prospech listov nedajú uviesť nijaké jasné a také dôkazy, proti ktorým by sa nedaly námietky robiť. Oproti nim nech stačí, čo sa nedá zavrútiť nikým, iba ak len človekom prevráteného smýšľania nie. Robilo sa teda všetko na základe pustých dohadov, upodozrievalo sa, a pretože si priali, aby sa veci tak maly, vymysleli, že sa tak majú. Ale tak sa svedčí, aby sudcovia neboly ochotní a rýchli na vymeriavanie trestov, aby len tak uverili veci horšie, ak sa dostatočne dokážu

bezúhonnými svedkami; ani nemajú poslúchnuť ženy pochybnej povesti a ísť za svojim hrozným a bezuzdným podozrením, ktoré učený kráľ Veľkej Británie, Jakub, v „Kráľovskom dare“ pádne menuje dedičnou chorobou tyranov a výplodom nečistého svedomia. Prichodí nám preto veriť, že listy boli holé výmysly a mali podvrátiť domnienku, ako by sa staré, udelenou milosťou už smazané hriechy volaly pred súd a trestaly a ako by sa udelená milosť podvracala, lebo sa vec nijak nemá inak, ako hneď vysvitne, náhle odhalíme pravé príčiny.

Pretože osnovatelia nových obvinení nemali veľkú dôveru v tomto klame a mame, vymysleli iné, na zmámenie ľahkovernosti ľudí veľmi vhodné, skvelé kejklia, a aby predošlé machinácie nevysvitly, zastierali ich touto novou. Tých totiž, ktorých poznali kedysi ako rebelov prvej triedy, ako Petra Feigla, N. Göczyho a Martina Langa, prešovského občana, a dosť veľa iných, neťahali k trestu, ale ich po niekoľkodňovom žalárovaní a vyšetrovaní prepustili (len prvých dvoch; tretí nevyšiel zo žalára nikdy).

Tým sa vysvetľujú slová schytralého prešovského komandanta: „Hľa,“ hovorí, „že sme týchto prepustili, ich sloboda, životná a majetková bezpečnosť, môže byť svedectvom, že nejde o previnenia, ktoré cisárska milosť už smazala. Keby sa dávne úsilia trestaly, títo by prví²⁹ mali byť podrobení trestu, lebo v prvom rade oni boli dušou prvého povstania radou, peniazmi a cestami po cudzine. Ale keď sa ich nevina dokázala, boli alebo domov pustení, alebo vo väzení podržaní.“

Ale ani títo, nakoľko sa ich týka stará vina, nevyviazli z hrdla osudu celkom, a rozumnejší ľudia sú toho názoru, že im trest nebol odpustený, naopak, len na lepšie časy odložený. A kto bude bez strachu medzi usmierenými?

Na najnovšom sneme prešporskom, kde všetky stavy o to usilovali, aby sa prešovská jatka čiže perzekúcia zrušila, dostalo sa im po mnohom naliehaní ako odpoveď: Zrušiť nie, dá sa len vyzdvihnúť.

Táto odpoveď nahnala strachu a hrôzy všetkým mužom akého-takého mena, tak že len ten deň rákali za svoj, čo už prešiel a nielen mysleli, ale presvedčení boli, že nadíde ten, ktorý zasiahne i tých, čo vošli v milosť svojho cisára. Bohovia však nech dajú, aby Uhri naveky zabudli na strach a nebezpečenstvá, na prijaté dobro však aby pamätali vždycky.

XVIII. Zbýva, aby sme shrnuli kde-tu už spomenuté príčiny smrti týchto mužov.

Uhorsko v každom veku malo hodne mužov, čiastočne šľachticov, čiastočne občanov, ktorí vrelou láskou milovali prastarú, mnohým prácnym úsilím, ba i krvou predkov vydobytú svobodu, ktorú si ani jeden národovec necenil menej od života a ju na shromaždeniach šľachticov, ktoré Uhri i stolicami a či komitátmi menujú, hájili proti jej nepriateľom zákonmi, článkami, prijatými zvykmi, hnevom, krikom, výrečnosťou, vyhrážkami, a ako len mohli, a ani na piad' neustúpili tam, kde by mohla utrpieť škodu.

Táto chvála za udatnú obranu svobody, i podľa mienky najmúdrejších pápežencov, platí ako predtým, tak i dnes, keď je ich nádej a moc už hodne stenčená. Mikuláš Draskowitz, svob. barón Horvatska, ktorý v Prešporku za posledného snemovania náhle umrel, zaiste neraz povedal pred význačnejšími mužmi v súkromných rozhovoroch: „Keď prestanú biť srdcia evanjelikov, prestanú s nimi i naše všetky svobody. Po ich zgniavení môžeme žiť už len ako otroci.“

²⁹H. K.: Götzy si iste vydobyl nejaké zásluhy u Nemcov tým, že sa pri obliehaní Prešovčanov dokázal byť vlasti neverným.

A hlavne na prešporskom sneme iný veľmi múdry katolík, ktorý dobre videl, čo sa hore a dolu robí, s bolesťou povedal istému šľachticovi v sieni: „Keby sme vlastnými prstami mohli vyhrabať evanjelikov z ich hrobov na zachránenie svobody a vzkriesiť ich premocným hlasom zo smrti k životu, z temnosti na svetlo: nikto by nebol taký zmäkčelý a rozmazaný, že by ihneď nebežal k ich hrobom, čo by hneď kde boly, ich nevykopal, neobživil ich mŕtvych vlastným životom a dušou. Akú moc sme v nich mali, pozorujeme len teraz, no hodne neskoro, keď sme zo svobody upadli v nevoľníctvo, ktoré oplačeme my i synovia naši.“ Na čo mu tento: „Ale veď ste tajne a verejne, na krížnych cestách a hostinách, na stolicí a v shromaždeniach, triezvi a opití ostrými slovami a netrpelivými i zlomyseľnými návrhmi vy na tom pracovali, o tom sa radili, ako kacírov (toto meno sa dáva evanjelikom všade) cele pokoriť, z kráľovstva vyhostiť a vykoreniť. Im ste pripisovali úpadok kráľovstva a iné neresti, a mysleli ste, že Uhorsko nemôže byť šťastné, kým oni žijú a dobre sa majú. Načo sa ponosovať, keď už asi máte, čo ste mať chceli?“ Nemôžem nespomenúť ani slov vznešeného a slovutného grófa Jána Eszterházyho, rábskeho podgenerála. Keď totiž na sneme cisársky minister spomenul pred veľmožmi komisiu, takzv. delegovaný súd, ktorý mal byť po sneme v Košiciach, a na to od strachu všetci mlčali a stáli ako skamenelí, on, poobzerajúc sa po všetkých, zvolal: „Kdeže ste, kde, vy luteráni, aby ste protestovali?“ Či div, že nechceli na svete trpieť týchto (evanjelických) mužov, ktorí hroznej nadvláde odpor kládli, ktorí si nechceli vziať jarmo na šiju sami, neprestávali brániť Uhorsko proti otroctvu, nemohli milovať, ba ani len vystáť jeho neprajníkov a zotročovateľov? Teda nie pre listy, posielané do Mukačeva a z neho prijímané, ani — ako sa spomína — pre nové pokusy vyvolať povstanie v Uhorsku, nie preto sa obrátila len nedávno udelená milosť na hnev, ale nad olovo ťažšia náboženská zášť; okolnosť, že sa o svobode bezpečne mohlo hovoriť a za ňu bojovať, čo ako brús ostrí železo, zostrila šľachetné duše k odhodlanosti na všetko; domnelé ich bohatstvo, ktoré je trňom v očiach vládychtivcov, zdar proti nepriateľovi, čestné hodnosti, zastávané kedysi u Thököliho, — to uvalilo meč a smrť na hlavy zahynutých. Až taká licomernosť útočí na ľudské city panovníkov! Proti nikomu nie sú totiž panovníci takí nesmieriteľní, ako proti tým, ktorí im v začatom diele prekážajú, ktorí sa podrobiteľom všemožným spôsobom na odpor stavajú; tu si nezkušený ľud milostivosťou, rozhodných nepriateľov čestnými hodnosťami nakloňujú, a získavajú si ich, hoci nie sú zločinci, nie tak preto, aby im odpustili, ale skôr aby vyčkali príhodnejší čas a príležitosť na zmárnenie podozrivých a usvedčených, a tak radšej len odkladajú s trestom, než smazujú vinu. Prv, než by som sa zmienil o príčinách smrti prešovských občanov, chcem spomenúť čo-to o počiatkoch a o minulých i prítomných osudoch mesta.

So zakladaním a ohradením tohoto mesta začalo sa za Ľudovíta I., syna Karla IV., roku spasenia 1374, alebo podľa iných 1394,³⁰ na tom istom mieste, kde stála dedina Langdorf, po maďarsky Hosszufalu zvaná; odtiaľ i jeho podlhovastá podoba. Meno sa mu dostalo z maďarského slova: eper, čo znamená jahodu, pretože málokde inde sa rodia jahody tak hojne po hájoch; menuje sa preto i Mestom jahôd. Obohnané je dvoma múrmi z pálených tehál; ponad ne asi na 15 laktov vyčnievaly kedysi veže, ktoré boly pre vzdorovitost občanov pred nemnohými rokmi zborené, srovnané až na jednu s hradbami a bránami, a tak urobené obrany neschopnými. Obklopovala ho i ohradná priekopa, ktorú s tej strany, čo hľadá k lesom a k Toryse, k rieke na vodu a ryby nebohatej, naplňovala voda pre potrebu mestskú. Záhrady malo znamenite opatrované, ktoré sa pred obliehaním vyrúbaly a ostaly z nich len samé pne. Predmestia sú veľmi rozľahlé a počtom domov máločo za mestom. Roviny okolo seba nemá širokej, ale tá je spestrená úrodnými pahorkami a poskytuje občanom hodne pôžitku a pohodlia. Nevieam, ktoré mesto by malo väčšiu hojnosť plodín, stáda, drúbeže, divých zverov, chleba a iných životných prostriedkov, ktoré sa so všetkých strán prinášajú nielen na ukojenie

³⁰Jeho horná brána postavila sa roku 92. toho istého storočia; dolná spolu aj s múrami r. 99. (marg.).

nevyhnutnej potreby, ale i na požívanie. Zimné povetie a letná páľčivosť sú mierne a zdravé; hrozno rodí sa v chotári skrovne a chatrné: jednako mesto oplýva vínom, prinášaným z blízkyh krajov. V rokoch rozkvetu spravoval ho prvotriedny senát, pozostávajúci skoro zo samých Nemcov a evanjelikov. Cirkvi a škole nevyrovnala sa ani jedna v kráľovstve. Sotva iné mesto má tak navštevované týždenné trhy, na ktoré rozličné národy prinášaly najvyberanejší tovar. Genius miesta temer ojedinelý. Samé kamene, hradby, domy zdaly sa v ňom dýchať a radovať. Vynikajúc týmito a inými prednosťami, obrátilo na seba pozornosť štátu a cudzincov, a pre svoju úhľadnosť, pre bohatstvo a pre hľadané mravy menovalo sa Malou Viedňou.

Keď po osvobodení Viedne všetko ustupovalo Nemcom, ktorí sa po vypudení vrátili, toto mesto opovážilo sa odporovať moci a odopriet' poslušnosť. Preto trpelo dvojnásobné obleženie, totiž r. 1684 a 1685 [za vodcovstva cisárskeho generála Schultza. Tak udatne bojovalo toto mesto za vieru, za život a za statky, že nemecké vojsko nejednu zjavnú porážku utrpelo proti občanom]. Prvé pred samou zimou svojimi dažďami, mrazom a snehom prialo udatnosti a sile obliehaných: generál musel ustúpiť s veľkou ztrátou. Ktorých ušetrila delostreľba a meč pri častých výpadoch, zahynuli tuhou zimou. Mrazom a hladom skrehnutí mužovia a dobytok pokrývali polia a cesty všade, a ktorí ostali živí, tým šlo viac o útek, ako o víťazstvo. Druhé obliehanie bolo oveľa nebezpečnejšie. Lebo vojsko prišlo s väčším hnevom, na dobývanie mesta s väčšou vojenskou vyzbrojenosťou, a už tým samým ponúkalo k väčšej udatnosti i obyvateľov. Pretože sa nedalo očakávať, že náboženstvo, majetok a život budú šetrené, ak sa mesto vzdá, dal senát rozostaviť po múroch a po vežiach, ktorých počet zvýšil sa i drevenými nadstavbami, delá a iné na obranu mesta vymyslené veci; rozdal zbrane medzi mladšími občanmi a remeselníkmi, ktorých bolo v meste nadostač, sebe však vyhradil právo obrancov povzbudzovať, k nim prehovoriť a bojovnú náladu riadiť. Válečnými prípravami sa ozýva všetko; senát, posádka, občania sú jednej mysli a jedného ducha. Takou tuhou spoluprácou senátu a občanov vykonalo sa všetko na zlomenie moci dobyvateľov. Touto jednomyselnosťou a námahou sa stalo, že dobývací tábor utrpel každý deň veľmi veľké ztráty. Koľko ráz len podnikli útok na múry a po postavených rebríkoch chceli vyliezť na ne, čo sa robilo dosť často a naraz i na viacerých miestach, boli odvrátení s veľkou ztrátou a bez výsledku. Keď sa poštvaní vojaci tam chceli vydriapať na mestský múr, kde on k dolnej bráne beží, keď z mesta vychádzaš, na ruku ľavú, zabily ich delá, nabité železnými úlomkami, kamením a inými vražedlnými vecmi, a na vtrhnuvších dobyvateľov vystrelené do tristo; ostatných, čo hore liezli, pripravily o ruky, zranily na tele a urobily vojenskej služby neschopnými. Keď pri takom tuhom boji na oboch stranách nijaká vojenská posila neprichádzala na pomoc obliehaným a posádka tiež viac chuti mala odhodiť zbrane, ako umrieť, zmocňovala sa duší pomaly zúfalosť a na zmar privádzala prácu občanov a senátu. Tak došlo k rozhodnutiu, že sa vzdajú. Thököli im síce sľuboval tureckú pomoc v liste, poslanom skrze Andreja Székela, len aby neochabovali a si udatne viedli, a i poslal po ňu do Jágra Göczyho, človeka zradného a o vlast' nebdajúceho, ktorý však tak ďaleko bol od toho, aby ako dobrý vlastenec vykonal, čím ho poverili, že posilu, ktorá už prichádzala, radšej vrátil a nestydate luhal pred bašom, že udatným Prešovčanom nehrozí nijaké nebezpečenstvo so strany Nemcov, lebo sa práve vzdávajú obliehania. Sám Thököli sa zjavil s 500 a či 600 jazdcami na úpäti susedných hôr, ďalekohľadom skúmajúc polohu tábora a pozorujúc, od ktorej strany by sa mal napadnúť; ale keď sa nádej na blízku pomoc dokazovala byť márnou a zbadal osídlo, ktoré sa mu chystá, odtiahol, kde bolo bezpečnejšie. Prešovčania boli takto pozbavení svojej nádeje, a keď pretiahli obliehanie od 17. júla do 11. septembra a videli, že rozbité múry padly, dolná brána len práve že stojí, uzavierajú mier a dávajú sa nepriateľovi do rúk. Aby sa však pamiatka tohoto obliehania zachovala pre potomkov, zvečnili ju

maľovanou, na mestskom dome vyvesenou tabuľou a týmto zle složeným epigramatom:³¹ „Perdita atd.“ A keby Prešovčania boli ťahali túto obranu ešte tri hodiny, boli by rútili svoj život, dietky, ženy, vinných a nevinných obojeho pohlavia do spoločnej zkazy, lebo sa würtemberský vojvoda, Juraj Fridrich, pri hornej bráne dal s posádkou do reči (vec sa už tak mala), podviedol ju sľubovaním beztretnosti k zrade a sto zlatými podplatil; títo na jeho žiadosť otvorili bránu. Vojsko sa po celých oddieloch bez prekážky valilo do mesta, a keby o zachránení mesta rokujúci rukojemníci neboli zatlačili nazpät víťazné nemecké vojsko, valiace sa do mesta podľa povolenia a vojenského zvyku, nebol by ušiel smrti ani najnevinnejší. Keď po dobytí Prešova u Košíc bojoval, padol tento vojvoda, trafený na hlavu a na pleci osemfundtovou guľou, ktorú vystrelil naň občan; zaviezli ho, vonnými vecmi obloženého, domov. Ale o týchto veciach inokedy.

Pre túto srdnatú a zdĺhavú, od r. 70. Nemcov viac ráz hamujúcu a znepokojujúcu obranu tohoto mesta, a veru nie pre sem-tam písané a posielané listy, ztratili hlavy i pri danom a prijatom slove: Fleischhacker, Zimmermann, Medwecki, Weber, Schönleb, Baranyay a Feldmayer ako vodcovia; pre ňu padly majetky ostatných, ktorí podnes žijú, lakomosti v obeť, a bol vystavený ich život stálemu znepokojovaniu. A čo by sa mesto bolo i podrobilo rozkazom a hneď otvorilo brány pred Schultzom, keď prišiel po prvý a po druhý raz, títo ľudia, ktorí boli pokladaní za pôvodcov a buričov predošlého odporu, neboli by bez trestu odniesli svoju predošlú neobmedzenú svobodu, pre ktorú tajný súd vo Viedni pred touto katastrofou šiestich odsúdil na hroznú smrť. Ak zprávam možno veriť, umrelo v poslednom obliehaní zo 14.000 do 5 — 6000 udatných vojakov, z ktorých nemalo predných ľudí tam prikryti zemou, kde umreli; iba ak koho kradmo odniesli zpod hradieb a z priekopy, mŕtveho zaviezli domov, alebo zahrabali zemou na poli vedľa ciest (na zákrute rieky), idúcich k soľným baniam a inde. Ktorí pri dolnej bráne padli, odpočívajú po svojich vojenských trampotách tenkou vrstvou prikrytí na jednom priestore. Z občanov sotva zahynulo a sa ztratilo v obidvoch obliehaniach 20 — 30; boli pochovaní slušne. Ó, blahoslavená smrť ľudí, ktorí v boji za vlasť a vo vlasti padnú! Oni, ktorí vykonali i poslednú povinnosť oproti vlasti, si jediní zasluhujú, aby boli predmetom túžob, spomienok a rozhovorov u potomkov.

XIX. Ale čo povieme? Či jeho veličenstvo, svätý cisár, náš pán, nad ktorého niet milostivejšieho, mal on potechu z tejto neľudskej jatky, z tohoto spôsobu a poriadku súdneho? Odstup to! Lebo keď manželka Gabriela Kecera a Žigmunda Zimmermanna v svojej najkrajnejšej núdzi, pretože majetky ich zavraždených manželov pripadly eráru, išly na najbližší snem do Prešporku a všade rozhlasovaly, že ich manželia boli nevinní, pripustené boli zásluhou Štefana Szirmaya i pred tvár Leopolda a tu padnúc k nohám najláskavejšieho panovníka, v mnohých slzách osvedčovali, že sa nenašly ani stopy po zločinoch, ktoré sa na ich manželoch vyhľadávaly, že boli teda nezaslúžene zmárnení ukrutnou smrťou, a ony že sú tiež nevinné zbavene všetkých životných prostriedkov... Čo tento cisár? Tri razy ich vyzval, aby povstaly, a keď sa ony zdráhaly, kázal ich postaviť a v prítomnosti všetkých prisľúbil im v ich núdzi a osiralosti dobroprajnosť, čo hneď potvrdil i skutkom. Lebo dal im dvesto strieborných a Spišskej komore naložil, aby im zmiernila nedostatok inými 400. [A keďže usmrtených už nemožno vrátiť tomuto životu, uzavrelo sa, že sa vina zavraždených dôkladne má vyšetriť na budúcej komisii v Košiciach, kde ak sa dokáže ich nevinnosť, keď sa im už život dať nemôže, nech sa vrátia ich manželkám a dietkam aspoň životné podmienky a dobré meno, ktoré je vzácnejšie i od života.] Všetko, čo budí nádej, čo zachraňuje a zachováva pokoj, bolo by sa im od tohoto najsvätejšieho panovníka na ich pokorné prosby dostalo, keby mnohí, duchom jezuitov presiaknutí radcovia (čo bráni katolíkovu povedať pravdu?) alebo i

³¹(Zvečnili ju so súhlasom senátu epigramatom od Agisa t. j. zlých veršov skladateľa. Aby si sa mohol, čitateľu, tešiť sladkosťou veršov, uvádzam ich: Perdita dum tensit atd'. Vid' inde).

sami jezuiti, ktorých vo dvore v každom kúte najdeš a ktorí neuhasiťnou nenávisťou horeli proti evanjelikom, neboli všetko prekazili a keby božského Leopolda o všetkom tak prevrátené nepočuli; keby mu nenarádzali sľubovať štedre a láskave hory-doly a nevyhradili pri tom sebe a seberovným najväčšie právo robiť práve toho opak, a tak nezneužívali toho v neprospech kráľovstva uhorského. Mnohé blahodarné zvykové právo povstalo, mnohé články a diplomy sa vyniesli v prospech krajiny a stavov pod Matejom, pod Ferdinandmi a pod Leopoldom, ako vydané knihy nasvedčujú. Ale čo z nich všetkých, keď sa nesmú nimi riadiť tí, ktorým k vôli ich vyniesli; keď sa ich rušitelia nevolajú pred súd, v zákone a v zvykovom práve určený; keď ich všelijako podvracajú a maria radšej, než hája a prízvukujú), a to najviacej články, napísané na ochranu evanjelického a helvetského náboženstva, na čom sa zakladá pokoj kráľovstva a stavov? Že sa však tieto články maria, ukážem na činoch, ktoré sú práve ich opakom.

Na mnohé prosby evanjelikov napísali na šopronskom sneme článok, podľa ktorého evanjelici v každej stolici môžu mať pre svoju potrebu a pre svobodné služby Božie dva, i menom označené chrámy; mysleli si títo dobrí ľudia, že bude to už pevné a platné. Ale prestúpili tento článok, keď — aby som iného ani nespomenul — násilne odňali v Liptovskej stolici v týchto článkoch označený hybiantsky a paludzský chrám, tak že evanjelici nemali v stolici už ani jedného pre svoje svobodné služby. Kto ho však prestúpil? Veliteľ hradu Likavského, rodom Gal, náboženstvom katolík, menom Rekin, so svojimi vojakmi a so šľachticom tej istej stolice, Jánom Dwornikowitzom, srdnatým odporcom bezbranných, biednych, chudobných evanjelických kňazov, učiteľov, stavieb a chrámov. Ako vášnive, aký rád im škodil, vysvitá z toho, že nielen že dal vypalicovať istého kazateľa, ale povedal i slová, na šľachtica naozaj slušné: „Keď nebude ukrutných katov na vykynoženie evanjelických kňazov, ja sám prevezmem ich ohavné remeslo!“ Ale čo? Stihol azda týchto rušiteľov trest, predpísaný pre rušiteľov zákona roku 1681 na sneme šopronskom? Nie, ba ani ich len nepokarhali. (Ale o tom nech píšú iní.)

Mená zahynulých

Žigmund Zimmermann

Gašpar Rauscher

Andrej Keczer

Gabriel Keczer

František Baranyay

Martin Sárossy

Jur Schönleb

Jur Fleischhacker

Samuel Medwecki

Andrej Székel s dvoma sluhmi

Ján Bertok

Gabriel Pallasti

Jur Radwanski

N. Faszikas z Rožňavy

Šimon Feldmayer

Dávid Feja

Fridrich Weber

Daniel Weber

Jur Bezegh

Jednoduchý sedliak

N. Starinski, predseda senátu

Koniec.

Dodatky

1. Pôvodca tohoto spisu¹ je očitý svedok udalostí, Ján Rezik, profesor teologie na prešovskom kolegiu evanj. stavov, predtým za dvadsať rokov profesor výrečnosti v Toruni, v Poľskom Prusku. Pochádza z Topoľčian,² umrel morom, zúriacim v desiatom roku storočia, v ktorom žijeme, totiž r. 1710. Jeho knihy kúpil si po jeho smrti Matthaides, profesor prešovského kolegia evanj. stavov uhorského kráľovstva. Dcéru tohoto, Esteru Matthaidesovú, vzal si za manželku slovnú p. Samuel Székely z Dobova, stotník kedysi legie Szirmayovskej, literárne vzdelaný vojak. Ľahko je pochopiť z toho, ako prešiel pôvodný rukopis do jeho majetku. Po smrti totiž Rezikovej kúpny právom stal sa jeho majiteľom spolu s ostatnými knihami prof. Matthaides ; a nástupcom tohoto vo vlastníctve kníh sňatkom je Székely.

Poznámka: Rezikove verše, ako i ostatné tvorby jeho vytríbeného ducha, budú iste pochodňou a svedčia o vkuse starých básnikov.

V dielci samom vydáva sa pôvodca za cudzinca, najskôr za Nemca; viď § 1., 2. a 4. Pôvodina plná je škrtaní a nepochybných znamení prvého konceptu, tak že potrebuje veľmi pozorlivého čitateľa nevšednej trpezlivosti. Tak pôvodinu, z ktorej som prítomný spis revidoval, ako i jej odpis, zhotovený pečlivosťou a trudnou prácou Gregora Fábryho, prešovského rektora, má p. Samuel Székely.

2. Dodatky³ Samuela Székelya sú tieto:

Tu uvedené doplnky sa veľmi hodia, ba sú dokonca potrebné nielen na objasnenie predošlého spisu, ale — ako to vysvitne, keď ich prečítame — i na potvrdenie pravdivosti dát, ktoré uvádza táto historia na dokázanie nevinu odsúdencov. Pôvodca Rezik o nich mlčal, alebo preto, že o nich nevedel, veď všetko vedieť nemôže každý, alebo z príčin iných. Nasledujú rozličné dáta, sossbierané z diel viacerých, ktoré nepísal ten istý pôvodca Rezik, ale vzťahujú sa na tento predmet.

I. Vo verejnej knižnici debrecínskej nachádzajú sa úradné spisy grófa Karaffu, sobrané p. Hatvanym pre verejnú potrebu kolegia. Sú tam i veci tlačené pod názvom: Bartha Boldisár Debreczen várossának krónikája. Tento pôvodca bol aktúrom alebo notárom mesta Debrecína.⁴

II. Odpis toho rozsudku, ktorý prečítali pred štyrmi, v prvej tragédii opísanými popravenými, je tento:

Rozsudky,

vynesené a vyhlásené slávnym delegovaným súdom na mestskom dome v Prešove dňa 3. marca r. 1687 proti štyrom prešovským previnilcom, Žigmundovi Zimmermannovi, Andrejovi Keczerovi, Gašparovi Rauscherovi a Františkovi Baranyayovi vo veci urážky veličenstva.

¹Z. K.

²Životopis J. Rezika viď K.(1. str.) a A. L. Munyayho „Programma“, Cassoviae, 1835 (5. str.).

³Vypísané z H. (i v R. K. S.).

⁴Tieto veci pripojil sem p. Štefan Hatvány. A. p. Synyai čo-to pripojil tiež vlastnoručne, ale o Karaffovi niet v knihe ani slova.

Nakoľko všemohúcim a spravodlivým Bohom preslávené a požehnané zbrane jeho najsvätejšieho veličenstva, Leopolda, cisára Rimanov, kráľa Uhorska a Česka atď., nášho najmilostivejšieho pána, s inými krajinami Uhorska i okolie Prešova, áno i mesto samé prinútily k poddanosti podľa zákonov povinnej, a nakoľko sa po štedrom udelení najväčšej milosti a všeobecnej amnestie tieto kraje predpísanou prísahou zas zaviazali nielen k oddanosti, akou sú k svojmu zákonitému kráľovi a pánovi povinní, ale i k plnej vernosti k nemu: zloba však niektorých a bezočivá zaslepenosť tak ďaleko zašla, že, nedbajúc na najvyššiu milosť, znova zrušili zákonitému kráľovi povinnú vernosť a svoju len nedávno složenú prísahu a držali s rebelistickou, nepriateľskou stranou Thökölyovskou a so vzbúrencami, sem-ta posielanými a prijímanými správami k predošlej rebelii štváli, do Mukačeva manželke Thökölyovej listy písali, žalovali na útlak, aký v skutočnosti ani neznášali a ponosovali sa, že tu v Prešove sa zle s nimi zaobchodí. Nadto, keď im manželka Thökölyová radostné správy poslala o najnovších zdarilých príbehoch svojho manžela, oni netajili svoju veľkú radosť, naopak, prajúc mu i ďalej prosperu a šťastie, sľubovali, že mu svoje ohradené mestá odovzdajú, tešili sa na čím skoršie a rýchlejšie vysvobodenie z cisárskej moci a vlády, na čo im manželka Thökölyho odpovedala, že sa s veľkým potešením dozvedá o nadšení, akým sa majú k nej a k jej manželovi v Prešove, a hoci tam teraz všeličo musia trpieť, Boh im o krátky čas pomôže, len nech prídu Turci a skrze jej manžela dobjú, oslobodia územia obsadené. Keďže však už i zo získaných správ a z obvyklého pátrania vysvitlo a je známo, že medzi inými a pri iných v takej veci zapletení a zúčastnení sú i Žigmund Zimmermann, Gašpar Rauscher, Andrej Keczer a František Baranyay, že boli usvedčení nielen vlastným (totiž v nevýslovných mukách vydaným) svedectvom, ale i výpoveďami a svedectvami iných (totiž prostitútky, Alžbeta Táborová zvaná), že sa viac ráz zopakovanej prísahy a povinnej vernosti svojej neodržali, že sa proti jeho najsvätejšiemu veličenstvu, svojmu pánovi a kráľovi, veľmi prehrešili, dopustili sa hriechu urážky veličenstva, velezrady a nevernosti, prosili o tureckú a tatársku pomoc i ochranu, preto slávny delegovaný súd (Karaffa totiž) vynáša a vyhlasuje rozsudok: aby sa pre spáchanie týchto hriechov okrem ztráty všetkých movitých a nemovitých majetkov Žigmundovi Zimmermannovi, Gašparovi Rauscherovi, Andrejovi Keczerovi a Františkovi Baranyaymu — im za trest, iným na výstrahu — odsekla pravica a odťala hlava katom, aby ich telo bolo rozštvrtené, aby rozštvrtené čiastky telesné okolo Prešova na rozličných miestach vedľa cesty povešané a hlavy von z mesta vedľa šibeníc na koly pripevnené boly. To k vôli spravodlivosti.⁵

III. Odpisy z údajov, čo p. Székely zaznačil na začiatku a na konci pôvodiny Rezikovho diela zo správ vtedy ešte žijúcich cudzincov svojho veku, ale najmä z úst dcéry Žigmunda Zimmermanna, ktorá tieto veci počula od svojej matky, Zuzany Keczerovej, manželky Zimmermannovej, i samému Székelyovi známej.

*Nech stojí tu, čo dôležitejšie.*⁶

Keď Thökölyho⁷ hviezda začala zapadať, kňažna Elena Zrinyi, manželka predtým Fraňa Rákóczyho st., neskoršie Imricha Thökölyho, zdržovala sa na Mukačevskom hrade. Andrej Radič bol veliteľom, správcom a generálnym riaditeľom Daniel Absolon z Kežmarku. Tohoto si gróf Štefan Thököly ako sirotu vychoval a chcel mať z neho neskoršie pagea svojho syna

⁵Tento v nemeckej reči napísaný rozsudok nachádza sa v knihe, ktorej názov je: *Judicium castrense, seu processus criminalis juxta articulos militares*, od pôvodcu Jozefa Františka Xavera Müllera, tlačená vo Viedni 1710, kde vo vysvetlení 41. článku nachádza sa materiál o vyšetrovaní obžalovaných z dopisovania s nepriateľom, so zamlčaním mien obžalovaných. Na strane 235. stojí: Potom bol vyhlásený nasledovný pôvodný rozsudok v delegovanom súde, súdiacom pod predsedníctvom p. generála, baróna Wallisa. Latinsky osnovaný rozsudok je totožný s nemeckým. Podpísal ho šľachtic z delegovaného súdu na prešovskej radnici dňa 3. marca. Zimmermann, Keczer, Rauscher a Baranyay boli odsúdení pod predsedníctvom generála Wallisa, ostatní pod Karaffom.

⁶Dosiaľ z H.

⁷Z R (je i v H., S., K.)

Imricha. Ambrozius Keczer z Lipovca však, vidiac pekné vlohy mladíkove, poslal ho do Wittenbergu, odkiaľ keď sa vrátil, stal sa Thökölyho radcom a bol poslaný ku kráľovi Gallie, k Ľudovítovi, ako vyslanec.

Závist' rada tučne na cudzej škode, a neviem, či je lepší spôsob a cesta nahromadiť si majetky, ako obžalovať a dať odsúdiť z velezrady bohatých a stať sa potom účastníkom ich majetkov.

Z takých ľudí bol Ladislav Szentiványi, po obsiahnutí grófskej hodnosti úhlavný nepriateľ rodiny Keczerovskej.

Vedel, že Žigmund Zimmermann, ktorý si vzal za manželku dcéru Andreja Keczera, Zuzanu, je človek prebohatý a na svoje sväzky s preslávnou, vtedy kvitnúcou rodinou Keczerovcov i hrdý. Silou-mocou chcel ho dostať do osídla.

Napísal tento Szentiványi falšovaný list, položil naň meno a pečať Eleny Zrinyi, adresuje ho na Zimmermanna a vyzýva ho, aby ju spolu s ostatnými priaznivcami Thökölyovými neprestal i naďalej podporovať, že príde skoro jej manžel, hynúcu vec Uhrov napraví a iste nenechá svojich prívržencov bez odmeny. Začne ho potom informovať o položení cisárskeho vojska.

List sveril zvrhlej prostitútke, Alžbetou Táborny zvanej, ktorá Žigmunda Zimmermanna — ako obyčajne — nachádza pri víne s Jánom Weberom, apatekárom v Prešove, a s Jurom Fleischhakkerom, odovzdáva mu list, ktorý títo podnapití ľudia podľa jednej myslí roztrhajú a listonošku bez odpovedi prepúšťajú.

Szentiványi však posielal v mene Thökölyovej list nový, v ktorom sa im vytýka, že prvý nechali bez odpovedi; na naliehavé prosby listonoškyne dávajú Thökölyovej odpoveď ľahostajnú; tento list si podržal Szentiványi.

Alžbeta Táborny prišla s listom i po tretí raz, ale nedostala nič, iba odpoveď neurčitú a vlažnú, ktorú tiež dostal Szentiványi.

Zlomyselní cisárski ministri mysleli, že Ľudovít, knieža badenské, hl. cisársky generál, spolu s palatínom Pavlom Eszterházym podporuje Thökölyho, najmä keď si Pavel Eszterházy vlastnú sestru Thökölyovú vzal za manželku. Závistliví cisárski ministri chceli zlomiť krk obom, pretože badenský Ľudovít bol priateľom Eszterházyho. Szentiványi, keď už mal obidva listy Zimmermannove, šiel do Viedne a informoval z nich upodozrievavých ministrov, čo sa robí v krajoch horného Uhorska.

Vtedy sa vysielala do Prešova gróf Anton Karaffa za delegovaného cisárskeho komisára, ktorý prišiel vo februári r. 1687; jednako dostal predsedníctvo v komisii generál Wallis,⁸ prečo ju nemeckí spisovatelia i komisiou Wallisovskou menujú. Keď však tento, nevedno, z akých príčin, odišiel, ujal sa hodnosti predsedu Anton Karaffa. O menách sudcov môžeme sa dozvedieť z tých zápiskov, ktoré slovný vlastenec Štefan Sárossi vypísal z archívu Spišskej komory a v ktorých uvedené sú i údaje o sallariach sudcov a prisediacich, takže môžeme vidieť z nich, koľko stála aulu táto komisia.

Tabuľka 1.

⁸Najprv generál Wallis bol určený za cisárskeho komisára na krvavú jatku, ktorý sa však dobrovoľne zriekol sudcovstva, získajúc si za nástupcu grófa Karaffu, muža krvilačného, rodeného druha Ferdinanda vojvodu Albu, presláveného belgickým tyranstvom.

Generálovi Wallisovi	rýn.	zl.
	600,—	
Michalovi Fischerovi	rýn.	zl.
	640,—	
Grófovi Ladislavovi Szentiványimu	rýn.	zl.
	1686,—	
Sudcovi Matejovi Burghardtovi a siedmim prísediacim	rýn.	zl.
	720,—	
Gabrielovi Megyerymu	rýn.	zl.
	800,—	
Za stravu uväznených	rýn.	zl.
	600,—	
Katom	rýn.	zl.
	268,—	
Na mučidlá	rýn.	zl.
	600,—	
Otcom jezuitom titulom stravného	rýn.	zl.
	200,—	
Alžbete Táborny, obžalobkyni	rýn.	zl.
	280,—	
Manželke Mészárosova, v Košiciach popraveného, za stravné	rýn. zl.	90,—
Konventuálu jasovskému za uhodnoverňovania	rýn. zl.	14,—
Illyefalvimu za uhodnoverňovanie	rýn. zl.	55,—
Odhadcom a nálezcom	rýn. zl.	60,—
To spolu stálo	rýn.	zl.
	6853,—	

Prísediaci boli: Juliani a Frideri, rodom Taliani, obaja prešovskí obyvatelia; Turchányi, Pelsóczy a Vilhelm Bracheim z Danzigu, chránenec Keczerovcov.⁹

Karaffa, prichádzajúc v treskúcej zime do Prešova, dal brány zavrieť; Zimmermann, Weber a Fleischhakker boli lapaní a zavretí.¹⁰ Žartovný Michal Roth z Pondelka, neskorší podžupan stolice Šarišskej a rytier zlatého rúna, vydal sa za sluhu bardiovského apatekára, Jána, ktorý mal povolenie vrátiť sa do Bardejova, a sane ťahajúc za sebou, opustil mesto, v Poľsku sa skrývajúci až do udelenia amnestie snemom. V Zamojsci našiel útulok.

Ján Klesch, vracajúc sa zo Spiša do Prešova, keď počul v Sabinove, aké veci sa dejú v Prešove, išiel za Michalom Rothom do Poľska, tomu istému losu sa vydávajúci.

Okrem spomenutých troch prešovských občanov k počtu uväznených pribudli: Andrej Keczer z Lipovca, ktorého delegovaný súd v Prešporoku r. 1671 vyhlásil za nevinného z velezrady, so

⁹K. S. Medvetzky, J. Harater a okrem toho Gabriel Megyeri

¹⁰Boli, ktorí tvrdili, že Karaffa bol vyslatý s tou inštrukciou, aby si nevšímal ani posla, ktorý by niekomu prinášal milosť, ale aby podľa svojej ľubovôle vydal na smrť i najmenej podozrivých. Iní tvrdia, že Leopold sa zaprisahal, že nič nevedel o tom, že by niektorých ako nevinných alebo bez priznania boli usmrtili, ani o tom, že by ich trýznením boli k priznaniu prinútili.

synom Gabrielom a zaťom Martinom Sárossim, Mikuláš Szirmay, Andrej Székely z Nagyidy, okrem toho Mikuláš, syn Melchiora Kecera, všetci zo stolice Šarišskej okrem Andreja Székelya, ktorého priviedli z Abanovohradskej.

Zo stolice Trenčianskej: gróf Gašpar Szunyogh z Budatína so svojím správcom majetkov, Jur Ottlik z Ozoroviec.

Zo stolice Zvolenskej: Jur Radvanský z Radvane, Jur Bezegh a Ján Róth z Királyfalvy.

Z Hontianskej: Gabriel Palásthy.

Z Gemerskej: Andrej Jelenik.

Z Turčianskej: Ján Raksányi, ktorý umrel neskoršie ako kapitán-veterán v legii Štefana Dessewffyho.

Zo Zemplínskej: Ladislav Nagymihályi.

Zo Spišskej: Samuel Medvecký.

Ostatných mená sú známe z histórie prešovskej jatky.

Mikuláša Szirmaya s Jelenikom a s Baranyayom strážili v tom domčeku, ktorý je pristavený k hornej bráne prešovskej vstupujúcemu na pravú ruku. A keď niekoho z uväznených odsúdcov na lešenie viedli, aby ho popravili, s tejto strany odstránili zástup zpred lešenia, aby zavretí v spomenutom domčeku (slabší hlas až k domčeku bolo počuť od lešenia) mohli vidieť popravu svojich známych priateľov a týmto žalostným a hrozným pohľadom boli pohnutí k svedectvu, aké Karaffa chcel, vediac, že o krátky čas i sami budú kráčať v šľapajach tamtych.

Gróf Stahremberg, obranca Turkom obliehanej Viedne, cítil sa byť urazeným preto, že hlavné veliteľstvo celého vojska cisárskeho bolo sverené badenskému vojvodcovi, a preto vykonal všetko, aby menovaného badenského vojvodu, keď inak nie, tak mukami a trýznením vydriapanými svedectvami prešovských zajatcov usvedčil z podporovania snáh thökölyovských; a to pri súhlase palatína Pavla Eszterházyho a Štefana Szirmaya, ktorému Stahremberg bol najväčším patrónom, čo ináč vysvitá i z nasledujúcich. Toho totiž koňa, ktorého turecký cisár daroval Szirmayovi ako vyslancovi Thökölyho na porte a ktorého na 1000 zlatých cenili, ten istý Szirmay dal Stahrembergovi a tento cisárovi Leopoldovi. Tohoto koňa pokladali za najšťastnejšieho na svete, lebo na svojom chrbte nosil cisárov Východu a Západu.

Štefana Szirmaya obžalovali, že z bardijovského žalára písal listy Thökölyovej. Karaffa povedal rok a deň písania listov. Dal si zavolať grófa Arianzagu, ktorý mal Szirmaya v Bardijove na stráži svereného, a vytýkal mu, prečo dal Szirmayovi papier, atrament a pero na písanie Karaffom spomenutých listov pre Thökölyovú. Obžalovaný popieral vec a odpovedal, že je falošne obviňovaný; tvrdil, že svoju česť obráni, čo i urobil, lebo vo Viedni v súboji zranil Karaffu.

Pôvodca tohoto lešenia, gróf Ladislav Szentiványi, keď neskoršie — i sám neverný — prešiel k Rákóczymu, domáhal sa pomocou Mikuláša Bercsényiho senátorstva v kráľovstve. Na szécsényskom shromaždení však Ján Radvanský, syn Jurov, a Štefan Sárossi vyhlasujú ho, ako vlastizradcu a kata najlepších a najnevinnejších občanov, za nehodného takej veľkej

hodnosti a dovolávajú sa pomsty pre vyliatu uhorskú krv. Tým preľaknutý Szentiványi nočného času utiekol do Viedne a tak ušiel potupnej smrti.

Na diete Jozefovskej v Prešporsku r. 1709 v privátnom rozhovore neostýchal sa pomenovať primasa kráľovstva Saxen-Zeitza hlúpym somárom Božím. Keď si primas žiadal zadosťučinenie, bán Horvatska Ján Pálffy kázal ho shodiť s obloka do priekopy pod mestom, aby si zlomil krk a zahynul. Ale Szentiványi potajomky ufujazdil a viac ho nebolo vidieť na diete. Keď povstanie utíchlo, stal sa poradcom spišskej komory, neskoršie na krátky čas jej administrátorom. Jeho syn, Jozef Szentiványi, zanechajúc jedinú dcéru, umrel v štyridsiatom roku svojho veku. Kresťan nemá síce vynášať nerozvážne súdy; ak sa smie súdiť podľa výsledku, môžeme povedať, že sudcovia krvavej jatky všetci stali sa obeťou zlého osudu, alebo umreli zlou smrťou.

O Karaffovi sa vie, že umrel r. 1693 v zúfalosti preto, že mu nedali vyslanectvo španielske, na ktoré už vopred veľké peniaze bol vynaložil.

Gróf Ladislav Szentiványi, majiteľ chatrných majetkov (menovali ho i grófom Otrubovským, pretože zbožie dodával Rákóczymu), po meči v Jozefovi vymrel. Jeden zo synov správcu eráru, Pelsőczyho, bol s'atý, druhý pre zavraždenie svojej manželky ako podžupan ugočský stal sa vyhnancom a v Poľsku biedne zahynul. Videli sme, že synovia Gabriela Megyeryho, ako i Frideriho a Julianiho, bohatých talianskych kupcov, umreli hladom. Synovia Medveczkého umreli ako mladíci.

O Jurovi Radvanskom neraz hovoril jeho syn, Ján. Vydával si dcéru za Jura Gerharda; prítomný bol i syn Ján, vtedy žiak prešovského kolegia evanjelických stavov; tam boli viacerí hostia, aby slávili sňatok v prítomnosti úradníkov z bansko-bystrickej komory, no tiež nie katolíkov, ktorých bolo vtedy veľmi málo. Obžalovali ho, že pod rúskom svadby svolal tajnú schôdzku; chytili a odvliekli ho do Prešova.

Zvláštna vec, čo sa rozpráva ako pravda. Keď obnovoval chrám radvanský, nad'apil na kryptu predkov, plnú lebiek a kostí. Vyberie všetky, poukladá k oltáru, s úmyslom, že ich dá zpät, keď krypta bude opravená. No zjavuje sa mu v snách akýsi úctyhodný stavec s dlhou bradou, vyčítavší mu, že sa odvážil znepokovať pochované kosti, a predpovedajúci mu, že tento hriech dá sa usmieriť len násilnou smrťou. Radvanský sa prebudil a aby napravil chybu, vlastnou rukou posbieral kosti a položil ich na predošlé miesto. Násilnej smrti jednako nemohol ujsť.

Prebohatý muž bol zavlčený do Prešova a, nakoľko ho fiškus nemohol usvedčiť z nijakej mu vyčítanej viny, odsúdili ho na mučenie, a pretože sa pálený od 1. hodiny popoludňajšej do 8. hod. večernej ničomu nepriznal, zaviedli ho domov, 11. dňa umrie muž nie vinný nijakou vinou. Nemá dosť tyran na tom, že zúril proti živým, nemá smilovania ani nad mŕtvym: dáva mŕtvolu vyniesť katom na lešenie, odtína mu hlavu, trup rozštvrtuje a údy na štyroch stranách mesta na potupné drevo vyvesuje. To je smrť významného muža.

Syn Jurov, Ján Radvanský, prešovský žiak, idúc za zajatým otcom, stal sa spoluväzňom Ladislava Nagymihályiho, uväzneného na hlavnej stráži. Na druhý deň stavajú Jána pred súd; štyria kati mu ukazujú mučidlá, určené na mučenie uväznených. Vyzývajú ho, aby sa priznal k hriechom, ktorými sú obžalovaní jeho otec a ostatní. On tvrdí, že nič nevie o ničom; ved' mu je ešte len 18 rokov, k tomu študuje. Miernejší trest mu vymerajú a vedú na miesto jeho väzby. Druhý deň na radnici konfrontujú Jána Radvanského s Palástym, vtedy už ukrutne spáleným a temer pozbaveným už všetkých smyslov. Na otázku, či pozná prítomného,

povedal Palásthy, že je mu neznámy, nakoľko sa mu oči zatmely a nevidí dobre, po reči však ho pozná. Na otázku, či je spoluvinníkom, odpovedal, že ani Ján, ani otec Jur nie je vinný nijako nijakým hriechom, ako nevinný je i sám. Keby včera, premožený neznesiteľným bôľom bol na nich niečo povedal, odprosuje ich, a teraz všetko odvoláva, a doložil, že ak by bol povedal akúsi nepravdu, nech to neprispisujú zlomyseľnosti, ale nevýslovným trýzňam mučenia. Keď potom ani osem ku konfrontácii predvolaných sluhov Radvanskovských nič nesvedčilo proti nemu, Jána Radvanského pustili na svobodu.

Každý deň dvakrát nosil otcovi jedlo, vydávajúc sa za jeho sluhu, a zlatkou podplatiac strážneho, dlhší čas trávil u svojho polomŕtveho otca. I opýtal sa otca, či chce umrieť v zdedenej viere evanjelickej. On odpovedal, že za to jedno prosí Hospodina, aby mu nedal rozísť sa s vierou, ktorú za spasiteľnú poznal, a hoci ani bibliu alebo inú knižočku nesmel mať u seba ani on, ani iní, nešťastný otec viac výpovedí citoval z Písma sv. Nasledujúceho dňa zas dal zlatku strážnemu a tú istú smutnú a žalostnú službu preukazoval umierajúcemu otcovi.

Nakoniec Ján Radvanský vymohol u Karaffu, aby už-už umierajúceho otca mohol navštíviť Ján Andricius, prešovský farár, ktorý spolu s jeho synom Jánom prítomný bol pri jeho konaní, umieraní a pri smrti.

Klára Keczerová z Lipovca, vdova po Mikulášovi Merse zo Svinie, bola žena hrdinského ducha. V novembri navštívil ju Ján Radvanský, komu prezradila, že chce pochovať mŕtvolu popravených. Vedená láskou k bratom, Andrejovi a Gabrielovi Keczerovi a k ostatným, poslala svojich troch najvernejších sluhov, aby s nešťastných krízov sňali hlavy a údy omnoho nešťastnejších Maďarov a priniesli ich jej v noci na štvorspražnom voze; sama v tichosti dala za ten čas vykopať priestraný hrob pod vežou, alebo v atriu svinianskeho chrámu. (Ján Radvanský, pamätajúc sa dobre na hlavu svojho otca Jura, ju vlastnou rukou sobral, sobranú zakrútil do ručníka a vezmúc spolu s klincom, ktorým bola pribitá, v Radvani uložil v starootcovskej krypte, klinec však medzi cennými vecmi prechovával.) Privezené údy pochovali na spomenutom mieste; potom r. 1705 vdova po Jurovi Radvanskom, Johana Máriássy, 300 zlatých darovala na renováciu chrámu svinianskeho, pretože okrem hlavy tu odpočívajú všetky údy jej manžela.

Nakoľko všetky majetky Radvanského boly skonfiškované, Ján Radvanský sa veľmi veľa ustával, len aby mu vrátené boly, za celých desať rokov márne vynakladajúc na to najväčšie trovy. Prekážky mu totiž robila bansko-bystrická komora a mesto, už dávno túžiace po susedných a úrodných majetkoch Radvanských. Náhodou vyslala župa Zvolenská práve Jána Radvanského do Viedne; on, chcujúc napomôcť prosbu svojej župy, obrátil sa i na grófa Stratemanna, predsedu komory, ktorý neskoršie stal sa ríšskym kancelárom. Ani nemysliac viac na Radvaň, šiel Radvanský k nemu odporúčať mu vec a prosbu svojej stolice. Stratemann mu povedal: „Darmo sa usiluješ, môj pane, získať späť Radvaň, a márne si robíš vo Viedni také útraty, lebo Radvaň nikdy nedostaneš!“ Potom sa Radvanský opýtal, prečo má byť pozbavený všetkej nádeje. Stratemann mu odpovedal: „Lebo cisár tak potrebuje tieto majetky, že ich vôbec nemôže postrádať.“ Radvanský prisľúbil, že ak mu o tom dajú svedectvá, on prepustí všetky donacionálne listiny svojich predkov predsedovi. Keď sa dohodli, Stratemann mu sľúbil svedectvá vydať (Stratemann bol cisárom, lebo on dychtil po týchto majetkoch) v prítomnosti asi štyridsať alebo viac mužov, čo boli na audiencii. Radvanský stojí za slovo a na otázku Stratemannovu, načo sú mu také svedectvá, neprestrašene odpovedal: „Aby celý svet zvedel, že Radvanskovské majetky boly Nábothovou vinicou, pre ktoré môjho vonkoncom nevinného otca o život pripravili!“ Naľakaný preto Stratemann kázal mu navštíviť ho o 5. hodine popoludní. Ján, mysliac, že

svojím prostým slovom urazil predsedu, odprosuje ho. Ale tento mu povedal, aby bol dobrej mysli, a nech rozdá medzi Stratemannom pomenovanými ministrami 1000 zlatých. Druhého dňa mal nový donacionálny list, a najmilostivejší Leopold ukázal, že môže postrádať radvanské majetky, keď už komorní ministri nedychtili po nich.

Pri týchto veciach môžeme spomenúť i túto udalosť:

Keď Helena Zrinyi za celé dva roky obhajovala Mukačevský hrad proti cisárskym a keď konečne na radu Daniela Absolona z Kežmarku hrad odovzdala a sama Elena Zrinyi bola odvedená do Viedne, privrženci Thökölyiho mohli sa svobodne vrátiť už či k svojmu domácemu krku, či ísť za Thökölyim, alebo prijať službu cisárovi. Daniel Absolon rozhodol sa za cisársku službu. Stal sa komisárom, pre cisárske vojsko, obilie skupoval v Sedmohradsku, viacerých priviedol k vernosti, cisárovi povinnej.

Tohoto Absolona dal si Karaffa zavolať do Viedne, aby ho cisár odmenil. Prišiel kardinál Kolonits (ktorý z luterána stal sa najväčším nepriateľom luteránov); vidiac nevšedné schopnosti Absolonove, vyzýva ho, aby sa stal jedným z jeho priateľov a radcov. Viac ráz sa pokúsil nahovoriť ho, aby, zahodiac luteranizmus, prijal náboženstvo rímsko-katolícke. Absolon mu vždy odpovedal, že to urobiť nemôže. Kardinál ho vyzýva, aby prijal u kaplána švédskeho vyslanca Večeru Pánovu podľa zvyku luteránskeho, a nech si pýta od neho listok, čo volajú náboženský. Absolon odpovedal, že sa to nerobí u evanjelikov, ale myslí, že nebude mu odopretá kaplánom. Pripravený vyspovedal sa a na svedectvo pýta si listok. Tento mu odpiera a čuduje sa nad novotou vecí, jednako neodoprie ho tomuto človeku. Absolon ukázal ho kardinálovi. Potom kardinál ho úpenlive prosí, nech povie úprimne, či vtedy, keď on mal na starosti veci Thökölyiho v Mukačeve, či poslala niekedy žena Thökölyiho alebo on sám nejaký list Uhrom v Prešove, nakoľko i sám kardinál myslí, že títo ľudia boli obvinení a zahynuli ukrutnou smrťou nespravodlivo. Na to mu Absolon odpovedal: „Nikto z privržencov Thökölyových nebol vernejší Thökölyimu, ako ja. Vyžadovalo to moje dané slovo, nesmierna jeho a otca Štefana Thökölyiho dobrotivosť, že mňa, syna z najnižšieho ľudu vychoval, dal vyučiť, obsypal hodnosťami a majetkami, áno, dokonca urobil ma vyslancom u Gallov, viac si ma cenil od mnohých prednejšieho pôvodu mužov, a všetky svoje majetky mi sveril. Ale po odovzdaní hradu Mukačevského ženou Thökölyiho cisárovi, osvobodенý od všetkej vernosti a zaviazanosti, prisahal som vernosť cisárovi, a nemyslím, že by niekto z cisárových vazalov a poddaných väčšou vernosťou bol vedený naproti cisárovi, ako ja: niet strachu, ktorý by mi nedovolil povedať pravdu, veď bola udelená amnestia všeobecná. A preto viem, že pravdu poviem; a ak urobím inak, krv a telo Ježiša Krista, ktoré som dnes prijal, nech bude mojej duši nie k spaseniu, ale k zatrateniu, keď niekedy čo len jeden z tých, čo v Prešove potupnou smrťou boli trestaní, čo len jednu litierku písal Thökölyovej alebo komukoľvek z nás, čo sme v Mukačeve boli, alebo ak Thökölyová alebo z nás niekto dakedy písal jednu litierku z nich niekomu. Lebo tak sme boli zavretí, že ja za celé dva roky nič som nemohol písať svojej manželke, rodenej Zimmermannovej,¹¹ ani ona mi neposlala za celý ten čas ničoho.“

Zatým si kardinál, ako by zhrozený, strhol čiapku s hlavy, hodil ňou na stôl a povedal: „Najvyšší Bože, smiluj sa nad nevinnou, v prešovskej jatke vyliatou krvou uhorskou, a nedaj žiť bez trestu jeho pôvodcom!“ A od toho času nikdy neprial Karaffovi, naopak, podporoval všetkých, ktorí sa domáhali svojich zhabaných majetkov. Jeho priazni, hoci bol úhlavným nepriateľom evanjelického náboženstva, veľa môže ďakovať i Ján Radvanský, ktorého prosbu úprimne odporúčal samému apoštolskému nunciovi, a skrze neho rímskej kurii.

¹¹K: Zaunerovej

Tieto veci sám Daniel Absolon rozpovedal svojmu švagrovi Michalovi Rothovi z Pondelka, ktorých manželky z rodu Zimmermannovského¹² boli vlastné sestry. Vdovu Absolonovú vzal si neskoršie generál Löffelholz, norimberský patricij, keď si neskoršie zmenil náboženstvo: veliteľ Budína, kde v chráme jezuitov má skvelý pomník.

Keď Andrej Radič,¹³ veliteľ mukačevský a stĺp Thökölyových vecí, so súhlasom Thökölyho odovzdal hrad obliehajúcemu Karaffovi, na otázku tohoto, či si mukačevskí dopisovali s tými, čo na prešovskom lešení zahynuli, odpovedal, že on bol veľmi verným prívržencom Thökölyho, čo vyžadovalo od neho jeho dané slovo, ale teraz že je osvobodený od preukazovanej vernosti listom, v ktorom mu sám Thököly kázal odovzdať pevnosť a že už cisárovi, svojmu zákonitému pánovi, prisahal vernosť, a keďže dostal amnestiu, nemá sa čo báť. Prísahou tvrdil, že mukačevskí nikdy nepísali listy popraveným v Prešove, ani od nich neprijali ani len litierky. Keď to počul Karaffa, zostal stáť ako by omráčený, a vyše pol hodiny nemohol prehovoriť ani slova. Tieto veci viem od starca Andreja, syna Andreja Radiča, ktorý častejšie tvrdil, že mu o tom otec hovoril.

Dávid Feja, sudca košický, sedel s Petrom Szirmaym na službách Božích, keď ho ešte pred ich zakončením akýsi veliteľ vyvolal a zajatého odvliekol do Prešova. Údy Daniela Webera a viacerých iných, z ktorých sa ešte parilo, videl Peter Szirmay pri moste nad Sekčovom, keď ho stolica Abanovhradská ku Karaffovi poslala, ktorý ho ešte v ten istý deň pustil na svobodu. Mikuláš Keczer, syn Melchiorov, a Ladislaus Nagymihályi boli uväznení na strážnici a či hauptwache, blízko domu, v ktorom Karaffa bol ubytovaný (v ktorom dome teraz veliteľ Prešova býva). Mikuláš Szirmay bol uväznený v domčeku, súvisivšom s hornou bránou, vstupujúcemu na pravú ruku.

Tieto veci vypísal na moje požiadanie trenčiansky Eliáš Chrastina¹⁴ z Púchova v Prešove v dňoch augusta 1762, keď šiel do Altdorfu na akademiú.

3. Najnovšie veci,¹⁵ týkajúce sa posledných dní Karaffových, počuté od rozličných ľudí, najmä od pána Radványa a Ladislava Wayho st.

Cisár Leopold a Ľudovít XIV. boli tej mienky, že by sa Karol II., bezdetný a bezmocný (impotentný) kráľ Hispanie, ktorý mal zanechať ohromné dedičstvo, mal už teraz postarať o svojho dediča. Rozhodlo sa, že vyšlú vyslanca z Viedne do Madridu. Kardinál Leopold Kolonits, ináč úhlavný nepriateľ a protivník Karaffov, tohoto pokladá za najsúcejšieho na túto hodnosť jednak pre jeho dlhú prax a skúsenosť, jednak pre jeho najvyššie úrady. Lebo okrem toho, že bol generálnym komisárom, poľným maršalom a rytierom zlatého rúna, bol pokladaný za závideniahodne bohatého človeka, aký i mal byť vyslanec toľkého cisára k takému kráľovi. Kázali mu sa pripravovať; skvelé prípravy sa konajú; nič sa nezanedbáva, čo sa pokladá za potrebné. Zrieka sa všetkých hodností, ktoré ho zdobily a ktoré boli hneď na druhých prenesené. Keď všetko bolo pripravené, kázali mu poslať svoju batožinu vopred, s tým, že pôjde za ňou o istý čas i sám. Keď určitý deň už nadchádzal a už na druhý deň mal sa vyslanec vydať na cestu, dal si Kolonits potajomky v tmavej noci zavolať španielskeho vyslanca. Vyslanec prišiel a na otázku, čo nového, poznamenal, že zajtra má odísť cisárov vyslanec do Madridu (to veru dobre vedel Kolonits). Na otázku, aký výsledok očakáva od vyslanectva, odpovedal: „Najlepší, poznajúc oddanosť Karla II., kráľa Španielska, ku kniežat'u Karlovi a k celému cisárskemu domu.“ Potom začne chváliť Karaffu, jeho

¹²K.: Zaunerovského

¹³Z R. (je i v K. S.)

¹⁴Len v R.

¹⁵Vypísané z S. (je i v K. R.)

znamenitú múdrosť a obratnosť. Kardinál sa ho spýta, či vie španielsky vyslanec o tom, že Karaffa pochádza z Neapola, a tak že je poddaným a vazalom španielskeho kráľa. „Veľmi dobre viem,“ odpovedá Španiel. Potom sa ho spýtal kardinál: Čo myslí, či dovoľí španielsky kráľ svojmu vlastnému vazalovi, aby konal u neho vyslanectvo cudzieho panovníka, a to vo veci tak chúlостivej, ako je otázka španielskeho nástupníctva, a ozaj či dovoľí, aby si jeho vazal sadol pred ním, pred svojím panovníkom. Vyslanec hovorí, že veru sa to nemôže stať, a celý v rozpakoch sa sputuje, čo robiť. Kardinál mu odporúča, aby hneď na druhý deň podal svoj protest u panovníka. Stalo sa. Panovník žasne, a predniesol všetko svolanej ministerskej rade a Kolonitsovi (ktorý sa tváril, že nič o veci nevie), ktorý obratom veci ohromený tváril sa, že sa veľmi diví, a tvrdil, že tu naozaj niet rady. Keď všetci schvaľovali protestný krok Španiela, tak sa videlo, ako by len sám Kolonits bol proti, ktorý tvrdil, že sa tu ani dísputovať nedá. Panovník kázal zavolať Karaffu. Keď sa ho spýtali, čo myslí o protestnom kroku vyslancovom dotyčne jeho osoby, povedal, že ho schvaľuje i on, zatracoval však svoju ľahkomyselnosť pri prijatí tejto hodnosti a, preklínajúc svoje nešťastie, vytýkal ministerstvu jeho nevedomosť. Želie pri tom i trov, vynaložených na prípravu, bolí ho škvrna, ktorá sa stala jeho menu. Hneď rozkázali už odcestovávším spoločníkom jeho cesty, aby sa vrátili; on si totiž len jedného komorníka a tajomníka nechal pri sebe.

Keď sa celý melancholický vrátil do domu, začal chradnúť; a keď sa mu choroba rozmáhala, neprestajne kričal a stonal. Na veľké podivenie susedov (dôkazy dobrého svedomia) prišiel i Kolonits, a vidiac, aký je spenený, keď umierajúcemu absolúciu udeľoval a znamenie kríža urobil, obrátil sa len tak z kuriozity k Jánovi Radvanskému, ktorý stál pri ňom, a povedal: „Tohoto už nezachráni nikto, iba ak Uhri budú odriekať nad ním srdcom vrúcim a úprimným jeden Otčenáš a Zdravas.“ Na to mu Radvanský odpovedal, že on bude prvý z tých, čo toho neurobia. Vedel Kolonits dobre, akú milú pamiatku si vydobyl Karaffa u Uhrov. Sú dokonca, ktorí tvrdia, že obvyklý spôsob zlorečenia u Uhrov: Beste lélek Karaffia! — má svoju poslednú príčinu v nenávisti oproti Karaffovi, na čie meno si lepší Uhri odplývajú. Už to samé, hádam, že Jána Radvanského videl pred svojimi očami, zväčšovalo hryzenie svedomia umierajúceho Karaffu.

Tu bol i Štefan Szirmay, svojho času podnotár palatína, u koho za pisára bol Ladislav Way (ktorý r. 1702 bol spoluväzňom Rákóczyho a Szirmayho vo Viedenskom Novom Meste). Tento, keď počul o Karaffovej smrti, kázal Waymu ísť mu do domu a dôkladne vypátrať, či sa Karaffa netvári, že je mŕtvy (takou nemožnosťou sa videlo Maďarom, že by táto pijavica maďarskej krvi mohla raz umrieť), a tak chce vyskúmať mentalitu Uhrov. Ale Way len jediného sluhu našiel nad vyloženou mŕtvolou plačúceho; on sa tváril, že slzí a svojho patróna oplakáva. Keď sa potom sluha vzdialil, celou silou stisol mŕtvemu nos, skákajúc ako zajac po mŕtvom ľvu. Szirmay schvaľoval tento čin, keď sa nemohol vyzúriť nad ním za živa, aspoň po smrti dovoľil mu osud vypomstiť sa na ňom. Mŕtvolu pochovali neskoršie u otcov-jezuitov vo Viedni bez všetkej ceremonie. Dňa 6. marca r. 1693 nadišla táto smrť¹⁶ Karaffova, z ktorej mnohí úprimnú a ničím nekalenú radosť pocítovali.¹⁷

4. Menoslov¹⁸ martýrov, popravených na rozkaz Karaffov r. 1687 v Prešove:

Dňa 5. marca:

¹⁶H. K.: Tento zlopestný generál, gróf Karaffa, umrel neočakávanou smrťou vo Viedni r. 1693 práve deň po prvej poprave, dňa 6. marca. Narodil sa v Neapoli, z otca Marka Antona Karaffu, z matky Márie, vojvodkyne z Forti. Jeho krutosť a oddanosť k cisárskej komore opísal gróf Chavagne v svojich *Me moires* o ňom; srovnaj: *Gauhem Adelslexikon*, 2. sv., str. 1410.

¹⁷Elegie o Karaffovi, napísané po latinsky, majú plný význam len v latinčine.

¹⁸Vypísané z K. (je aj v S.).

1. Žigmundovi Zimmermannovi,
2. Františkovi Baranyayovi,
3. Gašparovi Rauscherovi a
4. Andrejovi Keczerovi z Lipovca najprv odťali pravice, sťali hlavy, napokon ich rozštvrtené telo повеšali na šibenice vedľa hradských ciest, na štyroch stranách svetových popribíjajúc ich hlavy železným klincom o šibenice.

Dňa 22. marca:

5. Gabriel Keczer, sotva 30-ročný syn sťatého Andreja Keczera,
6. Martin Sárossy, zať Andreja Keczera, podobne ako i jeho švagor Žigmund Zimmermann,
7. Jur Schönleben,
8. Samuel Medvetzky a
9. Georg Fleischhakker boli popravení, ako predošli.

Dňa 16. apríla:

10. Dávid Feja, košický sudca, umrel v mukách, odviezli ho do Košíc, a keď mu odťali pravicu a sťali hlavu mečom, rozštvrtené telo mu na štyroch miestach okolo Košíc повеšali na šibenice na divadlo a výstrahu cestujúcich.

Dňa 22. apríla:

11. Andrej Székely z Veľkej Idy a
12. Jur Kováts boli sťatí a pochovaní.
13. Ján Bertok,
14. Gabriel Pallasthy a
15. Jur Radvanský, ktorý, súc mučený na koničku od 1. hod. popoludňajšej do 8. hod. večernej, bol taký vysilený, že v jedenásty deň umrel; jeho telo jednako nevyhlo poprave, lebo mu hlavu predsa odťali a s dvoma, s Bertókom a Pallasthy, rozštvrtného na 4 šibenice повеšali, až koncom toho istého roku mu syn Ján Radvanský spolu i s ostatnými sňal údy (okrem hlavy, ktorá v Radvani bola pochovaná) a pochoval pod vežou chrámu svinianskeho.

Dňa 6. mája:

16. Šimon Feldmayer v žalári sa vlastným nožíkom zmárnil. Jeho mŕtvolu priviazali o koňský chvost, dali povláčiť katom, hlavu mu pod šibenicom sťali, telo rozštvrtili a повеšali na šibenice.¹⁹

Dňa 14. mája:

---

¹⁹NB. Iní hovoria, že Karaffom najatými vrahmi.

17. Fridrich Weber a

18. Jur Bezegh, po predchádzajúcom odťatí hlavy a pravice boli rozštvrtení a ich údy povešané,

19. Daniel Weber

20. s listonošom s'atí, nepochovaní.

Dňa 12. septembra:

21. Kalvínsky kňaz umrel v malej Baterii, katom verejne vyvezený a pochovaný pod šibenicom.

22. Hovorí sa, že Andrej Székely popravený bol s dvoma sluhmi, okrem nich ešte niekto;

23. Fazekas z Rožňavy,

24. Košický mäsiar.

Lahká obeť hrobu. Virgil.

Najnešťastnejšia²⁰ bola z pomedzi všetkých Zuzana Keczerová, dcéra Andreja Keczera, manželka Žigmunda Zimmermanna. Najprv si videla nemilosrdne katovaného a popraveného manžela, s ktorým sotva dva roky nažívala spolu a od ktorého mala dcéru Zuzanu, manželku Sebastiana Feldmayera, prešovského sudcu, neskoršie Michala Radvanského; okrem toho otca Andreja Keczera, vlastného brata Gabriela Keczera a manžela vlastnej sestry svojej, švagra, Martina Sárossyho; nadto ztratu všetkých otcovských a manželských majetkov, ktoré činily vyše 200.000 rýnskych zlatých, pripočítajúc k nim prijaté nehnuteľnosti, ktoré všetky boli zhabané, tak že prebohatá žena vyšla na mizinu. Za drahé peniaze odkúpila si od kata srdce rozsekaného manžela a zavreté v zlatej krabičke mala ho ako drahokam. Žena — potom po celý život veľmi smutná a zádumčivá — umrela po r. 1713. Jej dcéra, tiež Zuzana, mi (rozumej p. Székelyovi) hovorila, že Žigmundov (jej otcov) otec úpenlive prosil svoju manželku, ktorá práve mala porodiť, aby, ak len možno, trochu odložila pôrod, lebo vraj spozoroval, že dieťa, narodené pod takým súhvezdím, aké vtedy bolo, má umrieť smrťou potupnou. Ale márne byly, hovorí, všetky prosby, narodil sa pod nešťastným súhvezdím, a preto nemohol vyhnúť potupnej smrti (tieto posledné slová sú jadrom poviedky).

Žigmund Zimmermann kúpil od akéhosi Poliaka tigru podobného koňa, drobnými čierno-bielymi škvrnami spestreného, ktorého svojmu svokrovi Andrejovi Keczerovi daroval. Keď zahynul, Keczer dal ho sodrať a jeho kožou si dal obťahnuť kreslo, starcovi pakostnicou trápenému, aký sám bol, veľmi pohodlné. V tomto vlastnom rodinnom kresle s'ali podozrivého Andreja Keczera a ostatných. Tento ošúchaný stolec videl som i sám (Székely).

---

²⁰Z S. (je i v K.).